

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

MONIKA ČESNULEVIČIŪTĖ
(BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS STUDIJŲ PROGRAMA)

BAUDOS BAUSMĖS REGULIAVIMAS BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE LIETUVOJE
IR UŽSIENIO ŠALYSE
(Regulation of Fine in Criminal Law in Lithuania and Foreign Countries)

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Doc. dr. Tomas Girdenis

Vilnius, 2021

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. BAUDOS KAIP BAUSMĖS SAMPRATA BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE.....	7
2. BAUDOS DYDŽIO APSKAIČIAVIMO MODELIAI.....	19
2.1. Paprastoji baudos sistema	20
2.2. Dienbaudžių sistema.....	24
2.3. Proporcinė baudos sistema.....	44
3. TEISINIS BAUDOS BAUSMĖS REGULIAVIMAS LIETUVOJE	47
4. DIENBAUDŽIŲ SISTEMOS PRITAikomUMAS LIETUVOJE.....	65
IŠVADOS.....	74
PASIŪLYMAI.....	75
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	77
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS.....	88
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	89
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	90
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	91

IVADAS

Baigiamojo darbo aktualumas. Remiantis Londono universiteto Baudžiamosios politikos tyrimų instituto 2018 metais sudarytu „Pasaulio kalinių populiacijos sąrašu“, Lietuva, vis dar pirmauja tarp Europos Sąjungos (toliau - ES) valstybių narių, pagal įkalintų asmenų skaičių tenkanti 100 000 gyventojų¹. Lietuvą pagal šį rodiklį Europoje lenkia tik Baltarusija, Rusijos Federacija, Turkija ir Sakartvelas. Panašus tyrimas buvo atliktas 2014 metais, kuriame Lietuva taip pat išsiskyrė pagal šį rodiklį ir jis buvo didžiausias ES². Nors ES mastu Lietuva vis dar pirmauja pagal įkalintų asmenų skaičių, tačiau remiantis Lietuvos teismų veiklos ataskaitomis, laisvės atėmimo bausmės taikymas tolygiai mažėja: 2014 m. laisvės atėmimo bausmė iš visų teismo skirtų bausmių sudarė 30 proc.³, o 2020 m. – 21 proc.⁴. Mažėjant skiriamo laisvės atėmimo bausmei (griežčiausiai bausmės rūšiai), natūralu tikėtis, kad baudos bausmės (lengviausios bausmės rūšies) taikymas automatiškai didės. Tačiau realybė yra kitokia: nuo 2010 m. iki 2020 m. skiriamos baudos procentinė dalis iš visų teismo skiriamų bausmių beveik nepakito – išliko apie 30 proc.⁵ Užsienio šalių praktika rodo, kad baudos bausmė yra efektyvi, pasiekia pozityvius bausmės tikslus ir jos taikymas išsivysčiusiose šalyse siekia apie 80 proc. ir daugiau.⁶ Tačiau Lietuva šioje srityje „stovi vietoje“. Kad atsikratyti griežto baudimo praktikos, reikalingas naujas požiūris į baudos bausmę ir naujas baudos teisinis reguliavimas, kuris atspindėtų pažeidėjo mokumo galimybes.

Baigiamojo darbo reikšmė. Darbe pateikta medžiaga reikšminga įstatymų leidėjui, nes yra konkretūs ir praktiškai pritaikomi baudos bausmės tobulinimo pasiūlymai. Darbas taip pat reikšmingas teisės taikymo srityje, nes kuo daugiau teismai žinos apie baudos kaip bausmės teigiamus aspektus – tuo drąsiau ir dažniau jie skirs būtent šią bausmės rūšį.

Tiriama problema: Šiame darbe nagrinėjama ar baudos bausmės teisinis reguliavimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje yra tinkamas, ar pasiekia bausmėms iškeltus tikslus? Kaip teigiamą užsienio šalių praktiką galima pritaikyti Lietuvoje?

¹ „World Prison Population List“, World Prison Brief, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 10 d., https://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/wppl_12.pdf

² Wolfgang Heinz, *Alternatyvos įkalinimui: bausmių taikymo teorija ir praktika Vokietijoje, bausmių veiksmingumo ir recidyvo tyrimų rezultatai* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2017), 61.

³ „Lietuvos Respublikos teismų ir teismų savivaldos institucijų 2014 metų veiklos apžvalga“, Lietuvos teismai, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 10 d.,

https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2015/03/2014_teismu_veiklos_apzvalga.pdf

⁴ „Teismų veiklos apžvalga 2020“, Lietuvos teismai, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 10 d.,

<https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2021/03/teismai2021-g.pdf>

⁵ „Teismų veiklos apžvalga 2010 – 2020“, Lietuvos teismai, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 10 d.,

<https://www.teismai.lt/teismu-savivalda/teismu-ir-teismu-savivaldos-instituciju-veiklos-ataskaitos/198>

⁶ Jörg-Martin Jehle, *Criminal Justice in Germany Facts and Figures*, (Berlin: Federal Ministry of Justice and Consumer Protection, 2015), 34.

Ginamieji teiginiai. Baudos bausmės reguliavimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje yra netinkamas, ši bausmės rūšis neįgyvendina bausmės tikslų, yra neefektyvi ir neatspindi nusikalstamą veiką padariusio asmens galimybių ją įvykdyti.

Lietuvoje reikėtų pakeisti dabartinį paprastosios baudos dydžio apskaičiavimo metodą į daugiausiai teigiamų aspektų turintį ir praktiškai pritaikomą apskaičiavimo metodą – mokslininkams gerai žinomą dienbaudžių modelį.

Tiriamos problemos ištyrimo lygis ir naujumas. Baudos kaip bausmės baudžiamojoje teisėje sampratą, tikslus, vietą Lietuvos bausmių sistemoje, baudos privalumus ir trūkumus analizavo G. Šulija. Jis rašė mokslinius straipsnius šia tema⁷, o 2005 m. apgynė daktaro disertaciją – „Baudos bausmė ir jos skyrimas“. Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinį palyginimą atliko Gintautas Sakalauskas⁸. Šioje knygoje apžvelgiami kai kurie baudos dydžio apskaičiavimo modeliai iš užsienio praktikos. O. Fedosiuk 2019 m. pateikė naują sprendimą, kaip galima baudą padaryti patrauklesnę, kaip bausmę, teisės taikytojui⁹. Baudos vykdymo procesas, baudos mokėjimo atidėjimas, baudos bausmės keitimas kita bausmės rūšimi buvo nagrinėtas mokslininkų D. Prankos ir V. Gelžinytės¹⁰.

Užsienio literatūroje K. B. Jobson analizavo ir atskleidė bendrus baudos bausmės privalumus lyginant su kitomis bausmėmis.¹¹ Mokslininkė E. Kantorowicz–Reznichenko labai daug dėmesio skyrė atskiriems baudos apskaičiavimo modeliams, lygino juos tarpusavyje, išskyrė kiekvieno privalumus ir trūkumus.¹² Edwin W. Zedlewski gilinosi į dienbaudžių sistemos niuansus¹³, profesorė B. A. Colgan analizavo dienbaudžių sistemos praktiką JAV¹⁴. E. Kantorowicz–Reznichenko kartu su M. Faure išleido mokslinių straipsnių rinkinį, kuriame atskleista dienos baudų taikymo praktika Europoje.¹⁵ Ta pati autorė E. Kantorowicz–Reznichenko su M. Kerk pateikė siūlymus, kaip galima pasiekti efektyvesnę dienos baudų taikymą valstybėse.¹⁶

⁷ Gintautas Šulija, „Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse“, *Jurisprudencija* 52, 44 (2004), 58-69.

⁸ Frieder Dünkel ir kt., *Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinis palyginimas, tendencijos ir perspektyvos Lietuvoje*. Redaktorius Gintautas Sakalauskas (Vilnius: „Žara“, 2012).

⁹ Oleg Fedosiuk, „Baudos bausmė atgrasymo iliuzijos spąstuose“, *Jurisprudencija* 2, 26 (2019), 292 – 307.

¹⁰ Darius Pranka ir Virginija Gelžinytės, *Baudos bausmės keitimo į kitas bausmes tvarka ir jos tobulinimo galimybės* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2018).

¹¹ K. B. Jobson, „Fine“, *McGill Law Journal* 16, 4 (1970), 657.

¹² Elena Kantorowicz–Reznichenko, „Day–Fines: Should the Rich Pay More?“, *Review of Law and Economics* 11, 3 (2015), 481.

¹³ Edwin W. Zedlewski, *Alternatives to Custodial Supervision: The Day Fine*, (Washington: U.S. Department of Justice/ National Institut of Justice, 2010), 7.

¹⁴ Beth A. Colgan, „Graduating Economic Sanctions According to Ability to Pay“, *Iowa Law Review* 103 (2017), 72.

¹⁵ Elena Kantorowicz–Reznichenko ir Michael Faure, *Day Fines in Europe. Assessing Income-Based Sanctions in Criminal Justice Systems* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 368 – 370.

¹⁶ Elena Kantorowicz–Reznichenko ir Maximilian Kerk, „Day Fines: asymmetric information and the secondary enforcement system“, *European Journal of Law and Economics* 49, 1 (2020), 340 – 358.

Kaip matyti tiek Lietuvos tiek užsienio mokslinė bazė šioje srityje nėra stipri, todėl reikia ją plėsti. Šiame darbe, ko dar nebuvo ankstesniuose lietuviškuose straipsniuose, apžvelgiami skirtingi baudos apskaičiavimo modeliai taikomi užsienio valstybėse, išskiriama labiausiai pasiteisinusi Europos šalių praktika. Ši praktika tiesiogiai susijusi su siūlomais konkrečiais baudos bausmės reguliavimo pakeitimais Lietuvoje.

Tyrimo tikslas. Ištirti baudos bausmės apskaičiavimo modelius baudžiamojoje teisėje tarp Europos Sąjungos valstybių narių, išanalizuoti baudos taikymo praktiką Lietuvoje ir pateikti siūlymus kaip tobulinti esantį baudos bausmės teisinį reguliavimą Lietuvoje. Šiam tikslui pasiekti, keliami **tyrimui uždaviniai**:

- 1) Pateikti baudos bausmės baudžiamojoje teisėje sampratą ir santykį su kitomis bausmių rūšimis.
- 2) Pateikti praktikoje taikomus baudos apskaičiavimo modelius.
- 3) Išanalizuoti baudos bausmės teisinį reguliavimą ir jo pakeitimus Lietuvoje.
- 4) Ištirti baudos bausmės skyrimo praktiką Lietuvoje.
- 5) Pateikti pasiūlymus ir sprendimo būdus kaip pagerinti baudos bausmės teisinį reguliavimą Lietuvoje.

Tyrimo metodika. Baudos kaip bausmės baudžiamojoje teisėje sampratai atskleisti naudojami mokslinės literatūros analizės ir apibendrinimo metodai.

Dokumentų ir mokslinės literatūros analizės, apibendrinimo metodų pagalba, atskleidžiami praktikoje taikomi baudos dydžio apskaičiavimo modeliai. Dokumentų analizės metodas pasireiškė teisės normų, reguliuojančių baudos bausmę (daugiausia skirtingų valstybių, tame tarpe ir Lietuvos, baudžiamieji įstatymai) analizavimu.

Teismo skiriamų baudos bausmių statistika 2010 – 2020 m. Lietuvoje, atskleidžiama remiantis oficialiomis Lietuvos teismų veiklos ataskaitomis¹⁷. Lyginamasis metodas panaudotas palyginti skirtingų Europos valstybių ir Lietuvos praktiką baudos bausmės taikymo srityje.

Baudžiamųjų bylų, kuriose skiriama baudos bausmė, analizė atliekama, pasitelkiant loginį ir sisteminį duomenų analizės metodus.

Išvados ir pasiūlymams formuoti pasitelkiamas loginis ir apibendrinimo metodai.

Tyrimo struktūra. Darbą sudaro įvadas, keturi skyriai, išvados, pasiūlymai, naudotos literatūros sąrašas, anotacija lietuvių ir anglų kalbomis, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

Pirmame skyriuje pateikiama baudos kaip bausmės baudžiamojoje teisėje samprata, tikslai ir vieta bausmių sistemoje. Išanalizavus dokumentus (teisės aktus), mokslinę literatūrą ir mokslinius tyrimus, užsienio šalių praktiką, pateikiami šios bausmės taikymo privalumai ir

¹⁷ „Teismų veiklos apžvalga 2010 – 2020“, Lietuvos teismai, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 10 d., <https://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-ir-teismu-savivaldos-instituciju-veiklos-ataskaitos/198>

trūkumai. Remiantis oficialiomis Lietuvos teismų veiklos ataskaitomis, pateikiamos baudos bausmės taikymo tendencijos Lietuvoje 2010 – 2021 metais ir jos palygintos su užsienio šalių tendencijomis.

Antrame skyriuje atskleidžiami baudos apskaičiavimo modeliai. Atskleidžiamas kiekvienas iš jų ir pateikiama konkrečių valstybių praktika, kuriose šis apskaičiavimo modelis taikomas. Atskleidžiami teigiami ir neigiami taikomų modelių teoriniai ir praktiniai aspektai. Išskiriama geriausia ir tinkamiausia užsienio šalių praktika, kuria Lietuva galėtų ir turėtų pasiremti darant baudžiamųjų įstatymų pataisas. Taip pat pateikiama neigiama praktika, ko reikėtų vengti.

Trečiame skyriuje analizuojamas dabartinis ir buvęs baudos bausmės teisinis reguliavimas Lietuvoje. Atkreipiamas dėmesys į nustatytus baudų dydžius ir šių nuostatų pakeitimus. Pateikiama baudžiamųjų bylų, kuriose skirta baudos bausmė, analizė, akcentuojant aplinkybes, kuriomis remiasi teismas, nustatydamas skirtiną baudos dydį.

Ketvirtas skyrius skirtas atskleisti baudos bausmės teisinio reguliavimo perspektyvas Lietuvoje. Pateikiama apibendrinta informacija į ką reikia atkreipti dėmesį, darant konkrečius baudos straipsnio pakeitimus. Pateikiami pakeitimų pavyzdžiai ir skaičiavimai, kuriais remiantis, pateikiamas būtent toks siūlytinis baudos straipsnio maketas. Atsakoma į klausimus kaip pateiktą potencialų baudos straipsnį pritaikyti konkrečiai Lietuvoje.

1. BAUDOS KAIP BAUSMĖS SAMPRATA BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE

Baudžiamoji atsakomybė yra asmens neteisėto veikimo ar neveikimo pasekmė – teisinis padarinys. Tai kraštutinė (*ultima ratio*) valstybės prievartos priemonė, ginant visuomenę nuo nepageidaujamo ir uždrausto asmenų elgesio. Baudžiamosios atsakomybės turinį sudaro trys elementai: apkaltinamasis teismo nuosprendis, bausmė ir teistumas. Anot profesoriaus V. Piesliako, bausmė yra „stipriausiai veikiantis baudžiamosios atsakomybės elementas“¹⁸. Tinkamai paskirta bausmė daro teigiamą įtaką nusikaltusiojo asmenybei ir mažina recidyvo tikimybę, taip apsaugodama visuomenę nuo nusikaltimų ir jų daromos žalos.

Bausmė kiekvienoje epochoje vertinama skirtingai ir siejama su populiariausiomis to meto idėjomis. Mokslininkai nustatė, kad pirmoji, pasaulyje, istoriškai susiformavo atpildo teorija. Tai pati primityviausia teorija, kurios pagrindinė idėja buvo, kad kaltininkas nusipelnė lygiai tokio pačio elgesio, kuriuo jis padarė nusikaltimą. Žmonijai tobulėjant, atsirado ir kitos teorijos, kurios labiau siejamos ne su keršto jausmu, o su visuomenės apsauga nuo neigiamo nusikaltimų poveikio. Pavyzdžiui, įbauginimo teorija koncentruojasi į ateities įvykius. Ji siejama su prevencija, kuri skirstoma į bendrąją (nukreipta į visuomenę), ir specialiąją (nukreipta į kaltininką). Naujausiai susiformavo reabilitacijos teorija, kuri giliasi į kaltininko asmenybę ir siekia ją paveikti tik pozityviomis priemonėmis. Pagrindinis tikslas, kad asmuo, atliekantis bausmę, taptų socializuotas ir savo noru ateityje nedarytų nusikalstamų veikų.¹⁹ Taigi atsižvelgiant į bausmės teorijų chronologiją, matyti tendencija, kad baudžiamoji politika pasaulyje švelnėja: atsisakoma primityvių mirties bausmių ir einama asmens „pataisymo“ keliu. Nors visos išvardintos bausmių teorijos ir jų šakos yra taikomos iki šiol, tačiau ne tokios primityvios ir labiau pritaikytos šiuolaikinėje visuomenėje, kurioje svarbiausia vertybe tapo žmogaus gyvybė ir laisvė.

Buvęs Kalėjų departamento vadovas J. Blaževičius nurodo, kad šiuolaikinė Lietuvos baudžiamoji politika labiausiai remiasi įbauginimo ir jai labai artimai, atėmimo padaryti naujus nusikaltimus, teorijomis.²⁰ Panašios nuomonės yra ir profesorius S. Arlauskas, teigdamas, kad bausmė labiausiai orientuota į atpildo (teisingo nubaudimo) ir apsisaugojimo (perauklėjimo, įbauginimo) teorijas.²¹ Pažymėtina, kad nei vienas iš mokslininkų nenurodo vienos pagrindinės teorijos, nes pačią bausmės paskirtį atspindi iškeltų bausmės tikslų visuma, iš kurių kiekvienas

¹⁸ Vytautas Piesliakas, „Baudžiamoji atsakomybė kaip nusikalstamos veikos padarymo teisinis padarinys“ *Jurisprudencija* 8, 98 (2007): 11.

¹⁹ Jonas Blaževičius ir kt., *Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė. Vadovėlis* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004), 13 – 14.

²⁰ *Ibid*, 14.

²¹ Saulius Arlauskas, „Kriminalinės bausmės tikslų aporija ir baudžiamoji politika Lietuvoje“ *Jurisprudencija* 5, 95 (2007): 22.

remiasi skirtingomis bausmės teorijomis. Bausmės tikslai tiesiogiai įtvirtinti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – LR BK) 41 str. 2d., kuri skamba taip: „Bausmės paskirtis:

- 1) sulaukyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo;
- 2) nubausti nusikalstamą veiką padariusį asmenį;
- 3) atimti ar apriboti nuteistam asmeniui galimybę daryti naujas nusikalstamas veikas;
- 4) paveikti bausmę atlikusius asmenis, kad laikytųsi įstatymų ir vėl nenusikalstų;
- 5) užtikrinti teisingumo principo įgyvendinimą.²²

Pirmasis iš bausmės tikslų yra susijęs su įbauginimo teorija ir iš jos išplaukiančia bendrąją nusikalstamumo prevencija. Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad ši prevencijos rūšis yra nukreipta į visą visuomenę: tai abstrakti idėja, kad vien faktas (žmonių žinojimas), jog tam tikra veika yra uždrausta baudžiamajame įstatyme ir už ją yra numatyta griežta bausmė, kurią reikės atlikti – turi atbaidyti asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo. Trumpai tariant, žmogus, kaip mąstanti būtybė supranta bausmės esmę, nenori ir bijo patirti bausmę „savo kailiu“. Nėra svarbu, ar asmenį nuo nusikaltimų darymo stabdo bausmės baimė ar moraliniai įsitikinimai, svarbu, kad asmenys nedarytų nusikaltimų, nes už juos bus baudžiama.²³ Moksliniais tyrimais nustatyta, kad asmenį elgtis teisėtai labiausiai motyvuoja moraliniai įsitikinimai, o mažiausiai – būtent aptarta bausmės baimė.²⁴ Kadangi bausmės griežtumas ir jos baimė turi mažiausią poveikį asmens elgesiui, nėra tikslinga baudžiamąją politiką orientuoti į baudžiamosios atsakomybės ir bausmių griežtinimą su įbauginimo tikslu.

Antrasis iš pateikto sąrašo yra nubaudimo tikslas, susijęs su atpildo teorija. Ši teorija primityviausia forma klestėjo seniausiais žmonijos laikais, kai asmeninis atpildas buvo vienintelis baudžiamųjų bylų sprendimo būdas. Aukos aktyviai siekė keršto ir reikalavo atlyginti nuostolius tiesiogiai iš tų, kurie juos skriaudė. Remiantis šia teorija buvo atliekamos žiaurios mirties bausmės, žmogui sukelti skausmą ir kančias, kurių, manoma, jis nusipelnė savo neteisėtais veiksmais.²⁵ Svarbu pažymėti, kad kalbama apie teisingą nubaudimą, kuomet bausmė turi būti lygi padarytai žalai, t. y. kuo nusikaltimas sunkesnis, tuo griežtesnė bausmė už jį turi būti skiriama.²⁶ Šiuolaikinė civilizuota visuomenė nebesivadovauja kraujo keršto principu, atsisakė kankinimų kaip nubaudimo. Bet nubaudimas, įstatyme įtvirtintas kaip bausmės tikslas, leidžia numatyti ir

²² „Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas“, TAR, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr>

²³ Jonas Blaževičius ir kt., *Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė. Vadovėlis* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004), 19.

²⁴ Viktoras Justickis, *Kriminologija. Vadovėlis* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001), 230.

²⁵ Brent E. Turvey ir Wayne Petherick, *Forensic Victimology: Examining Violent Crime Victims in Investigative and Legal Contexts* (London: Academic Press, 2009), 4 – 5.

²⁶ Justickis, *op. cit.*, 245.

nusikaltusiems asmenims taikyti, laisvės atėmimo bausmę iki gyvos galvos.²⁷ Lietuvoje ši bausmės rūšis yra griežčiausia, kurią galima skirti fiziniams asmenims už labai sunkius nusikaltimus. Šiuo metu mokslininkų tarpe kyla daug diskusijų, dėl šios bausmės rūšies reikalingumo, atsižvelgiant kokią didelę žalą ji atneša nuteistajam. Nors ši tema aktuali, ji toliau darbe nebus nagrinėjama.

Trečiasis, ir ne vieno mokslininko įvardijamas kaip vienas iš pagrindinių bausmės tikslų Lietuvoje – tai galimybės daryti naujas nusikalstamas veikas atėmimas ir apribojimas. Šiuo tikslu siekiama nusikaltusį asmenį izoliuoti nuo visuomenės, t. y. skirti kuo ilgesnę laisvės atėmimo bausmę, kad asmuo fiziškai neturėtų galimybių daryti naujų nusikalstamų veikų. Mokslininkė G. Jurgelaitienė, atsižvelgdama į galiojančius Lietuvos įstatymus, didelį nuteistųjų laisvės atėmimo bausme skaičių, įkalinimo įstaigų veiklos principus, daro išvadą, jog: „valstybės baudžiamoji politika orientuota į galimybės padaryti nusikalstamą veiką atėmimo teoriją“.²⁸ Remiantis 1.1. pav. duomenimis, bausmių susijusių su laisvės atėmimu taikymo praktika bendroje bausmių skyrimo struktūroje mažėja, todėl galima daryti išvadą, kad šios teorijos įtaka Lietuvoje, taip pat mažėja.

Ketvirtasis bausmės tikslas vėlgi yra susijęs su jau minėta įbauginimo teorija, tik šį kartą ji pasireiškia specialiosios (kitaip individualiosios) prevencijos forma. Ji nukreipta į konkretų žmogų – jau nuteistą ir bausmę atliekantį asmenį. Bausmės atlikimo metu, siekiama pozityvių tikslų: padaryti tokį poveikį nuteistajam, kad asmuo, atlikęs jam paskirtą bausmę, savo noru laikytųsi įstatymų ir nenusikalstų pakartotinai.²⁹ Reikia pažymėti, kad šis poveikis nuteistajam, daromas su tikslu jį socializuoti ir paruošti jį tolesniam gyvenimui visuomenėje. Reabilitacinio poveikio nuteistiesiems svarbą ir šios teorijos įtaką, labai gerai iliustruoja profesoriaus V. Justickio išsakyta mintis, kalbant apie laisvės atėmimo bausmę: „anksčiau nuteistieji buvo laikomi – dabar su jais dirbama.“³⁰ Tai naujusias ir pažangiausias požiūris į bausmę ir jos paskirtį.

Paskutinis bausmės tikslas yra teisingumo principo užtikrinimas. Teisingumo sąvoka yra labai abstrakti, ji priklauso nuo daugybės veiksnių (įstatymų, baudimo praktikos, visuomenės nuomonės), todėl atsižvelgiant į kiekvienos valstybės savitumą, nėra vieno bendro teisingumo principo apibrėžimo. LR Konstitucinis Teismas (toliau – LR KT) 2003 m. birželio 10 d. nutarime pabrėžė šio principo reikšmę ir teisingos bausmės svarbą: „Konstitucijoje įtvirtintas prigimtinio teisingumo principas suponuoja tai, kad baudžiamajame įstatyme nustatytos bausmės turi būti teisingos. Teisingumo ir teisinės valstybės konstituciniai principai inter alia reiškia, kad valstybės taikomos priemonės turi būti adekvačios siekiamam tikslui. Taigi bausmės turi būti adekvačios

²⁷ Jonas Blaževičius ir kt., *Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė. Vadovėlis* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004), 19.

²⁸ Genovaitė Babachinaitė ir kt., *Kriminologija vadovėlis* (Vilnius: MRU, 2010), 514.

²⁹ Blaževičius ir kt., *op. cit.*, 19 – 20.

³⁰ Viktoras Justickis, *Kriminologija. Vadovėlis* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001), 271.

nusikalstamoms veikoms, už kurias jos nustatytos; už nusikalstamas veikas negalima nustatyti tokių bausmių ir tokių jų dydžių, kurie būtų akivaizdžiai neadekvatūs nusikalstamai veikai ir bausmės paskirčiai. Pažymėtina ir tai, kad pagal Konstitucijos 21 straipsnio 3 dalį draudžiama žmogų kankinti, žaloti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis, taip pat nustatyti tokias bausmes.“

³¹ Lietuvos mokslininkai, šį principą aiškindami bendram bausmės tikslų kontekste, daro išvadą, kad jis reiškia: „teisingą nubaudimą“.³² Teisininko R. Drakšo nuomone, teisingumo principo įgyvendinimas apima visus įstatyme išvardintus bausmės tikslus, todėl baudžiamajame įstatyme jis siūlo palikti tik šį vieną.³³ Kadangi ne visos bausmės rūšys, savo esme, gali įgyvendinti absoliučiai visus bausmei keliamus tikslus – toks siūlymas yra racionalus ir pagrįstas.

Tame pačiame 2003 m. nutarime, LR KT dar kartą pabrėžė bausmės individualizavimo svarbą: „Pagal Konstituciją baudžiamajame įstatyme negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo (bausmių ar jų dydžių), kad teismas, atsižvelgdamas į visas bylos aplinkybes ir taikydamas baudžiamąjį įstatymą, negalėtų individualizuoti bausmės, skiriamos konkrečiam asmeniui už konkrečią nusikalstamą veiką.“³⁴ Šią citatą dažnai naudoja LAT savo sprendimuose, kai ginčijama paskirta bausmė ar jos dydis. Dėl bausmės individualizavimo ir asmens lygybės prieš įstatymą principo, LR KT jau buvo pasisakęs ankstesniame 1997 m. lapkričio 13 d. nutarime: „vienodas patraukimo baudžiamojon atsakomybėn pagrindas nereiškia, kad visiems asmenims, padariusiems tokį pat nusikaltimą, turi būti paskirta ir vienoda bausmė. Įstatymuose yra nustatyta, kad skiriant bausmę atsižvelgiama į padaryto nusikaltimo pobūdį, kaltininko asmenybę, kaltės laipsnį, atsakomybę lengvinančias ar sunkinančias aplinkybes ir tuo remiantis bausmė turi būti individualizuota. Bausmės individualizavimas nepažeidžia asmens lygybės įstatymui principo.“³⁵ Taigi teisingumo principas yra įgyvendinamas individualizuojant asmeniui bausmę: parenkant teisingą bausmės rūšį ir jos dydį.

Ankstesnėje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktikoje, bausmės skyrimas labiau buvo siejamas su nukentėjusiojo interesų apsauga ir griežtesniu kaltininko nubaudimu: „bausmė teisinga, kai ją skiriant įvertinami ir kaltininko, ir nukentėjusiojo interesai, kai nė vieniems iš jų nesuteikiama prioritetinga reikšmė. Pabrėžtina, kad skiriant bausmę taip pat

³¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarime Dėl baudžiamosios atsakomybės už kontrabandą Nr. 13/02–22/02“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta286/content>

³² Vytautas Piesliakas, „Bausmės individualizavimas ir teisingumo principo įgyvendinimas skiriant bausmes“ *Jurisprudencija* 11, 113 (2008): 14.

³³ Romualdas Drakšas, „Teisingumo principas skiriant bausmę“ *Teisės apžvalga* 2, 14 (2016): 83.

³⁴ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarime Dėl baudžiamosios atsakomybės už kontrabandą Nr. 13/02–22/02“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta286/content>

³⁵ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarime Dėl nepilnamečių asmenų grupės padaryto nusikaltimo Nr. 4/97“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta400/content>

negali būti ignoruojamos ar neįvertinamos dėl nusikaltimo prarastos vertybės, jų svarba, vieta vertybių hierarchijoje. **Pernelyg švelni**, veikos pavojingumo, jos padarinių, kaltininko asmenybės neatitinkanti **bausmė pažeidžia ir humaniškumo principą**, nes taip yra sumenkinami nukentėjusiųjų interesai, pažeidžiamas jų orumas“³⁶. Paskutinių metų LAT praktika rodo, kad teismas stengiasi nebesivadovauti griežto baudimo politika, o didesnę dėmesį skirti kaltininko asmeninių savybių bei resocializacijos poreikio analizei: „paskiriant tinkamą bausmę kaltininkui yra itin svarbus teisingumo principo įgyvendinimo užtikrinimas (BK 41 straipsnio 2 dalies 5 punktas), kuris neatsiejamas nuo konkrečios nusikalstamos veikos, jos padarymo aplinkybių ir tiek kaltininko asmenybės, tiek nukentėjusiojo, jam padarytos žalos įvertinimo. (...) Šiame kontekste pažymėtina, kad teisingumo principas neapsiriboja vien tik bausmės ir padarytos nusikalstamos veikos proporcingumu, bet turi ir kitų aspektų. Negali būti pamiršta ir taikinamoji teisingumo funkcija, t. y. tai, kad teisingumas gali būti įgyvendintas tik užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos. (...) **Bausmės**, kaip baudžiamosios atsakomybės sudedamosios dalies, **paskirtis taip pat neapsiriboja vien tik nubaudimo ir prevencijos tikslais. Ne mažiau svarbūs yra nuteistųjų socialinės rehabilitacijos ir resocializacijos tikslai. Be to, ir nubaudimo tikslas, net ir sunkaus nusikaltimo padarymo atveju, pasiekiamas ne vien tik nuteistojo įkalinimu.**“³⁷

Taigi, kad bausmė būtų teisinga, teismas privalo individualizuoti asmeniui bausmę, remiantis bendraisiais bausmės skyrimo pagrindais, nustatytais BK 54 str. ir bausmės paskirtimi – BK 41 str. Teismų praktika išplėtė bausmių skyrimo taisykles, įtraukdama į vertinimą nukentėjusiojo interesus ir kaltininko resocializacijos poreikį. Šios aplinkybės nėra įtvirtintos įstatyme, bet teismai į jas atsižvelgia skirdami bausmę. **Siūlytina prie visų šių aplinkybių, pridėti kaltininko gebėjimą atlikti skiriamą bausmę.** Jeigu teismai labiau įsigilintų į nuteistojo galimybes atlikti bausmę, sumažėtų bylų, kuriose sprendžiamas bausmės keitimo kita bausmės rūšimi klausimas.

Šiuo metu fiziniams asmenims yra įtvirtintos trys alternatyvios laisvės atėmimui bausmės (nesusijusios su laisvės atėmimu): viešieji darbai, bauda, laisvės apribojimas ir trys susijusios su laisvės atėmimu: areštas, terminuotas laisvės atėmimas, laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Juridiniams asmenims numatyta bauda, juridinio asmens veiklos apribojimas, juridinio asmens likvidavimas. Bausmės baudžiamajame įstatyme (LR BK 42 – 43 str.) surašytos griežtėjimo

³⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-576/2006“, infolex, žiūrėta 2021 m. spalio 10 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/74432>

³⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. birželio 02 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-143-1073/2020“, infolex, žiūrėta 2021 m. spalio 10 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1890061>

tvarka. Pažymėtina, kad bauda yra vienintelė bausmė, skiriama tiek fiziniams tiek juridiniams asmenims.

Vienas iš rodiklių, apsprendžiančių baudžiamosios politikos ir bausmių taikymo tendencijas valstybėse, tai įkalintų asmenų skaičius 100 000 gyventojų. Remiantis Londono universiteto Baudžiamosios politikos tyrimų instituto 2018 metais sudarytu „Pasaulio kalinių populiacijos sąrašu“, Lietuva, vis dar pirmauja tarp Europos Sąjungos (toliau - ES) valstybių narių, pagal įkalintų asmenų skaičių tenkanti 100 000 gyventojų³⁸. Lietuvą pagal šį rodiklį Europoje lenkia tik Baltarusija, Rusijos Federacija, Turkija ir Sakartvelas. Panašus tyrimas buvo atliktas 2014 metais, kuriame Lietuva taip pat išsiskyrė pagal šį rodiklį ir jis buvo didžiausias ES³⁹. Nors ES mastu Lietuva vis dar pirmauja pagal įkalintų asmenų skaičių, tačiau iš 1.1. pav. matyti teigiama tendencija, kad laisvės atėmimo bausmės taikymas tolygiai mažėja: 2010 m. laisvės atėmimo bausmė iš visų teismo skirtų bausmių sudarė 43 proc., o 2020 m. – 21 proc.

	Iš viso nuteista asmenų	Bauda	Terminuotas laisvės atėmimas	Areštas	Laisvės apribojimas	Viešieji darbai	Kita
2020	16082	4918/30proc.	3389/21proc.	2934/18	4074/25	1023/6	
2019	17594	5234/30	4307/24	2776/16	4314/25	1114/6	
2018	19799	5715/29	4882/25	3063/15	4825/24	1303/7	
2017	18977	6024/32	5140/27	2275/12	4068/21	1170/6	
2016	16274	3904/24	5029/31	1849/11	4135/25	1163/7	
2015	18610	5060/27	5286/28	1973/11	4487/24	1287/7	
2014	21240	5926/28	6209/29	2484/12	5167/24	1595/8	
2013	20563	5625/27	5964/29	2262/11	4867/24	1713/8	
2012	18458	6320/34	6163/33	1963/11	4057/22	1482/8	18/0,1proc(0,0975): 11– teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti t.t. veikla atėmimas, 5– viešųjų teisių atėmimas, 2–l.a. iki g.g.

³⁸ „World Prison Population List“, World Prison Brief, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 10 d., https://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/wppl_12.pdf

³⁹ Wolfgang Heinz, *Alternatyvos įkalinimui: bausmių taikymo teorija ir praktika Vokietijoje, bausmių veiksmingumo ir recidyvo tyrimų rezultatai* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2017), 61.

2011	15473	4831/31	6232/40	1575/10	2738/18	540/3	42/0,3proc(0,2714): 28–teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti t.t. veikla atėmimas, 11–viešųjų teisių atėmimas, 3–1.a. iki g.g.
2010	15745	4859/31	6842/43	1458/9	2549/16	482/3	46/0,3proc.(0,2921): 35–teisės dirbti tam tikrą darbą ar užsiimti t.t. veikla atėmimas, 4–viešųjų teisių atėmimas, 7–1.a. iki g.g.

1.1.pav. Lietuvos teismų skiriamos bausmės 2010 – 2020 m.⁴⁰

Tarptautinė bendruomenė seniai pastebėjo neigiamą įkalinimo poveikį ir pradėjo skatinti alternatyvių laisvės atėmimui bausmių taikymą. Jau 1990 m. Jungtinių Tautų Organizacija, Tokijo taisyklėse, įtvirtino minimalius žmogaus teisių apsaugos standartus bausmėms, nesusijusioms su laisvės atėmimu⁴¹. Ši organizacija 2007 m. išleido praktinį vadovą, raginantį dažniau skirti alternatyvias įkalinimui bausmes⁴². Europos Sąjungos lygmenyje, Europos Taryba 1992 m. priėmė Europos bendruomeninių sankcijų ir priemonių taisyklės⁴³, 1999 m. rekomendaciją Dėl kalėjimų perpildymo bei kalėjimų populiacijos padidėjimo⁴⁴, o 2000 m. Europos bendruomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių taikymo tobulinimo rekomendaciją⁴⁵. Prie šių tarptautinių standartų atsiradimo prisidėjo perpildyti kalėjimai, brangus jų išlaikymas, ilga įkalinimo trukmė, nežmoniškos įkalinimo sąlygos, kylantys recidyvo rodikliai ir vis daugėjantys alternatyvių bausmių efektyvumo tyrimai⁴⁶. Todėl pradėta telkti dėmesį į kaltininko reabilitaciją, visuomeninių sankcijų naudą ir plėtrą, teisingą nubaudimą, atsižvelgiant į kaltininko, aukos ir visuomenės interesus. Galiausiai prieita prie vieningos išvados, kad įkalinimas *ultima ratio* priemonė, skirta

⁴⁰ „Teismų veiklos apžvalga 2010 – 2020“, Lietuvos teismai, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 10 d.,

<https://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-ir-teismu-savivaldos-instituciju-veiklos-ataskaitos/198>

⁴¹ „United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules)“, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., <https://www.ohchr.org/documents/professionalinterest/tokyorules.pdf>

⁴² „Handbook of basic principles and promising practices on alternatives to imprisonment“, United Nation, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., (29psl.)

https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_of_Basic_Principles_and_Promising_Practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf

⁴³ Europos Tarybos Ministrų Komiteto Rekomendacija Nr. R (92) 16 „Dėl Europos bendruomenės sankcijų ir priemonių taisyklių“, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., [Search: \(coe.int\) \(09000016804d5ec6 \(coe.int\) \)](https://www.coe.int/t/09000016804d5ec6(coe.int))

⁴⁴ Europos Tarybos Ministrų Komiteto Rekomendacija Nr. R (99) 22 „Dėl kalėjimų perpildymo ir kalėjimų populiacijos padidėjimo“, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., <https://rm.coe.int/168070c8ad>

⁴⁵ Europos Tarybos Ministrų Komiteto Rekomendacija Rec (2000) 22 „Dėl Europos bendruomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių taikymo tobulinimo“, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., <file:///C:/Users/cesnu/Downloads/rec200022communitysanctions-eng.pdf>

⁴⁶ Christine M. Graebisch ir Sven-U. Burkhardt, *Alternatyvios baudžiamosios sankcijos Europos Sąjungoje* (Vilnius: „Eugrimas“, 2015), 34-62. 35.

sunkiausiems teisės pažeidėjams, kai alternatyvios bausmės neveiksmingos. Labai svarbu alternatyvias bausmes keisti įkalinimu tik išbandžius kitas įmanomas alternatyvias priemones, o jeigu jos neveiksmingos, tik tada skirti įkalinimą.

Remiantis 1.1. pav. duomenimis, bauda Lietuvoje taikoma dažniau negu kitos alternatyvos įkalinimui (viešieji darbai, laisvės apribojimas). Tačiau nuo 2010 m. iki 2020 m. skiriamos baudos procentinė dalis iš visų teismo skiriamų bausmių beveik nepakito – išliko apie 30 proc. Nors daugelis mokslininkų pasisako už baudos bausmės teigiamą poveikį, Lietuva šią bausmės rūšį taiko ganėtinai retai, lyginant su užsienio šalių praktika. Pavyzdžiui, Vokietijoje, po 1969 m. įkalinimo sistemos reformos, bauda oficialiai tapo dažniausiai taikoma bausmė. 2010 m. buvo atliktas mokslinis tyrimas, kuriame lyginamos teismo paskirtos bausmės skirtingose Europos valstybėse. Vokietijoje bauda buvo skirta 70 proc. nuteistųjų (2013 m. – jau 83 proc.⁴⁷). Išsiskyrė Suomija, kurioje ši bausmės rūšis siekė 88 proc. ir Danija – 84 proc.⁴⁸. Atliktame tyrime taip pat nustatyta, kad šiose trijose valstybėse bausmės, susijusios su laisvės atėmimu, neviršija 10 proc., iš visų teismo skiriamų bausmių. Be to, visos trys valstybės, apskaičiuodamos baudos dydį, naudoja dienbaudžių metodą. Visų minėtų valstybių įstatymuose yra numatyta galimybė nevykdomą baudos bausmę keisti su laisvės atėmimu susijusia bausme. Jeigu bauda būtų neveiksminga, t.y. nevykdoma, įkalinėtųjų asmenų skaičius didėtų. Kadangi įkalinėtųjų skaičius vis tiek lieka mažas, tai leidžia daryti išvadą, kad baudos bausmė yra įvykdoma ir efektyvi bausmė.

Baudos bausmė yra turtinė sankcija – tai konkreti pinigų suma, kurią kaltininkas turi sumokėti valstybei. Įsigalėjus rinkos ekonomikai, augant vartotojų poreikiams, pinigai turi vis didesnę reikšmę žmonių gyvenime, užtikrina materialinius poreikius. Remiantis mokslininkų atliktais tyrimais, baudos bausmė laikoma veiksmingiausia, ypačingai savanaudiškų ir turinių nusikaltimų atžvilgiu.⁴⁹ O būtent turtiniai nusikaltimai (vagystės) sudaro didžiąją dalį registruotų nusikalstamų veikų Lietuvoje ir pasaulyje.⁵⁰

Baudos bausmės analizei didelį dėmesį skyrė G. Šulija. Jis išskyrė šiuos baudos bausmės privalumus: 1) baudos pranašumą prieš laisvės atėmimo bausmę – kai asmuo nepatiria neigiamų įkalinimo pasekmių. Tuo pačiu mažinamas įkalinėtųjų skaičius; 2) baudą galima lengvai individualizuoti – skirti konkrečią sumą pagal kaltinamojo asmenines savybes (kai kuriose valstybėse – turtinę padėtį) ir nusikaltimo sunkumą. Taip pat pažymėjo, kad teismo (nuosprendžio) klaidos atveju, žalą ištaisyti lengviau paskyrus turtinę bausmę, negu bausmę, varžančią asmens

⁴⁷ Jörg-Martin Jehle, *Criminal Justice in Germany Facts and Figures*, (Berlin: Federal Ministry of Justice and Consumer Protection, 2015), 34.

⁴⁸ Frieder Dünkel ir kt., *Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinis palyginimas, tendencijos ir perspektyvos Lietuvoje*. Redaktorius Gintautas Sakalauskas (Vilnius: „Žara“, 2012), 102.

⁴⁹ K. B. Jobson, „Fine“, *McGill Law Journal* 16, 4 (1970), 657.

⁵⁰ Viktoras Justickis, *Kriminologija. Vadovėlis. 1 dalis* (Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2001), 399.

laisvę; 3) valstybė iš baudos sumokėjimo gauna finansinę naudą. Šis autorius taip pat išskyrė ir baudos trūkumus: 1) baudos poveikį skirtingai jaučia skirtingo socialinio sluoksnio žmonės. Neturtinguosius visuomenės narius ši bausmė labiau veikia negu pasiturinčius, nes pastarieji, turėdami pinigų, gali lengvai „atsipirkti“ už neteisėtą elgesį; 2) neįmanoma užtikrinti asmeninės atsakomybės principo, atliekant baudos bausmę; 3) baudos bausmė varžo nukentėjusiojo teisę gauti žalos atlyginimą; 4) recidyvo skatinimas, kai bauda būna per didelė (neatitinka nuteistojo turtinės padėties). Pats autorius teigia, kad dalį įvardintų baudos bausmės trūkumų galima lengvai pašalinti – jeigu teismas skirdamas baudos dydį, sąžiningai įvertintų kaltinamojo turtinę padėtį ir jo galimybes sumokėti baudą.⁵¹

Būtent nevienodas baudos poveikis skirtingo socialinio sluoksnio žmonėms, ir Lietuvos ir užsienio mokslinėje literatūroje, įvardijamas didžiausiu baudos bausmės trūkumu.⁵² Tai reiškia, kad tas asmuo, kuris turi daugiau pajamų, patirs mažesnę baudos bausmės poveikį, nei tas kuris turi mažesnes pajamas. Asmeniui, kuris turi nepakankamai lėšų pagrindiniams poreikiams patenkinti (būsto išlaikymo išlaidos, maistas, higienos prekės), bauda gali būti objektyviai neįgyvendinama. Būtent dėl šios priežasties išryškėja dar vienas labai svarbus aspektas, kad bauda paskirta nemokiam asmeniui, iš viso neturi jokio poveikio. O per didelis baudos dydis gali paskatinti daryti naujas nusikalstamas veikas, todėl labai svarbu, kad bauda būtų proporcinga tiek nusikaltimo sunkumui, tiek pažeidėjo finansinei padėčiai. Šią problemą akcentavo Europos Taryba dar 1992 m., kai priėmė rekomendaciją, dėl nuoseklumo skiriant bausmes.⁵³ Joje nurodyta, kad kiekviena paskirta bauda turėtų neperžengti pažeidėjo, kuriam ji skirta, galimybių sumokėti. Taigi bauda turėtų būti tiesiogiai susieta su kaltininko materialine padėtimi. Kadangi Europos Tarybos rekomendacijos yra neprivalomo pobūdžio, Lietuvoje šios taisyklės nėra įtvirtintos.

Teisingumo principo įgyvendinimas yra vienas pagrindinių bausmės tikslų. Jeigu bauda neatitiks nuteistojo finansinių galimybių, gresia pavojus, kad bauda asmeniui sukels kančias (kankinti ar kitaip žeminti žmogų draudžia Konstitucija) ir bausmė bus neįvykdyta. O dar blogiau – ši sankcija gali tapti veiksmu, skatinančiu recidyvą. Todėl bausmė turi būti teisinga.

Praktikoje taip pat galima susidurti su situacija, kai už kaltininką baudą sumoka trečiasis asmuo. Tokiu atveju nepasiekiami jokie bausmės tikslai, nes ją faktiškai įvykdo nekaltas asmuo. Tokia praktika nėra toleruotina ir siejama su palyginti maža valstybės kontrole, vykdančią šią bausmę. Bet vienareikšmiškai teigti, kad asmuo išvengė bausmės irgi negalima, nes kaltininkas vis tiek jaučia atsakomybę prieš asmenį, sumokėjusį už jį baudą. Nesvarbu ar tai bus šeimos nariai ar svetimas asmuo, paskolinęs pinigų baudai sumokėti. Juk šiuolaikinėje visuomenėje, kai taip

⁵¹ Gintautas Šulija, „Baudos bausmė ir jos paplitimas Europos Sąjungos valstybėse“, *Teisė* 52 (2004), 111.

⁵² K. B. Jobson, „Fine“, *McGill Law Journal* 16, 4 (1970), 668.

⁵³ Europos Tarybos Ministrų Komiteto Rekomendacija Nr. R (92) 17 „Dėl nuoseklumo skiriant bausmes“, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., [16804d6ac8 \(coe.int\)](https://www.coe.int/t/treaties/ETS/17.htm)

vertinami pinigai ir skatinamas vartotojiškumas, naivu tikėtis, kad pažeidėjas gaus tam tikrą pinigų sumą be pastangų ir jokių įsipareigojimų. Likusias bausmės rūšis įvykdyti gali išskirtinai tik nuteistasis. Tai didelis kitų bausmių privalumas baudos atžvilgiu.

Kai bauda įvykdoma tinkamai (t.y. pačio kaltininko sumokama), bausmės neigiamus padarinius gali jausti ne tik pažeidėjas, bet ir jo šeimos nariai. Jiems nepagrįstai atimama galimybė disponuoti šeimos pajamomis. Tačiau neigiami padariniai artimiesiems jaučiami skiriant bet kurią bausmės rūšį. Įkalinimo atveju yra visiška kontaktų kontrolė, o pajamų nuteistasis dažniausiai iš vis negauna. Todėl ši trūkumą galima laikyti ne baudos trūkumu, o apskritai bausmių sistemos bruožu, kuris neišvengiamas.

Kad visiškai suprasti baudos vietą bausmių sistemoje, reikia baudos bausmę palyginti su kitomis bausmėmis. Pradėsime nuo viešųjų darbų bausmės, nes ji užima pirmą vietą bausmių sąrašė, kas reiškia, kad šią bausmės rūšį, įstatymų leidėjas, laiko švelniausia. Viešieji darbai – vienintelė bausmės rūšis, kurią skiriant paskutinį žodį turi kaltinamasis. Reikalingas oficialus kaltinamojo sutikimas, teismo siūlomai viešųjų darbų bausmei paskirti (BK 46 str. 1 d.). Jeigu kaltinamasis nesutinka, teismas šios bausmės skirti paprasčiausiai negali – parenka kitą bausmės rūšį, nurodytą sankcijoje. Nors viešieji darbai pagal teisinį reguliavimą yra švelniausia bausmė, Lietuvos praktikoje, ji skiriama, deja, rečiausiai – sudaro tik 6 proc. iš visų teismo skiriamų bausmių (1.1. pav.).

Tiek bauda, tiek viešieji darbai visiškai neriboja asmens fizinės laisvės, abi bausmės atneša finansinės naudos valstybei. Baudos atveju pinigai nukeliauja į valstybės biudžetą, o viešųjų darbų atveju valstybinės įmonės (privačios taip pat) gauna papildomos darbo jėgos, nemokėdamos darbo užmokesčio. Viešųjų darbų bausmė teigiamai veikia nuteistojo asmenybę, ugdo socialinius įgūdžius, reikalingus kasdieniame gyvenime ir padeda greičiau integruotis visuomenėje.⁵⁴ Asmuo turi mažiau laisvo laiko, kurį gali praleisti neigiamoje aplinkoje, tampa pareigingesnis, išmoksta palaikyti santykius su darbdaviu ir bendradarbiais. Baudos bausmė šių reabilituojančių funkcijų neatlieka. Nors šios dvi bausmės šiek tiek panašios, dėl reabilituojančio poveikio viešųjų darbų bausmė yra pranašesnė.

Laisvės apribojimas yra paskutinė iš alternatyvų įkalinimui. Jos esmę sudaro kaltininko asmenybę teigiamai veikiantys ir resocializacijos procesą skatinantys įvairūs tarpusavyje suderinti įpareigojimai bei draudimai.⁵⁵ BK 48 str. 3 d. įtvirtinta teismo galimybė skirti intensyvią priežiūrą. Praktikoje, intensyvi priežiūra dažniausiai pasireiškia teismo įpareigojimu, nustatytu laiku būti nustatytoje vietoje, pavyzdžiui: „*paskirti (...) laisvės apribojimo bausmę, įpareigojant bausmės atlikimo laikotarpiu būti namuose nuo 22 val. iki 6 val. ryto, jei tai nesusiję su darbu ar*

⁵⁴ Tomas Mackevičius, „Laisvės apribojimo bausmės įgyvendinimas“, *Jurisprudencija* 4, 122 (2010), 265.

⁵⁵ Tomas Mackevičius, „Realization of the Public Works Penalty in Lithuania“, *Jurisprudencija* 18, 2 (2011), 764.

gydymusi“⁵⁶. Būtent draudimas „lankytis tam tikrose vietose“ ir intensyvi priežiūra, minimaliai, bet varžo asmens fizinę laisvę. Nors bauda tiesiogiai nevaržo asmens fizinės laisvės, bet varžo finansines galimybes laisvai judėti. Pavyzdžiui, asmuo sumokėjęs baudą, dėl atsiradusio lėšų trūkumo, praranda galimybę laisvai judėti savo reikmėmis: važiuoti atostogų, aplankyti kitam mieste gyvenančius giminaičius ir pan. Atsižvelgus į išvardintus nepatogumus, atsiradusius nuteistajam dėl baudos baismės įvykdymo, visgi darytina išvada, kad bauda fiziškai neatima ir neapriboja asmeniui galimybių, daryti naujas nusikalstamas veikas. O laisvės apribojimo baismė atvirksčiai, šį baismės tikslą įgyvendina.

BK 48 str. 8 d. imperatyviai nurodyta, kad laisvės apribojimas, esant reikalui, gali būti pakeistas tik areštu. Jokia kita alternatyva baismės pakeisti negalima, todėl bauda šiuo klausimu yra pranašesnė. Ji gali būti keičiama visomis įmanomomis alternatyvomis įkalinimui.

Visos likusios neaptartos bausmių rūšys: areštas, terminuotas laisvės atėmimas ir laisvės atėmimas iki gyvos galvos, yra tiesiogiai susijusios su įkalinimu. Skiriasi tik baismės laikas, todėl baudą lyginsime ne su atskira baismės rūšimi, o apskritai įkalinimu (laisvės atėmimu). Tarptautinėje bendruomenėje bauda laikoma efektyviausia alternatyva asmens įkalinimui, ypačiai trumpalaikiui.⁵⁷ Baudos esmė, lyginant su laisvės atėmimo bausme, yra „atimti“ asmens pinigus, bet ne fizinę laisvę. Taip pažeidėjas nėra izoliuojamas ir nepatiria neigiamų įkalinimo padarinių. Jis išlaiko socialinius ryšius su visuomene, nepraranda darbo ir socialinių įgūdžių. Jau vien tai, kad asmuo nėra izoliuojamas, yra didelis baudos baismės privalumas.

Taip pat privalumu laikoma tai, kad baudos administravimo kaštai yra mažesni nei įkalinimo. Pavyzdžiui, 2017 m. Lietuvoje, vieno asmens, vienos paros išlaikymas įkalinimo įstaigoje, vidutiniškai kainavo 23 eurus, šiai dienai – 59 eurus.⁵⁸ 2012 m. Vokietijoje šios išlaidos skaičiuojamos nuo 75 eurų per dieną, o Suomijoje – iki 300 eurų.⁵⁹ Deja nėra statistikos apie baudos baismės administravimo išlaidas, kad galėtume jas tiksliai palyginti. Tačiau akivaizdu, kad baudos baismė yra mažiausiai kontroliuojama, nereikalaujanti daug žmogiškųjų išteklių, todėl galima daryti išvadą, kad ją taikyti yra pigiau ne tik laisvės atėmimo baismės kontekste, bet ir visų kitų bausmių rūšių atžvilgiu.

⁵⁶ „Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2021 m. rugsėjo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1166-1029/2021“, infollex, žiūrėta 2021 m. spalio 10 d., <https://www.infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2032238>

⁵⁷ „Handbook of basic principles and promising practices on alternatives to imprisonment“, United Nation, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., (29psl.) https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_of_Basic_Principles_and_Promising_Practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf

⁵⁸ „Vieno asmens išlaikymui vidutiniškai per dieną panaudotų lėšų laisvės atėmimo įstaigoje 2020 m. ataskaita“, Kalėjimų departamentas prie LR teisingumo ministerijos, žiūrėta 2021 m. spalio 05 d., http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html

⁵⁹ Alfredas Kiškis, „Lietuva tampa kalėjimų valstybe“, infollex, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., <https://www.infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/portal/start.asp?act=news&Tema=54&str=67207>

Vertinant aptartus baudos privalumus ir santykį su laisvės atėmimo bausme, siūlytina įstatymui leidėjui įtvirtinti galimybę, būtent trumpalaikio laisvės atėmimo bausmę (areštą) pakeisti bauda (nes dabartinė redakcija leidžia areštą keisti tik laisvės atėmimo bausme). Tai galėtų būti įgyvendinama, BK 49 straipsnį papildžius 7 dalimi: „*Atlikus trečdalį paskirtos teismo bausmės, nuteistojo prašymu ir areštą vykdančios institucijos sutikimu/leidimu, teismas arešto bausmę gali pakeisti bauda, vadovaudamasis šio kodekso 65 straipsnio taisyklėmis.*“. Tokie pakeitimai skatintų gerą nuteistojo elgesį atliekant laisvės atėmimo bausmę ir padėtų mažinti kritiškai didelį įkalinimų asmenų skaičių Lietuvoje. Sutaupytos lėšos galėtų būti panaudotos laisvės atėmimo įstaigose – resocializacijos programoms tobulinti.

Bausmės paskirtis yra visų išvardintų tikslų pasiekimas, pačiu efektyviausiu, pigiausiu ir humaniškesniu būdu. Todėl, mokslininkų nuomone, baudos bausmė labiausiai atitinka pagrindinės skiriamos bausmės koncepciją valstybėje.⁶⁰ Lietuvoje bauda pasiekia beveik visus įstatyme įtvirtintus bausmės tikslus, išskyrus vieną – asmuo nėra izoliuojamas, todėl niekaip neatimamos ir neapribojamos naujų nusikalstamų veikų darymo galimybės, bausmės atlikimo metu. Bet LAT yra išaiškinęs, kad bausmės paskirtis yra pasiekama net ir tada, kai asmuo nėra izoliuojamas (įkalinamas). Todėl drąsiai galima teigti, kad bauda įgyvendina bausmės paskirtį.

Baudos bausmė ekonomiškai ir atneša valstybei finansinę naudą. Tai švelniausia bausmės rūšis, kurią savarankiškai skiria teismas tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims. Bauda yra pakankamai lanksti bausmė, ją individualizuojant: galima varijuoti baudos dydžiu, atsižvelgiant į nusikalstamos veikos sunkumo laipsnį, pažeidėjo turtinę padėtį ir kitas svarbias aplinkybes, parenkant konkretų baudos dydį. Baudos dydžio teisingumas ir šios bausmės rūšies efektyvumas labai priklauso nuo įtvirtinto baudos dydžio apskaičiavimo mechanizmo, kurie plačiau bus nagrinėjami sekančiame skyriuje. Tinkamai pasirinktas ir pritaikytas bausmės apskaičiavimo modelis, gali ištaisyti didžiausią baudos trūkumą – nevienodą poveikį skirtingos socialinės padėties asmenims.

⁶⁰ K. B. Jobson, „Fine“, *McGill Law Journal* 16, 4 (1970), 655.

2. BAUDOS DYDŽIO APSKAIČIAVIMO MODELIAI

Teisės ir ekonomikos literatūroje, bauda užima svarbią vietą bausmių sistemoje ir yra laikoma pranašesne už įkalinimą ir kitas bausmes. Tokį požiūrį lemia mažos vykdymo išlaidos, valstybės gaunama finansinė nauda iš nusikalstamos veikos padarymo ir galimybė koreguoti baudos dydį, atsižvelgiant į tam tikrus kriterijus. Kriterijai, kuriuos teismas vertina, skirdamas konkretų baudos dydį, atspindi kokį baudos dydžio apskaičiavimo mechanizmą taiko valstybė.

Pasak E. Kantorowicz–Reznichenko, **idealus baudos reguliavimas yra tada, kai bausmės poveikis yra vienodas visų socialinių sluoksnių asmenims**. Todėl bauda turėtų būtų apskaičiuota labai tiksliai: atsižvelgiant tiek į nusikaltimo sunkumą, tiek į kaltininko turtingumą padėti.⁶¹ Reikia kiek įmanoma vengti situacijos, kai pasiturinčiam ir skurstančiam asmeniui, skiriamos tokio pačio dydžio baudos. Pasiturintis asmuo atmetinai lengvai sumokės baudą ir išsisuks nuo bausmės poveikio, o skurstantis neturės objektyvių galimybių sumokėti baudą. Tokia padėtis dar labiau didina socialinę nelygybę ir vyraujantis neteisybės jausmas didina nepasitikėjimą teismais ir visa teisėsaugos sistema.

Šiame skyriuje analizuojami skirtingi baudos dydžio apskaičiavimo modeliai, taikomi užsienyje: paprastoji bauda, proporcinė bauda ir dienbaudžių sistema.⁶² Lietuva, kaip ir dauguma Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybių narių, priklauso kontinentinei teisinei sistemai, todėl didžiausias dėmesys skirtas būtent šioms valstybėms. Šiek tiek paliestos bendrosios teisinės sistemos valstybės (tiksliau JAV), nes šios šalies mokslininkai išleido nemažai publikacijų baudos bausmės tema. Pažymėtina, kad Airija yra vienintelė ES valstybė narė, kurioje galioja bendrosios teisinės sistemos taisyklės ir didžiausia reikšmė suteikta teismo precedentui. Dėl šios priežasties, Airijos baudos dydžio apskaičiavimo sistema, palikta nenagrinėta.

Beveik visos šiame skyriuje aptariamoms valstybėms, už baudos neįvykdymą, taiko laisvės atėmimo bausmę kaip pasekmę. K. K. Jobson neigiamai vertina tokią šalių praktiką, nes pati baudos esmė yra ta, kad ji naudojama kaip alternatyva įkalinimui. O laisvės atėmimas niekaip nepadės, nepaskatins ir nesudarys sąlygų sumokėti paskirtą baudą. Šis mokslininkas teigia, kad iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti teisinga baudą keisti laisvės atėmimu, bet praktiškai – tai klatinga vargšų diskriminacija, ypatingai paprastosios baudos kontekste. Nėra racionalu tikėtis, kad asmenų, kurie neturi lėšų, įkalinimas, bus veiksmingas baudų surinkimo procese. Pasiturintieji „perka“ savo laisvę ir taip gina savo poziciją, o neturtingiesiems lieka atlikti laisvės atėmimo

⁶¹ Elena Kantorowicz–Reznichenko, „Day–Fines: Should the Rich Pay More?“, *Review of Law and Economics* 11, 3 (2015), 481.

⁶² Jean Pradel, *Lyginamoji baudžiamoji teisė* (Vilnius: Eugrimas, 2001), 524 – 526.

bausmę, nes jie yra vargšai, kurie padarė nusikaltimą.⁶³ Realybė yra tokia, kad už mažesnio pavojingumo nusikaltimus, vietoj baudos atsiranda laisvės atėmimo bausmė, tik dėl kaltinamojo ekonominės padėties.

Toks reguliavimas neigiamai veikia ne tik kaltininką, bet ir pačią valstybę, nes kalinių išlaikymas kainuoja žymiai daugiau, negu procesinių dokumentų (pavyzdžiui, mokėjimo paskatinimas ar atidėjimas tam tikram laikui) paruošimas ir išsiuntimas. Tai puikiai iliustruoja Luizianos valstijos, Naujojo Orleano pavyzdys, kai 2016 m. dėl įkalinimo, neįvykdžius baudos bausmę, buvo sukurtas 1,9 milijono dolerių metinis deficitas valstijos išde.⁶⁴

Taigi baudos vykdymą, nesvarbu kuris apskaičiavimo modelis taikomas, reikia skatinti kitomis alternatyvomis įkalinimui, o ne pačiu įkalinimu. Juk bauda skiriama tada, kai nėra poreikio atimti iš asmens fizinės laisvės, kai nusikaltimas nėra toks sunkus, kad asmenį reikėtų izoliuoti. Juk laisvės atėmimas yra savarankiška bausmė, kuri skiriama už pačius sunkiausius nusikaltimus, ir jokiais būdais negalima dėti lygybės ženklo tarp baudos ir įkalinimo. Veiksminga priemonė užtikrinti baudos įvykdymą gali būti baudos mokėjimo išskaidymas dalimis, kai kurių įmokų pavėlinimas arba bausmės atidėjimas tam tikram laikui, kol pavyzdžiui, pažeidėjas įsidarbina ir turės nuolatinių pajamų.

2.1. Paprastoji baudos sistema

Mokslinėje literatūroje paprastoji bauda dar gali būti vadinama fiksuota bauda, tarifinė bauda arba bendroji bausmė. Ši baudos apskaičiavimo sistema pasaulyje atsirado pirmoji ir yra pati seniausia.⁶⁵ Nepaisant pavadinimų įvairovės, esmė yra vienoda: baudžiamajame įstatyme nurodytos konkrečios ribos: ir minimali ir maksimali baudos suma. Retesniais atvejais gali būti nurodytas tik maksimalus dydis. O pačiais rečiausiais atvejais – suma visai nenurodoma. Žvelgiant į dabartinių ES valstybių narių baudžiamuosius įstatymus, paprastoji bauda taikoma dešimtyje valstybių iš dvidešimt septynerių – tarp jų ir Lietuvoje.

„Klasikinė“ paprastosios baudos sistema pasižymi tuo, kad apskaičiuojant baudos dydį, svarbiausias elementas yra nusikaltimo sunkumas. Baudos dydis paprastai priklauso nuo nusikalstamos veikos sunkumo ir nusikaltėlio kaltumo. Teisės ir ekonomikos požiūriu, vienodas baudos dydis visiems pažeidėjams už tapačius nusikaltimus, gali lemti nepakankamą prevencinį poveikį turtingųjų nusikaltėlių atžvilgiu, jeigu nustatytas dydis yra per mažas. Kita vertus,

⁶³ K. B. Jobson, „Fine“, *McGill Law Journal* 16, 4 (1970), 667- 668.

⁶⁴ Beth A. Colgan, „Graduating Economic Sanctions According to Ability to Pay“, *Iowa Law Review* 103 (2017), 72.

⁶⁵ Jean Pradel, *Lyginamoji baudžiamoji teisė* (Vilnius: Eugrimas, 2001), 524.

nustatyta per didelę bauda, gali trukdyti ribiniam atgrasymui.⁶⁶ Tai reiškia, kad bauda gali būti tinkamo dydžio, kad atgrasytų turtingus žmones nuo nusikaltimų darymo, tačiau mažas pajamas gaunantys pažeidėjai, šios baudos greičiausiai neišgalės sumokėti. Asmuo, suvokdamas, kad įstatyme įtvirtinti baudos dydžiai jam yra per dideli, supranta, kad ši bausmė bus pakeista įkalinimu, todėl jis gali lengviau pasiryžti daryti sunkesnę nusikaltimą. Taigi paprastoji bauda neįgyvendina prevencinių bausmės tikslų visų nusikaltėlių atžvilgiu ir sukuria du paralelius procesus: pasiturinčius asmenis baudžia baudomis, o nepasiturinčius įkalina arba skiria viešųjų darbų bausmes.

Profesorė B. A. Colgan teigia, kad paprastoji bauda skatina nusikalstamumą, tiksliau – recidyvą. Nuteistieji itin didele baudos bausme, kuri yra nesuderinta su jų finansine padėtimi, nusikalsta pakartotinai, nes visais įmanomais būdais, įskaitant ir neteisėtais, bando gauti lėšų paskirtai baudai įvykdyti. Ši teiginį mokslininkė grindžia JAV atliktais tyrimais ir pateiktais statistiniais duomenimis. Pavyzdžiui, Arizonoje, Marikopos apygardoje, buvo sulaikyta 17,3 proc. asmenų, kurie buvo nuteisti paprastąja bauda, o sulaikytų nuteistųjų dienos baudomis skaičius buvo mažesnis – 11 proc.⁶⁷ Be to, nusikalsti gali ne tik nuteistasis, bet ir jo šeimos nariai, nes nuo atsiradusio didelio finansinio nestabilumo, kuris kelia nepriteklių, kenčia ir nuteistojo artimieji. Finansų gali neužtekti ne tik baudai sumokėti, bet ir pagrindiniams poreikiams kaip maistui, gydymo išlaidoms ar būsto išlaikymui. Dienos baudų modelis labiau įsigilina į nuteistojo poreikius, bet jau pagrindinius, todėl recidyvo tikimybė išties mažėja.

Paprastoji bauda laikoma nesąžininga, regresine bausme, būtent dėl daromo didesnio poveikio ribotų finansinių galimybių asmenims, nei turtingiesiems. Tarifinis baudos modelis taip pat prisidėjo ir prie masinio įkalinimo problemos JAV, dviem būdais. Pirma, daugelis teisėjų paskyrė įkalinimą, kai manė, kad baudos dydis yra per mažas ir tai bus nepakankama atgrasymo priemonė. Antra, kai teismas matė, kad asmuo turi ribotas finansines galimybes sumokėti baudą, siekiant išvengti baudos keitimo kita bausmės rūšimi procedūros, teisėjas dažniau iškart skirdavo įkalinimą.⁶⁸

Taigi JAV, kaltininko finansinės galimybės, baudos kontekste, jau buvo vertinamos dar iki oficialaus dienos baudų sistemos įvedimo. Prieš pat šios sistemos įvedimą (pirmasis 1987 m. įvedė Niujorkas – Steiteno sala), galiojant fiksuotos baudos modeliui, buvo atliktas tyrimas – apklausti 1261 teisėjai. Respondentams buvo pateiktos dvi hipotetinės situacijos: pirmojoje buvo teisiamas sargas už 40 dolerių vertės vagystę iš prekybos centro, turintis du teistumus. Antrojoje

⁶⁶ Elena Kantorowicz-Reznichenko, „Day-Fines: Should the Rich Pay More?“, *Review of Law and Economics* 11, 3 (2015), 491.

⁶⁷ Beth A. Colgan, „Graduating Economic Sanctions According to Ability to Pay“, *Iowa Law Review* 103 (2017), 72 – 73.

⁶⁸ *Ibid.*, 66.

situacijoje buvo teisiamas buhalteris už tai, kad iš savo darbdavio pavogė 25 000 dolerių, šis asmuo turėjo vieną teistumą. Apklauskos rezultatai parodė, kad sargui greičiausiai bus skiriama laisvės atėmimo bausmė, o buhalterii – bauda. Dauguma teisėjų nurodė, kad baudą taikys rečiau, jeigu pažeidėjas bus bedarbis arba žemiausio socialinio sluoksniu atstovas, kuriam reikalinga valstybės parama. Tik žemesnės instancijos teisėjai, kurių kompetencijai priklausė lengvesnių nusikaltimų išaiškinimas, buvo labiau linkę taikyti baudas negu įkalinimą.⁶⁹ Taigi teisėjai, nors įstatyme nenurodyta, savarankiškai ir neformaliai vertino asmens finansinę būklę, todėl buvo taikomi dvigubi standartai. Nepasiturintiems asmenims už tapatų nusikaltimą grėsė laisvės atėmimo bausmė vien todėl, kad turi nepakankamai lėšų ir potencialo sumokėti paskirtą piniginę baudą. Toks vertinimas nėra teisingas ir sąžiningas, todėl labai svarbu nustatyti aiškias taisykles, pagal kurias reikia skirti bausmės rūšį ir dydį.

Šiandien dienai, „klasikinė“ paprastoji bauda, kai dėmesys skiriamas tik nusikaltimo sunkumui, yra taikoma keturiose ES valstybėse: Lietuvoje, Belgijoje, Maltoje ir Kipre. Lietuvos baudos bausmės reguliavimas plačiau išanalizuotas sekančiame skyriuje. Trumpai galima pasakyti, kad baudos dydžiai nurodyti bendrojoje baudžiamojo įstatymo dalyje ir suskirstyti pagal nusikaltimo kategoriją: prie kiekvienos kategorijos nurodyta maksimali ir minimali baudos riba. Maltos⁷⁰ ir Belgijos baudžiamieji įstatymai, prie kiekvienos nusikalstamos veikos (specialiojoje dalyje) nurodo minimalų ir maksimalų baudos dydį valiuta, o konkretus dydis pažeidėjui parenkamas tik pagal nusikalstamos veikos sudėties požymius ir jų realizavimo pobūdį: „bauda kiekvienam nuteistajam skiriama individualiai, remiantis tuo pačiu nusikaltimu“⁷¹. Kipras unikalus tuo, kad baudžiamajame įstatyme, prie konkrečios nusikalstamos veikos (specialiojoje dalyje), yra nurodytas tik maksimalus baudos dydis arba baudos dydžio visiškai nėra. Tai vienintelė ES valstybė, kuri taip nekonkrečiai apibrėžia baudos dydžius: kai dydis yra nenurodytas, teismas jį parenka savo nuožiūra. Įstatyme nurodyta tik tai, kad baudos dydis tokiu atveju neturi būti „per didelis“.⁷² Ką reiškia „per didelis“, įstatyme nedetalizuota. Šis klausimas paliktas teisėjo nuožiūrai ir teismų praktikai.

Su laiku, paprastoji baudos sistema šiek tiek patobulėjo, nes kai kurių valstybių įstatymuose atsirado nuoroda, kad skiriant baudą, teismas turi atsižvelgti į kaltininko finansinę padėtį. Tokiu atveju teismai priimdami sprendimą, dėl tinkamo baudos dydžio, turi laikytis dviejų proporcingumo kriterijų. Pirma, bauda turi būti proporcinga nusikaltimo sunkumui. Antra, baudos

⁶⁹ Beth A. Colgan, „Graduating Economic Sanctions According to Ability to Pay“, *Iowa Law Review* 103 (2017), 99 – 100.

⁷⁰ „Criminal Code of the Republic of Malta“, Legislationline, žiūrėta 2021 m. lapkričio 03 d., https://www.legislationline.org/download/id/9619/file/Malta_CC.pdf

⁷¹ „Criminal Code of the Kingdom of Belgium: Article 39“, Legislationline, žiūrėta 2021 m. lapkričio 03 d., https://www.legislationline.org/download/id/9628/file/BELG_CC_fr.pdf

⁷² „Cyprus Criminal Code: Article 31“, Cyprus Bar Association: CyLaw, žiūrėta 2021 m. lapkričio 03 d., http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/0_154/full.html

dydis turi būti proporcingas kaltininko mokumui. Pati idėja yra gera, bet lieka neaišku, kuri dalis atspindi nusikaltimo sunkumą ir kuri dalis – kaltininko mokumą.

Kadangi nėra griežtų ir vienodų taisyklių dėl kaltininko finansinės būklės įvertinimo, praktikoje gali susidaryti problema, kad skirtingi teisėjai, skirtingai interpretuoja kaltininko finansinės būklės vertinimą. Vieni skirs griežtesnes bausmes, o kiti priešingai – švelnesnes. Tokiu atveju, atsiranda tikimybė, kad nusikalstamumas persikels į tą miestą, tiksliau teritoriją, kurioje teisėjai skiria švelnesnes bausmes. Teisės ir ekonomikos požiūriu skirtumai skiriant baudas panašioms nusikaltėliams, padariusiems tą patį nusikaltimą, gali iškreipti teisingumo ir lygybės prieš įstatymą principus.⁷³

Tokį paprastosios baudos dydžio apskaičiavimo mechanizmą, kai atsižvelgiama į kaltininko ekonominę būklę, taiko šešios ES valstybės: Nyderlandai, Italija, Bulgarija, Latvija, Liuksemburgas ir Slovakija. Italija, Bulgarija ir Liuksemburgas baudos dydį valiuta, nurodo prie kiekvienos nusikalstamos veikos specialiojoje įstatymo dalyje. Liuksemburge teismas skiria baudą nustatytose ribose⁷⁴, Bulgarijoje galima skirti mažesnę baudą, negu nustatyta minimali riba⁷⁵, o Italijoje galima skirti tris kartus didesnę bausmę negu nurodytas maksimalus dydis, ir dviem trečdaliais sumažinti minimalią baudą, kai teismas mano, kad maksimali priemonė bus neveiksminga, o minimali per griežta.⁷⁶

Nyderlanduose baudos dydžiai nurodyti bendrojoje baudžiamojo kodekso dalyje. Nurodyta viena minimali baudos riba, o maksimali riba diferencijuojama pagal kategorijas: iš viso šešios kategorijos, išdėstytos griežtėjimo tvarka. Šios kategorijos visiškai nesusijusios su nusikaltimo sunkumu, jos išimtinai siejamos tik su baudos bausmės reguliavimu. Prie kiekvienos nusikalstamos veikos, specialiojoje dalyje, nurodyta, kurios kategorijos baudą galima skirti (jeigu galima). Įdomu tai, kad įstatyme imperatyviai nurodyta, jog baudos dydžiai išreikšti valiuta, yra perskaičiuojami kas 2 m. Vyriausybės nutarimu.⁷⁷ Toks baudos reguliavimas labiau atspindi bendrą šalies ekonominę padėtį, bet tuo pačiu įveda papildomą reikalavimą dėl nuolatinio straipsnio redakcijos keitimo.

Panašiai yra Latvijoje (kaip ir Lietuvoje), nes baudos dydžiai nurodyti bendrojoje įstatymo dalyje, jie skirstomi pagal nusikaltimo kategorijas ir yra išreikšti ne valiuta – o

⁷³ Elena Kantorowicz-Reznichenko, „Day–Fines: Should the Rich Pay More?“, *Review of Law and Economics* 11, 3 (2015), 492.

⁷⁴ „Criminal Code of the Grand–Duchy of Luxembourg: Article 27“, Legislationline, žiūrėta 2021 m. lapkričio 03 d., https://www.legislationline.org/download/id/8273/file/Luxembourg_Criminal_Code_am2018_fr.pdf

⁷⁵ „Criminal Code of the Republic of Bulgaria: Article 47“, Legislationline, žiūrėta 2021 m. lapkričio 03 d., https://www.legislationline.org/download/id/8395/file/Bulgaria_Criminal_Code_1968_am2017_ENG.pdf

⁷⁶ „Italian Penal Code: Article 133 bis“, Studio Cataldi, žiūrėta 2021 m. lapkričio 03 d., <https://www.studiocataldi.it/codicepenale/codicepenale.pdf>

⁷⁷ „Criminal Code of the Kingdom of Netherlands: Article 23“, Legislationline, žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d., https://www.legislationline.org/download/id/6415/file/Netherlands_CC_am2012_en.pdf

minimaliomis mėnesinėmis algomis. Šis dydis yra kintantis pagal šalies bendrą ekonominę būklę, todėl baudžiamajame įstatyme konkretus jų dydis neįtvirtintas. Šiuo tikslu leidžiami poįstatyminiai teisės aktai. Įstatyme nurodyta minimali ir maksimali baudos riba, bet pagal kaltininko turtinę padėtį ji gali būti koreguojama. Taip pat numatyta galimybė baudos mokėjimą išskaidyti dalimis arba atidėti (sustabdyti) baudos baismės vykdymą.⁷⁸

Pažymėtina, kad Slovakija yra vienintelė ES valstybė, kurios baudžiamajame įstatyme, prie kiekvienos nusikalstamos veikos, specialiojoje dalyje, nurodyta tik laisvės atėmimo baismė. Pagal laisvės atėmimo trukmę, nusikaltimai skirstomi į nesunkius nusikaltimus (kai laisvės atėmimo baismė neviršija 5 m. arba nusikaltimas neatsargus), nusikaltimus (kai laisvės atėmimo baismė neviršija 8 m.) ir ypatingai sunkius nusikaltimus (kai įkalinimas viršija 8m.). Kalbant apie baudos baismę, ją galima skirti tik nesunkių nusikaltimų atveju, ir tik tada kai teismas mano, kad baismės tikslai bus pasiekti skyrus baudos baismę. Įstatyme nurodyta viena bendra minimali ir maksimali baudos riba, o konkretus galutinis baudos dydis priklauso nuo kaltininko turtinės padėties. Jeigu yra tikimybė, kad bauda trukdys žalos atlyginimo procesui, teismas baudos baismės paprasčiausiai neskiria.⁷⁹

Taigi apžvelgus visas ES valstybes nares, kurių baudžiamieji įstatymai įtvirtinę paprastosios baudos apskaičiavimo modelį, matyti, kad didesnė dalis valstybių, atsižvelgia į kaltininko turtinę padėtį. Deja, nei vienoje valstybėje nėra konkrečių gairių, kuriomis turėtų vadovautis teismas, individualizuodamas baudos dydį. Dažniausiai įtvirtinta abstrakti nuostata, kad bauda turi būti proporcinga kaltininko finansinėms galimybėms. Kadangi proporcingumas yra vienas pagrindinių teisės principų, kuris taip pat kaip ir teisingumas, nėra tiksliai apibrėžtas – lieka daug vietos teismo interpretacijai. Dėl šios priežasties atsiranda rizika, kad teismų praktika, susijusi su baudos baismės skyrimu, bus nenuosekli.

2.2. Dienbaudžių sistema

Dienpinigių, dienbaudžių arba kitaip dar vadinamos dienos baudų, sistemos idėja kilo Švedijoje, bet pirmoji ją įgyvendino Suomija. Švedijos mokslininkas Johanas Thyrenas pastebėjo, kad visuomenė kenčia nuo socialinės nelygybės, o paprastoji bauda ją dar labiau skatina. Rengiant Švedijos baudžiamąjį kodeksą, siekiant sumažinti socialinę nelygybę, jis pasiūlė baudos dydį

⁷⁸ „Criminal Code of Latvia: Article 41“, Legislationline, žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d.,

https://www.legislationline.org/download/id/9122/file/Latvia_Criminal%20Code%20as%20of%202020.pdf

⁷⁹ „Criminal Code of the Slovak Republic: Article 10, 11, 56“, Legislationline, žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d.,

https://www.legislationline.org/download/id/3763/file/Slovakia_CC_2005_en.pdf

skaičiuoti dienos baudomis. Taigi šis modelis yra pats naujausias, o sąvoka pirmą kartą oficialiai pavartota tik 1916 m. – Švedijoje.⁸⁰

Dienos baudų sistema pagrįsta dviejų etapų procesu. Pirmajame etape, teismas įvertina nusikaltimo sunkumą ir nustato dienų skaičių už padarytą nusikaltimą neatsižvelgiant į pažeidėjo turtinę padėtį. Kuo sunkesnis nusikaltimas – tuo didesnis dienų skaičius. Antrajame etape, teismas įvertina pažeidėjo finansinę būklę ir nustato vienos dienos vienetą. Tai yra asmens pajamų dalį, kuri tenka vienai dienai, atskaičius išlaidas. Taigi galutinė pažeidėjui skirta bauda lygi dienų skaičiui (tai yra vienodas skaičius visiems pažeidėjams už tokį patį nusikaltimą), padaugintam iš dienos vieneto (kuris skiriasi tarp pažeidėjų pagal finansinę būklę).⁸¹ Nors sumokėta suma skiriasi tarp pažeidėjų, kurie padarė tą patį nusikaltimą, bausmės poveikis yra toks pats visiems pažeidėjams. Baudos dydis yra proporcingas tiek nusikaltimo sunkumui, tiek kaltininko ekonominei būklei.

Kad labiau suprasti šio modelio esmę pateiksime primityvų jo taikymo pavyzdį: du labai panašios charakteristikos asmenys (A ir B), padarė tą patį nusikaltimą, labai panašiomis aplinkybėmis. Didžiausias skirtumas, kad asmens A vienos dienos pajamos yra 1000 eurų, o B – 100 eurų. Individualizuojant baudą, pirmajame etape, teisėjas skiria vienodą dienų skaičių abiem pažeidėjams – 10 dienų. Antrajame etape, teisėjas atsižvelgia į kiekvieno asmens finansinę būklę ir nustato dienos vienetą. Tarkime, dienos vienetas yra 50 proc. vienos dienos pajamų, nes turi būti atskaitomos išlaidos, pagrindiniams poreikiams patenkinti. Taigi pažeidėjo A dienos vienetas yra 500 eurų (50 proc. nuo 1 000), o pažeidėjo B – 50 eurų (50 proc. nuo 100). Galutinis baudos dydis gaunamas sudauginus dienų skaičių iš dienos vieneto. A pažeidėjui skiriama bauda lygi $10 \times 500 = 5000$ eurų, o B pažeidėjo bauda lygi $10 \times 50 = 500$ eurų. Šis pavyzdys paaiškina kaip veikia dienos baudų sistema: galutinė suma abiem pažeidėjams skirtinga, bet ji daro vienodą poveikį, tai yra, abu asmenys praranda savo dešimties dienų pajamas.

Remiantis JAV atliktais tyrimais, galima daryti išvadą, kad įvedus dienos baudų sistemą, paskirti baudos dydžiai, išreikšus valiuta sumažėjo, bet įvykdytų baudos bausmių skaičius padidėjo. Konektikuto valstijoje, Bridžporte, per vienerius metus po nuosprendžio įsiteisėjimo dienos, 82 proc. paskirtų dienos baudų buvo visiškai įvykdytos. Džordžijos valstijoje, Polko grafystėje, buvo tiriamos penkios nusikalstamos veikos, kurių didžiąją dalį – 89 proc. iš visų paskirtų bausmių sudarė bauda. Vidutinis paskirtos baudos dydis sumažėjo nuo 509 dolerių iki 469 dolerių, bet vidutiniškai surenkama suma žymiai padidėjo – nuo 197 dolerių iki 360 dolerių.⁸²

⁸⁰ Jean Pradel, *Lyginamoji baudžiamoji teisė* (Vilnius: Eugrimas, 2001), 525.

⁸¹ Elena Kantorowicz-Reznichenko, „Day-Fines: Should the Rich Pay More?“, *Review of Law and Economics* 11, 3 (2015), 484.

⁸² Beth A. Colgan, „Graduating Economic Sanctions According to Ability to Pay“, *Iowa Law Review* 103 (2017), 67.

Taigi vertinant baudos bausmę, labai svarbu ne tik, kiek dažnai, skiriama ši bausmės rūšis, bet dar svarbesnis aspektas – kiek ši bausmės rūšis įvykdoma. Kadangi dienos baudų sistema labiau pritaikyta pagal individualias teisiamo asmens finansines galimybes, šis modelis turi didesnę prisiekimą ir pranašumą, lyginant su kitomis baudos dydžio nustatymo sistemomis ir jų įvykdymo praktika.

Edwin W. Zedlewski išskyrė dienbaudžių sistemos privalumus.⁸³ Pirmiausia ši sistema užtikrina teisingumą ir proporcingumą skirtingų socialinių sluoksnių asmenims. Su pasiturinčiais ir skurstančiais pažeidėjais elgiamasi vienodai: pažeidėjas gauna tokią baudą, kuri atitinka nusikaltimo sunkumą, bet tuo pačiu pritaikyta pagal kiekvieno asmens finansines galimybes. Taigi pažeidėjas nepraranda visų pajamų iškart. Dalis pajamų palikta būtiniausioms pragyvenimo išlaidoms padengti, o likusi dalis tenka baudai padengti. Tuo pačiu vienodinama teismų praktika, nes yra konkrečios gairės, kuriomis teismas turi vadovautis skiriant baudos dydį. Antra, bauda yra alternatyva įkalinimui, bet savo esme „puola pažeidėjo kišenę“, todėl pasiekiamas nubaudimo tikslas be fizinės laisvės atėmimo. Kita vertus, dauguma valstybių numato baudos keitimą įkalinimu, jeigu pažeidėjas piktybiškai laiku nesumoka jam paskirtos baudos. Taigi asmeniui nėra galimybės išvengti bausmės. Trečia, kai bauda naudojama kaip alternatyva įkalinimui ne tik už lengvus pažeidimus, bet ir sunkius – mažėja įkalinimų asmenų skaičius. Taip pat mažėja įkalinimų asmenų už baudos nesumokėjimą, nes dienos baudos labiau pritaikytos prie asmens finansinių galimybių, o tai skatina baudos bausmės įvykdymą. Ilgainiui sumažėja pačių kalėjimų skaičius, nes tušti kalėjimai perkami (dažniausiai privataus verslo) ir patalpos išnaudojamos visai kitiems tikslams, nesusijusiais su įkalinimu. Ketvirta, dienos baudos mažina visos teisinės sistemos išlaidas: pradedant nuo brangiai kainuojančio įkalinimo, baigiant papildomais teismo posėdžiais dėl, pavyzdžiui, lygtinio paleidimo ar bausmės peržiūrėjimo, taip pat procesinių dokumentų ruošimo ir vykdymo. Yra tendencija, kad įkalinėti asmenys dažnai teikia įvairius skundus (dažniausiai nepagrįstus), kuriuos savo ruožtu privaloma išnagrinėti. Tai kainuoja ne tik finansiškai, bet ir personalo bei laiko atžvilgiu. Penkta, pažeidėjai nubausti bauda vis dar gali gyventi bendruomenėje su šeima ir draugais. Gali uždirbti pajamų, kurios reikalingos tiek baudos mokėjimo, tiek žalos atlyginimo procesuose.

Kad minėto mokslininko tyrimas būtų objektyvus ir pagrįstas, šis autorius lygiai taip pat išskyrė ir dienos baudų sistemos trūkumus. Jis, kaip ir daugelis kitų mokslininkų, vieningai sutaria, kad didžiausias trūkumas yra susijęs su antruoju etapu, kai reikia surinkti tikslią informaciją iš įvairiausių šaltinių apie pažeidėjo turtingumą.⁸⁴ Šie duomenys reikalingi siekiant apskaičiuoti

⁸³ Edwin W. Zedlewski, *Alternatives to Custodial Supervision: The Day Fine*, (Washington: U.S. Department of Justice/ National Institut of Justice, 2010), 7.

⁸⁴ *Ibid*, 9.

tinkamą dienos vienetą iš kurio dauginamos baudos dienos. Informacijos šaltiniais gali būti mokesčių administratoriaus ir atitinkamų institucijų pateiktos ataskaitos arba savarankiški pažeidėjo pranešimai apie jo finansinę padėtį ir įsipareigojimus. Kai kuriose valstybėse mokesčių administratorius tokios informacijos be asmens sutikimo teikti negali, taigi pagrindinis šaltinis lieka savarankiški pažeidėjo pranešimai – anketos. Aišku, gali pasitaikyti atvejų, kai pagal nusikaltėlio elgesį ir gyvenimo būdą (būstas prabangiame prestižiniame rajone, brangūs firminiai drabužiai, pasamdyti keli gynėjai) atrodo, kad nusikaltėlis nepakankamai tiksliai pranešė apie savo tikrąją finansinę padėtį. Tokiais atvejais teismo darbuotojams tenka didesnė našta tiriant nusikaltėlio tikrąją padėtį. Taip pat vienas iš sprendimo būdų gali būti teismo įpareigojimas, kad pažeidėjas pateiktų oficialius dokumentus, pagrindžiančius jo pajamas. Tačiau šie visi patikrinimai užima papildomo laiko ir resursų.

Kadangi ši informacijos patikimumo problema yra dažniausia priežastis atsisakyti dienos baudų sistemos, E. Kantorowicz–Reznichenko ir M. Kerk, visai neseniai pateikė šios problemos sprendimo variantą. Siekiant padidinti teisingos informacijos srautą tarp pažeidėjo ir vykdančių institucijų, jie siūlo įvesti „antrinę dienos baudą“. Pagal šią sistemą, prieš paskiriant konkretų baudos dydį už pirminį nusikaltimą, nusikaltėlis privalo deklaruoti savo turtą ir pajamas, o šias ataskaitas pateikti teismui. Teismas *ex officio* gali patikrinti deklaracijų teisingumą. Jeigu asmuo pateikia tikrovės neatitinkančius duomenis ir teismas tai išaiškina, be pagrindinės baudos, jam turėtų būti skiriama papildoma antrinė dienos bauda. Antrinės dienos baudos dydis priklausytų nuo kelių elementų: pirma, pažeidėjo tikrojo turto (dienos vieneto); antra, neteisingo pranešimo dydžio (skirtumo tarp tikrojo turto ir pateiktojo); ir trečia, pagrindinės baudos sunkumo – dienų skaičiaus.⁸⁵

Taigi pažeidėjas turi būti tinkamai skatinamas pateikti tikrąją finansinę informaciją. Norėdami paskatinti pažeidėją pranešti teisingai, baudžiamojo teisingumo sistema, klaidingus pranešimus traktuotų kaip antrinį nusikaltimą, už kurį baudžiama papildoma bauda. Ši antrinė bauda taip pat turėtų būti skaičiuojama dienos baudomis, nes fiksuota bauda vėlgi nevienodai paveiks skirtingus nusikaltėjus. Turtingieji gali prisiimti riziką pateikti klaidingus duomenis, nes patikrinimo tikimybė nėra didelė, o ir fiksuota bauda daugeliu atvejų vertinama kaip mažareikšmė. Taip pat būtų nesąžininga už skirtingo dydžio informacijos slėpimą bausti vienodai. Taigi reiktų atsižvelgti į visus aukščiau išvardintus elementus, kad bauda būtų teisinga ir sąžininga.

Kadangi ši idėja yra visiškai nauja ir dar nėra praktinių taikymo pavyzdžių, šias taisykles kiekviena valstybė galėtų interpretuoti savaip ir labiau pritaikyti prie savo teisinės sistemos. O kol kas galima diskutuoti tik teoriniame lygmenyje. Mano nuomone, pirminė bauda turėtų būti

⁸⁵ Elena Kantorowicz–Reznichenko ir Maximilian Kerk, „Day Fines: asymmetric information and the secondary enforcement system“, *European Journal of Law and Economics* 49, 1 (2020), 340 – 358.

ištaisyta remiantis tikrosiomis kaltininko pajamomis. Sumokėta dalis, jeigu tokia buvo, būtų įskaityta į naujai paskirtą baudą. O antrinė papildoma bauda galėtų būti apskaičiuojama taip: tikrųjų ir pateiktųjų pajamų skirtumas galėtų būti išreikštas procentais. Pagrindinės (pirminės) baudos dienų skaičius padalijamas pusiau. Tada pažeidėjo tikrasis baudos vienetas padidinamas tiek procentų, kiek gavosi skirtumas tarp tikrųjų ir pateiktųjų pajamų. Naujai gautas baudos vienetas padauginamas iš pusės pagrindinės baudos dienų. Taip būtų išnaudoti visi paminėti elementai, baudos dydis gautųsi ganėtinai didelis, todėl būtų mažiau pagundų pateikti klaidingus duomenis.

Kalbant apie kaltininko turtinės padėties vertinimą, JAV buvo atliktas tyrimas, kurio rezultatai maloniai nustebino. 1987 m. pradėjus taikyti bandomąjį dienos baudų modelį šioje šalyje, tiksliau Niujorko (Steiteno sala), Viskonsino (Milvokio mieste) ir Oregono valstijose, pagrindinis šaltinis apie kaltininko finansinę padėtį buvo būtent savarankiškos kaltininko pateiktos anketos – ataskaitos. Šis duomenų rinkimo šaltinis teismo darbuotojams kėlė nepasitikėjimą ir diskusijas, kad asmenys pateiks neteisingus duomenis. Dėl šių nuogastavimų buvo atliktas tyrimas, kurio metu buvo tikrinama pažeidėjų pateikta informacija. Niujorke (Steiteno saloje) 80 proc. patikrintų bylų – turimi duomenys iš pažeidėjo atitiko darbdavių pateiktą informaciją, Viskonsine (Milvokio mieste) tikslūs pajamų duomenys sudarė net 90 proc. visų patikrintų bylų. Oregono valstijos teismų darbuotojai pranešė, kad duomenų „tikslumas buvo aukštas“, bet kiekybinės išraiškos procentais nepateikė. Taigi kaltininkų pateikti duomenys nebuvo visiškai tobuli, dažnai dėl tam tikrų specifinių žinių stokos atsakant į anketos klausimus, bet galutiniame rezultate, kaip matome, duomenys buvo ganėtinai tikslūs. Galimai ir dėl to, kad pažeidėjai žinojo, jog jų pateikti duomenys bus tikrinami.⁸⁶ Šis tyrimas patvirtina antrinės baudos idėją, nes matyti, kad informacijos patikrinimo tikimybė, skatina asmenis teikti teisingą informaciją. O kai už neteisingą informacijos pateikimą bus numatyta dar viena papildoma bauda, tikėtina, kad teisingų duomenų procentas bus dar didesnis.

Dar vienas dienos baudų trūkumas į kurį atkreipė dėmesį E. Kantorowicz–Reznichenko yra korupcijos grėsmė. Dideles pajamas turintis asmuo, suvokdamas, kad už pažeidimą jam gresia didelė bauda (didesnė negu ribotų finansinių galimybių asmeniui), gali susigundyti pasiūlyti kyšį pareigūnui, siekiant išvengti potencialiai didelės baudos už palyginti nedidelį nusikaltimą. Tokiu būdu pažeidėjas sumokės mažesnę sumą pareigūnui, bet išvengs didžiulės teismo baudos. Kaip pavyzdį mokslininkė pateikė Suomijos atvejį, kai už greičio viršijimą asmeniui buvo paskirta 116 000 eurų bauda.⁸⁷ Šis pavyzdys tinka ne visoms valstybėms, nes kelių eismo taisyklių

⁸⁶ Beth A. Colgan, „Graduating Economic Sanctions According to Ability to Pay“, *Iowa Law Review* 103 (2017), 63 - 64.

⁸⁷ Elena Kantorowicz–Reznichenko, „Day–Fines: Should the Rich Pay More?“, *Review of Law and Economics* 11, 3 (2015), 497.

pažeidimai dažniausiai būna ne baudžiamosios teisės reguliavimo dalykas, o administracinės. Nors pats teiginys apie korupcijos grėsmę yra pagrįstas, bet tokių didelių baudų atvejai yra ganėtinai reti. O ir mokslininkės nuomone, šis argumentas neturėtų būti naudojamas kaip pasiteisinimas, atsisakyti dienos baudų įvedimo valstybėje. Kovoti su korupcija gali padėti sankcijų griežtinimas už šias veikas ir ypač pačios visuomenės požiūris, todėl didesnę dėmesį reiktų skirti šioms sritims, o ne didelių baudų baimei dėl dienos baudų įvedimo.

Kita iš to išplaukianti problema gali būti padidintas policijos dėmesys į turtingus nusikaltėlius, nes jiems skiriamos baudos yra žymiai didesnės.⁸⁸ Tokiu atveju automatiškai sumažėtų pareigūnų dėmesys nepasiturinčių nusikaltėlių atžvilgiu, o tai būtų kaip veiksnys, skatinantis juos daryti daugiau nusikalstamų veikų, nes išaiškinimo tikimybė yra mažesnė. Bet realybė tokia, kad daugiausia nusikaltimų daro ribotų finansinių galimybių asmenys, todėl turtingųjų persekiojimas neatneštų didelės naudos. Mažiau nusikaltimų – mažesnis personalo skaičius ir mažesnis finansavimas. Be to, pajamos iš sumokėtų baudų nukeliauja į valstybės biudžetą, o ne tiesiai policijai, todėl pareigūnams nėra motyvacijos persekioti tik turtingus nusikaltėlius ir ignoruoti neturtingus pažeidėjus.

Likę neaptarti dienbaudžių sistemos trūkumai iš esmės yra procedūriniai ir tik nežymiai sumažina baudos naudingumą. Baudų surinkimo procesas dar labiau apkrauna ir taip didelį krūvį turinčius teismus, todėl surinkimo procesas turėtų būti pavestas kitai institucijai. Naujai įvedus dienbaudžių sistemą valstybėje, atsiranda daug trumpalaikių išlaidų, nes reikia finansuoti teisėjų ir kitų teismo darbuotojų apmokymus dėl tinkamo dienos baudų taikymo. Kadangi ši baudų sistema yra šiek tiek sudėtingesnė ir reikalauja daugiau laiko realizacijai, reiktų arba pildyti personalą arba kelti atlyginimus. Tokie sprendimai užtikrintų sklandesnę dienos baudų integraciją į valstybės teisinę sistemą. Dalį lėšų galima būtų paimti iš sumokėtų baudų fondo.⁸⁹ Bet dar kartą norėčiau pabrėžti, kad minėtos išlaidos yra trumpalaikės, o dienos baudų privalumai yra didesni negu trūkumai.

Išanalizavus literatūroje sutinkamus teorinius aspektus, galima pereiti prie praktinio šio modelio taikymo pavyzdžių konkrečiose valstybėse. E. Kantorowicz–Reznichenko kartu su M. Faure išleido knygą: mokslinių straipsnių rinkinį apie dienos baudų taikymą Europos valstybėse. Skirtingi mokslininkai aprašė skirtingas valstybes ir jų praktiką, naudodami vienodą struktūrą, o aukščiau paminėti bendra autoriai viską susistemino ir suredagavo – padarė bendras išvadas. Žemiau esanti 2.1. pav. lentelė paimta iš šios knygos⁹⁰, o paskutinės dvi valstybės, kurias

⁸⁸ Elena Kantorowicz–Reznichenko, „Day–Fines: Should the Rich Pay More?“, *Review of Law and Economics* 11, 3 (2015), 498.

⁸⁹ Edwin W. Zedlewski, *Alternatives to Custodial Supervision: The Day Fine* (Washington: U.S. Department of Justice/ National Institut of Justice, 2010), 8.

⁹⁰ Elena Kantorowicz–Reznichenko ir Michael Faure, *Day Fines in Europe. Assessing Income-Based Sanctions in Criminal Justice Systems* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 368 – 370.

pažymėtos žvaigždute (*), pridėtos papildomai – šio baigiamojo darbo autorės. Taigi tolesnė lyginamoji analizė dėl dienos baudų praktinio taikymo, remiasi būtent šioje knygoje pateikta informacija.

Valstybė	Metai	Maksimalus dėnesių skaičius	Minimalus dėnesių skaičius	Dienos vienetas (eurais)	Neįvykdymo pasekmės	baudos ir įkalinimo santykis	Turto nustatymas	Įvedimo priežastis
Suomija	1921	120	1	6 –	Įkalinimas	3:1 (4:1)	Apmokestinamos pajamos	Vienoda našta turtingiems ir vargšams. Bauda nepriklauso nuo infliacijos.
Švedija	1931	150	30	3 – 94	Įkalinimas	–	Turtas ir pajamos	Mažinti turtingųjų ir vargšų nelygybę. Mažinti trumpo laisvės atėmimo bausmės skyrimą.
Danija	(1930) 1933	60	1	0,27 –	Įkalinimas	1:1	Turtas, pajamos, obligacijos ir kita	Vienoda našta turtingiems ir vargšams. Mažinti baudos neįvykdymą. Alternatyva trumpam įkalinimui.
Vokietija	1975	360	5	1 – 30 000	Įkalinimas	2:1	Grynosios pajamos	Vienodas požiūris į turtingus ir vargšus nusikaltėlius. Mažinti trumpo laisvės atėmimo bausmės skyrimą.
Austrija	1975	720	2	4 – 5 000	Įkalinimas	2:1	Asmeninės pajamos (dabartinės ir potencialios), įskaitant socialines pašalpas ir pajamas iš turto	Kovoti su socialine nelygybe. Mažinti trumpo laisvės atėmimo bausmės skyrimą.
Vengrija	1978	540	30	3 – 1 500	Įkalinimas	1:1	Pajamos ir turtas	Alternatyva trumpam įkalinimui. Geresnis bausmės individualizavimas
Prancūzija	1983	360	1	– 1 000	Įkalinimas	1:1	Pajamos	Alternatyva trumpam įkalinimui.

Portugalija	(1982) 1983	360	10	5 – 5 000	Įkalini mas	1:1/3	Ekonominė ir finansinė būklė	Mažinti trumpo laisvės atėmimo bausmės skyrimą.
Slovėnija	(1994) 1995	360	30	– 1 500	Įkalini mas	2:1	Pajamos	Spręsti socialinį neteisingumą, sukurtą paprastosios baudos. Efektyvus pakaitalas trumpo laisvės atėmimo bausmei.
Ispanija	(1995) 1996	720	10	2 – 465	Įkalini mas	2:1	Finansinė padėtis, įskaitant turtą	Geresnis atgrasymas. Mažinti įkalinimo lygį.
Lenkija	(1997) 1998	540	10	2 – 468	Įkalini mas	2:1	Dabartinės ir potencialios pajamos ir turtas	Mažinti įkalinimo lygį. Lygybė prieš įstatymą (vienoda našta nepaisant turto).
Kroatija	(1997) 1998	360	30	3 – 1 355	Įkalini mas	1:1	Pajamos ir turtas (įskaitant potencialias pajamas iš nenaudojamos nuosavybės)	Harmonizuoti Kroatijos baudos bausmės reguliavimą su modernia teisine sistema. Ištaisyti paprastosios baudos nesąžiningumą. Bausmės individualizavimas pagal nusikaltėlio galimybes. Padidinti baudos skyrimą kaip bausmę.
Čekija	(2009) 2010	730	20	4 – 1 950	Viešieji darbai. Namų areštas. Įkalini mas.	–	Grynosios pajamos (dabartinės ir potencialios – finansinė padėtis)	Alternatyva įkalinimui.
Rumunija	(2009) 2014	400	30	0,20 – 105	Įkalini mas	1:1	Materialinė situacija	Labiau lygi ir proporcinga bausmių sistema. Mažinti kalėjimų perpildymą.
*Estija ⁹¹	2015	500	30	10 –	Viešieji darbai. Gydym as nuo	3:1	Apmokestinamo s pajamos (metų vidurkis iki veikos padarymo)	–

⁹¹ „Penal Code of the Republic of Estonia: Article 44“, Legislationline, žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d.,
https://www.legislationline.org/download/id/9098/file/EST_CC_as%20of%20May%202021.pdf

					narkom anijos. Įkalini mas.			
*Graikija ⁹²	2019	360	–	1 – 100	–	–	–	–

2.1.pav. Chronologinis dienos baudų įvedimo eiliškumas Europoje.⁹³

Žiūrint chronologiškai, pažangiosios Šiaurės Europos valstybės, pirmosios įdiegė šį baudos dydžio apskaičiavimo modelį į savo teisinę sistemą. Skandinavijos šalys vadovaujasi pozityvios bendrosios prevencijos tikslu, kad bausmė būtų sąžininga ir socialiai etiška. Svarbiausia yra lygybė ir proporcingumas.⁹⁴ Vokietija taip pat laikoma viena pirmųjų valstybių, išdrįsusių dienos baudų modelį taikyti savo valstybėje. Šių šalių pavyzdžiu pasekė ir kitos pasaulio šalys. Dauguma valstybių vadovavosi Vokietijos ir Suomijos pavyzdžiu. Tačiau negalima aklaik perkelti pasisekusių valstybių įstatymų į savo teisinę sistemą, reikia ją pritaikyti, o ne nukopijuoti, nes skiriasi kultūra ir teisinis reguliavimas.

2.1.pav. lentelėje nurodytose valstybėse, dienos baudas taiko tik teismas. Kai kurie autoriai aiškina, kad administraciniai pažeidimai lengvesni, neturi tokio didelio pavojingumo, todėl jų atžvilgiu neapsimoka taikyti dienos baudų, nes jų paskyrimo procesas valstybei kainuoja daugiau negu fiksuota paprastoji bauda. Dėl šios priežasties fiksuota bauda dažnai paliekama administracinių pažeidimų ir smulkiausių baudžiamųjų nusižengimų atvejais. Fiksuota bauda kartu su dienos bauda palikta galioti Lenkijoje, Prancūzijoje, Švedijoje. Kitų valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose liko tik dienos bauda: Vokietijoje, Austrijoje, Vengrijoje, Portugalijoje, Čekijoje, Rumunijoje. Keletas valstybių kartu yra įtvirtinę ir proporcinės baudos modelį, bet jis plačiau bus aptartas sekančiame poskyryje.

Visose lentelėje išvardintose valstybėse, be išimties, dienos baudos taikomos fiziniams asmenims. Bet dėl juridinių asmenų atsakomybės, nuomonės stipriai išsiskyrė. Vokietijoje apskritai netaikoma baudžiamoji atsakomybė juridiniams asmenims. Šiuo klausimu yra išleistas atskiras administracinis įstatymas, kuris numato juridinių asmenų atsakomybę: bauda yra fiksuota, gali siekti iki 10 000 000 eur. Kroatijoje negalima taikyti dienos baudų juridiniams asmenims –

⁹² „New Criminal Code and New Code of Criminal Proceedings to come into force as of 01.07.2019 in Greece“, Lambadarios Law Firm, žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d., [New Criminal Code and New Code of Criminal Proceedings to come into force as of 01.07.2019 in Greece - Lambadarios \(lambadarioslaw.gr\)](https://www.lambadarioslaw.gr/)

⁹³ Elena Kantorowicz–Reznichenko ir Michael Faure, *Day Fines in Europe. Assessing Income-Based Sanctions in Criminal Justice Systems* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 368 – 370.

⁹⁴ Raimo Lahti, „Day Fines in Finland“ iš Elena Kantorowicz–Reznichenko ir Michael Faure, *Day Fines in Europe. Assessing Income-Based Sanctions in Criminal Justice Systems* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 39.

paliktos fiksuotos baudos arba kitos bausmės rūšys. Kitose šalyse dienos baudos taikomos visiems asmenims, tiek fiziniams tiek juridiniams – Austrija, Čekija, Rumunija. Pažymėtina, kad Rumunijoje dienos bauda yra vienintelė bausmės rūšis, taikoma juridiniams asmenims. Juridiniams asmenims yra įtvirtinti didesni dienų ir dienos vieneto dydžiai, kurie 2.1.pav. lentelėje neatsispindi. Pavyzdžiui Estijos baudžiamajame kodekse yra įtvirtinta, kad juridiniam asmeniui, dienos vieneto dydis gali būti skaičiuojamas pagal bendras dienos baudų taikymo taisykles atsižvelgiant į metinę apyvartą atskaičius mokesčius, bet galutinė suma negali viršyti 16 000 000 eur. Tai ganėtinai dviprasmiškai situacija, nes fiziniam asmeniui galutinė baudos suma nėra ribojama, o juridiniam asmeniui, kurio pajamos yra didesnės, atsirado baudos ribos.

Remiantis 2.1.pav. lentelėje pateikta informacija, daugiausia valstybių, kaip priežastį dėl kurios įvedė dienos baudų sistemą, įvardijo vienodos naštos paskirstymą pasiturintiems ir nepasiturintiems asmenims. Taip pat įkalinimo bausmės mažinimą, nes bauda laikoma geriausia alternatyva trumpo įkalinimo bausmei. Kadangi dienos bauda yra tiesiogiai susijusi su pažeidėjo finansinėmis galimybėmis, šia bausme taip pat tikimasi sumažinti baudos neįvykdymą.

Nors vienas iš pagrindinių tikslų yra sumažinti kalinių skaičių, baudos neįvykdymas visose valstybėse keičiamas būtent laisvės atėmimo bausme. Nesumėtą baudą keisti įkalinimu yra keista, nes ji atsirado būtent mažinti šios bausmės paplitimą. Nesumokėjimas gali būti ženklas, kad bauda paskaičiuota netinkamai, nes pažeidėjas nepajėgė jos sumokėti. Vienose šalyse įkalinimas taikomas automatiškai, kai praleidžiamas baudos sumokėjimo terminas, o kitose – teismas turi diskreciją rinktis. Pavyzdžiui, Danijoje, sprendžiama ar pratęsti baudos sumokėjimo terminą ar keisti įkalinimu. Dažniausiai pasitaiko, kad viena baudos diena keičiama viena įkalinimo diena (Danija, Vengrija, Prancūzija, Kroatija, Rumunija) arba dvi dienos baudos keičiamos viena įkalinimo diena (Vokietija, Austrija, Slovėnija, Ispanija, Lenkija). Estijoje ir Portugalijoje šis skaičius didesnis – trys baudos dienos lygios vienai įkalinimo dienai. O Suomijoje nuo 2019 m. net keturios baudos dienos prilygintos vienai įkalinimo dienai. Štai vienintelėje Čekijoje yra imperatyviai nurodyta, kad įkalinimu reikia keisti baudą tik tada, kai jau išnaudoti kiti būdai: viešieji darbai ir namų areštas. Bet problema tame, kad Čekijoje ir Švedijoje nenurodyta baudos keitimo proporcija. Švedijos įstatyme nurodyta, kad baudą keičiant įkalinimu, jis gali trukti nuo 14 dienų iki 3 mėnesių, taigi bent jau orientacinė riba yra įtvirtinta. O Čekijoje priešingai – teisėjas turi visišką laisvę parinkdamas viešųjų darbų ar namų arešto trukmę, kai bauda nėra įvykdoma. Tik įkalinimas turi neviršyti 4 m.. Taigi už tokio paties dydžio baudą gali būti paskirtas skirtingos trukmės įkalinimas – tai neigiama praktika, kuri gali versti abejoti teisinės sistemos skaidrumu ir iškreipti teismų praktiką.

Be to, kalbant apie nesumokėtos baudos keitimą, ne visos valstybės baudą leidžia keisti viešaisiais darbais. Bet ir tos kurios leidžia, kaip Portugalija, Čekija, Rumunija, reikalauja

nuteistojo sutikimo. Kadangi tokiam keitimui reikalinga konkreti sąlyga – nuteistojo sutikimas, viešieji darbai negali būti pilnavertis ir vienintelis baudos keitimo būdas. Tai puiki alternatyva, kai asmuo sutinka, bet jeigu asmuo nusiteikęs priešiška, reikalinga griežtesnė alternatyva, susijusi su asmens laisvės suvaržymu. Tam labiausiai tiktų laisvės apribojimo bausmė, o areštas (trumpalaikis laisvės atėmimas) turėtų būti taikomas išskirtiniais atvejais, kai asmuo akivaizdžiai rodo priešišką įstatymams ir ciniškai nemoka baudos, nors tokią galimybę turi.

Valstybėse, dėl vienokių ar kitokių priežasčių, skiriasi dienų skaičiaus limitas. Vienose yra palyginti žema minimali riba – nuo 1 dienos (Suomija, Danija, Prancūzija), kitose ganėtinai aukšta – nuo 30 dienų (Švedija, Vengrija, Slovėnija, Kroatija, Rumunija, Estija). Likusiose šalyse minimali riba maždaug per vidurį, nuo minėtų. Maksimali dienų skaičiaus riba žemiausia – Danijoje (60 dienų), Suomijoje (120), Švedijoje (150). Aukščiausia maksimali riba yra Čekijoje (730), Austrijoje ir Ispanijoje (720), Lenkijoje ir Vengrijoje (540).

Dažniausiai dienų skaičius priklauso nuo įkalinimo trukmės už konkrečių nusikaltimų. Nurodoma įkalinimo riba iki kurios, kaip alternatyvą galima taikyti baudą. Pavyzdžiui, Suomijoje ši riba yra 4 m., Vengrijoje ir Kroatijoje – 3 m.. Portugalijoje įtvirtintos šiek tiek detalesnės dienų skaičiavimo taisyklės: kai sankcijoje yra nurodytas įkalinimas iki 6 mėn. – dienų skaičius yra iki 60, kai įkalinimas iki 1 m. – iki 120 dienų, kai įkalinimas iki 2 m. – iki 240 dienų, kai įkalinimas iki 3 m. – iki 360 dienų. Austrijoje prie kiekvienos atskiros nusikalstamos veikos yra nurodyta koks maksimalus dienų skaičius gali būti skiriamas. Taigi kuo detaliau įstatymas nurodo skiriamą dienų skaičių, tuo lengviau teismui individualizuoti baudą.

Kaip skiriasi dienų skaičius, taip pat skiriasi, bet nežymiai ir dienos vieneto dydžiai. Mažiausia minimalaus vieneto riba yra Rumunijoje (0,20 eur.), Danijoje (0,27 eur.), Vokietijoje ir Graikijoje (1 eur.), Ispanijoje ir Lenkijoje (2 eur.), Švedijoje, Vengrijoje ir Kroatijoje (3 eur.). Šis minimalus dydis nenurodytas tik Prancūzijoje, Slovėnijoje ir Graikijoje. Tokia situacija palankiausia mažas pajamas gaunantiems asmenims. Beveik visos šalys turi nurodžiusios ir maksimalią ribą. Ši riba ganėtinai maža Švedijoje (94 eur.), Graikijoje (100 eur.), Rumunijoje (105 eur.), o didžiausia Vokietijoje (30 000 eur.). Tik Suomija, Danija ir Estija nenurodo dienos vieneto maksimalios ribos. Toks reguliavimas laikomas teisingiausiu, nes vienodai paveiks ir turtingiausius šalies asmenis.

Kalbant apie pajamas, pagal kurias skaičiuojamas dienos vienetas, turima omenyje, kad tai pajamos atskaičius mokesčius. Pajamos yra darbo užmokestis, dividendai iš nuomos, finansiniai indėliai, stipendijos, socialinės išmokos. Nors formuluotės yra skirtingos, iš pajamų atskaičiuojamas šeimos narių išlaikymas ir kitos būtinos pragyvenimo išlaidos, privalomieji paskolų mokėjimai. Tik Suomija ir Estija skaičiuoja apmokestinamąsias pajamas, remdamiesi tik mokesčių administratoriaus turimais duomenimis. Kadangi dažniausiai pajamos yra gaunamos iš

darbo santykių, rečiau iš kitų šaltinių, toks paprastesnis ir pigesnis informacijos rinkimo būdas yra daug labiau susijęs su pažeidėjo finansine padėtimi, negu fiksuotos baudos atveju. Šis informacijos rinkimo būdas Suomijoje išties yra sėkmingas, todėl tikėtina, kad sėkmės sulauks ir Estija.

Beveik visos likusios valstybės skaičiuoja pajamas ir turtą. Turtas apibrėžiamas kaip kilnojamasis ir nekilnojamasis turtas. Dalis valstybių skaičiuoja net potencialas pajamas, jeigu asmuo turi darbo patirties: Austrija, Lenkija, Kroatija, Čekija. Priežastis dėl kurios skaičiuojamos potencialios pajamos, remiasi šešėlinės ekonomikos problema. Šis sprendimas, mokslinėje literatūroje, vertinamas teigiamai. Bet Vengrijoje skaičiuojamos netgi šeimos narių pajamos. Toks Vengrijos reguliavimas abejotinas, nes atsakomybė tenka ne tik pažeidėjui, bet tiesiogiai perkeliama ir jo šeimos nariams, kas prieštarauja baudmės esmei – baudmė skiriama tik nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui.

Analizuojant dienos vieneto dydžio nustatymą yra svarbus finansinės informacijos apie pažeidėją pasiekiamumas. Kadangi bauda turi atspindėti tikslią pažeidėjo finansinę būklę, šis elementas yra kone svarbiausias. Negavus tikslios informacijos dienos bauda *de facto* tampa fiksuota bauda, nes nėra susijusi su tikrąją nusikaltėlio turtine padėtimi. Kai kurios šalys turi itin plačias galimybes gauti informaciją. Čekija, Vengrija, Kroatija leidžia teismui kreiptis net į bankus, kurie privalo pateikti tam tikrus reikšmingus duomenis, o Lenkijoje numatytas kreipimasis net į finansų ministeriją. O štai Vokietijos teismai pasitiki pačio nusikaltėlio pateikta informacija. Vokietijos teisėjai apytiksliai įvertina pajamas pagal profesiją ir „gyvenimo standartą“.

Nors daugelyje šalių teisėjams lengvai pasiekama ši informacija, bet ja nesinaudojama dėl neaiškių neapibrėžtų taisyklių. Todėl rekomenduojama sudaryti aiškias ir tikslias gaires į kokią informaciją reikia atsižvelgti ir kokią dienos vieneto proporciją iš gautų duomenų reikia taikyti. Tokios gairės atskirame įstatyme yra įtvirtintos Suomijoje. Švedijoje egzistuoja prokuroro nustatytos gairės, tačiau Švedija jomis nesivadovauja. Bet daugumoje valstybių būtent šių gairių nėra. Todėl teisėjai nėra suinteresuoti rinkti finansinę informaciją. Geriausia būtų sukurti kompiuterinę sistemą, kuri automatiškai apskaičiuotų galimą dienos vienėtą. Įmanoma sukurti algoritmą, kuris apimtų visas pajamas ir turtą, taip pat įterpiant privalomus atskaitymus. Tačiau teisingumą galima pasiekti ne tik su kompiuterine programa, bet ir aiškiomis įtvirtintomis skaičiavimo taisyklėmis. Taip pat galima šią apskaičiavimo našta nuo teisėjų perkelti teismo sekretoriams.

Teisinis reguliavimas visose šalyse iš esmės yra panašus, bet labiausiai skiriasi praktinis dienos baudų taikymas. Didžiausią pasisekimą turi Vokietija, Austrija, Suomija. Kitose šalyse baudų taikymas yra vengiamas arba skaičiuojamas ne pagal oficialiai įtvirtintas normas – Kroatija, Ispanija, Čekija, Danija, Slovėnija. Slovėnijoje patys teisėjai atmetė šio modelio taikymą. Portugalijoje vyrauja nuomonė, kad bauda nepakankamai atgraso, todėl ji naudojama labai retai ir

turi tik simbolinę reikšmę. Vieša teisėsaugos ir pačios visuomenės nuomonė apie dienos baudą, daro didelę įtaką šios bausmės taikymo dažnumui.

Taigi kai kuriose valstybėse bauda užima svarbią vietą bausmių sistemoje, bet nemažai valstybių dėl skirtingų priežasčių ją taiko retai ir neišnaudoja viso baudos bausmės potencialo. Prie to dažnai prisideda vieša neigiama nuomonė ir teisėsaugos institucijų nenoras užsiimti informacijos paieška apie pajamas, ko pasekoje ji taikoma vis rečiau. Kai kuriose šalyse teisėjai baudą skaičiuoja netgi atvirksčiai, nepaisydami įtvirtintų taisyklių: pirma nustato galutinį baudos dydį, o tada jį konvertuoja dienos baudomis. Tokios šalys yra Danija, Čekija. Toks atvirksčinis įstatymo taikymas iškreipia dienos baudų esmę. Tokią situaciją taip pat gali lemti nepakankamai sureguliuotas informacijos gavimo procesas ir nebendradarbiavimas tarp skirtingų institucijų.

Vieša nuomonė (visuomenės ir teisėsaugos) yra pagrindinis veiksnys nuo kurio priklauso dienos baudų įgyvendinimas ir sėkmė. Dėl dienos baudų naujumo ir sudėtingumo trūksta supratimo, todėl atsiranda priešiškas šiam modeliui ir jis praranda savo pranašumą. Visuomenė gali atmesti šį modelį dėl kartais pasitaikančių didelių baudos dydžių už smulkius nusikaltimus asmenims, kurie turi dideles pajamas. Žiniasklaida taip pat stipriai prisideda prie nuomonės formavimo visuomenėje. Bet iš kitos pusės, teisėjai gali atmesti šį modelį dėl elementarių žinių trūkumo, nes reikia daugiau pastangų renkant finansinę informaciją ir skaičiuojant dienos vieneto sumą. Todėl vienas svarbiausių dalykų – teisėjų paruošimas, bet ne mažiau svarbus ir visuomenės informavimas. Tuomet net didelės baudos už mažus pažeidimus nešokiruos visuomenės ir nesukels didelio pasipiktinimo.

Didžiausia problema tame, kad prieš įvedant šią sistemą teisėjai negauna jokio specialaus apmokymo. Dažnai dienos baudos įvedamos spontaniškai ir dėl šios priežasties teisėjai tiesiog nesupranta kaip tinkamai įgyvendinti ir taikyti dienos baudas. Tokiu atveju jie tiesiog daro, kaip supranta, ir dažnai būna, kad teisėjai nesivadovauja įtvirtintomis taisyklėmis: nerenka informacijos ir neskaičiuoja vieneto taip kaip reikia. Tai parodo Danijos ir Čekijos praktika. O pavyzdžiui, Ispanijoje teismai ne tik nesivadovauja taisyklėmis, bet ir dienos vieneto ribos yra tikrai per mažos. Per maža bauda nepasiekia atpildo ir atgrasymo tikslų, todėl ir visuomenės nuomonė šiuo klausimu būna neigiama. Pati visuomenė pradeda reikalauti griežtesnių bausmių, ko pasekoje mažėja alternatyvių bausmių įkalinimui taikymas.

Praktinis baudų taikymas 2006 m., dalyje Europos valstybių, pateiktas 2.2.pav. lentelėje. Šiuo metu kai kurių valstybių praktika yra kitokia negu pavaizduota lentelėje. Tačiau remiantis šia pateikta lentele ir aukščiau išdėstyta informacija, valstybės, kuriose dažniausiai taikoma dienos bauda yra Suomija, Vokietija, Švedija. Todėl išsamiau atskleisime šių valstybių praktiką, dėl kurios dienos bauda susilaukė tokio didelio pasisekimo. Taip pat plačiau pakomentuosime

neigiamą valstybių praktiką, kuriose dienos bauda taikoma rečiausiai ir susilaukė mažiausio pasisekimo. Šios valstybės yra Čekija, Slovėnija, Kroatija, Danija.

Valstybės, kurios taiko dienos baudas	Visos nusikalstamos veikos	Bauda	Bauda procentais
Suomija	4 158	3 659	88
Vengrija	1 419	412	29
Švedija	1 319	712	54
Lenkija	1 214	231	19
Vokietija	945	756	80
Prancūzija	940	357	38
Kroatija	730	66	9
Čekija	675	27	4
Portugalija	623	473	76
Austrija	489	191	39
Slovėnija	404	28	7
Rumunija	234	44	19
Šveicarija	1 308	497	38
Valstybės, kurios taiko fiksuotą baudą			
Belgija	1 805	1 768	92
Nyderlandai	1 025	318	31
Slovakija	700	28	4
Latvija	435	30	7

2.2.pav. Baudų taikymas Europoje 2006 m. (*pateiktas nusikalstamų veikų ir baudų skaičius, tenkantis 100 000 gyventojų) pagal Tapio Lappi-Seppälä⁹⁵

Visų pirma, Suomijoje yra puikiai išvystyta socialinė apsauga, kuri įtakoja piliečių gyvenimo kokybę. Suomija išsiskiria itin aukštu baudos taikymo procentu 2006 m., jis siekė net 88 proc. iš visų skiriamų bausmių. 80 proc. iš paskirtų baudų sumokamos savanoriškai.

⁹⁵ Raimo Lahti, „Day Fines in Finland“ (based on Tapio Lappi-Seppälä *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics*) iš Elena Kantorowicz-Reznichenko ir Michael Faure, *Day Fines in Europe. Assessing Income-Based Sanctions in Criminal Justice Systems* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 36 – 37.

Didžiausios baudos skiriamos už veikas, susijusias su kelių eismo taisyklių ir transporto priemonių naudojimo pažeidimais, o už nusikaltimus skiriamos baudos nėra didelės, nes nusikaltimus daro mažas pajamas turintys asmenys. Bauda yra švelniausia bausmė, po bausmės vykdymo atidėjimo.⁹⁶

Suomijoje dienos baudų skyrimas, t. y. dienos vienetų apskaičiavimas ir dienų skaičius detalai aprašytas atskirame įstatyme. Teismas skirdamas baudą, vadovaujasi visa gauta informacija apie kaltininko finansus pagal baudų ir baudžiamųjų mokesčių aktą. Asmens mokumas vertinamas mokesčių bazės turima informacija, bet jeigu tokios nėra, galimi ir kiti šaltiniai, kaip paties pažeidėjo pateikti duomenys, apie jo esamą finansinę būklę ir įsipareigojimus. 1999 m. kriminalizuotas klaidingos informacijos pateikimas, kuris pavadintas „baudos apgaule“. Kadangi yra elektroninė prieiga prie mokestinės informacijos, labai lengva ją patikrinti. Todėl tokių bylų, kuriose pateikta informacija buvo klaidinga, iškelta labai mažai.⁹⁷

Pirmiausia asmens mokumą vertina policija, kuri turi tiesioginę prieigą prie praėjusių metų mokesčių sistemos duomenų. Tada ši informacija perduodama prokurorui, kuris siūlo baudos dydį teismui, pagal turimą dabartinę informaciją apie pažeidėją. Atskirame įstatyme nurodyta, kad dienos vienetas skaičiuojamas nuo 1/6 vidutinių pažeidėjo mėnesio pajamų, atskaičius mokesčius ir išlaidas. Jame nurodyti fiksuoti atskaitymai pagrindinėms išlaidoms. Fiksuota suma, skirta pagrindiniams poreikiams patenkinti, nuo 2001 m. yra 255 eurai. Nepilnamečių vaikų išlaikymui minusuojama ta pati suma. Iki 2007 m. buvo skaičiuojamos ne tik pajamos, bet ir turtas, kurio vertė yra ne mažesnė kaip 85 000 eurų. Šio kriterijaus atsisakyta po 2006 m. reformos. Nuo 2015 m. su bauda skiriama priemoka, kuri naudojama nusikaltimo aukos patirtai žalai padengti.⁹⁸

Visuomenė yra patenkinta dienos baudų sistema Suomijoje, tai labai didelė sėkmė, įtakojanti baudos skyrimą ir vykdymą. Tokią padėtį lėmė keli faktoriai: 1) teisingumo jausmas ir viešas pasitenkinimas visa bausmių sistema. Tai didina pasitikėjimą teisėsaugos institucijomis ir teisine sistema. 2) baudžiamoji politika nukreipta į įkalinimo mažinimą. Tačiau silpnai išvystytos kitos alternatyvos be baudos. 3) smulkūs ir detalūs nurodymai, apskaičiuojant asmens pajamas ir lengva prieiga prie mokesčių ir bankų duomenų bazių. Ši informacijos paieškos našta užkrauta pirmiausia ne teisėjams, o ikiteisminėms institucijoms.⁹⁹ Visa tai lemia proporcingą baudos bausmės paskyrimą ir efektyvų įvykdymą.

⁹⁶ Raimo Lahti, „Day Fines in Finland“ iš Elena Kantorowicz–Reznichenko ir Michael Faure, *Day Fines in Europe. Assessing Income-Based Sanctions in Criminal Justice Systems* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 31 – 33.

⁹⁷ *Ibid*, 29.

⁹⁸ *Ibid*, 28 – 29, 41.

⁹⁹ *Ibid*, 41.

Švedija, be to, kad šioje šalyje kilo dienos baudų idėja, labai neišsiskiria iš kitų šalių, kurios taiko dienos baudas. Šioje šalyje taikomi progresiniai mokesčiai ir taip pat stipriai kaip ir Suomijoje išvystyta socialinės garantijos gyventojams. 2006 m. baudos sudarė 54 proc. iš visų paskirtų bausmių. Šis skaičius yra ganėtinai stabilus, nes 2018 m. bauda siekė 58 proc.: 84 proc. iš jų buvo dienos bauda, 15 proc. sudėtinė bauda už kelias nusikalstamas veikas ir 1 proc. (5 atvejai) fiksuota bauda. Baudos dažniausiai taikomos už kelių eismo taisyklių ir transporto priemonių naudojimo pažeidimus, vagystes, plėšimus ir veikas susijusias su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis. Paprastoji bauda taikoma tik už keletą, smulkiausių nusikalstamų veikų ir labai retai.¹⁰⁰

Švedijoje kaip ir Suomijoje yra įtvirtintos dienos baudų skyrimo gairės atskirame akte. Šias gaires parengė prokuratūra, bet teismai jomis vadovaujasi labai retai. Jie linkę savaip interpretuoti kodekso normas, ir pagrinde vadovaujasi aukštesnių teismų sprendimais. Dienos vienetas skaičiuojamas nuo pajamų, atskaičius išlaidas. Taip pat vertinamas ir turtas. Jeigu turtas yra bendras su kitu asmeniu, suma nuo kurios skaičiuojamas dienos vienetas, sumažinamas 1/6 nuo turto sumos. Turint kilnojamo ir nekilnojamo turto, bauda didinama pagal turto vertę: didinama po 1 kroną, už kiekvieną 1 000 kronų vertės turtą.¹⁰¹

Pažeidėjas pats turi pareigą pateikti teisingą informaciją apie turtą ir pajamas. Kai kyla abejonių, tikrinama pagal paskutines mokesčines pajamas ir kitą įmanomą informaciją: žiūrima į dabartinę situaciją ir į maždaug 16 mėn. iki nusikalstamos veikos padarymo momento, ar asmuo turėjo turto, ir jo specialiai neperdavė kitiems asmenims, siekiant sumažinti galimos baudos dydį. Kilus abejonėms, teisėjas turi teisę pradėti nuosavybės tyrimą, norint sužinoti kaltininko finansinę būklę, kol turės pakankamai duomenų, kad paskirtų teisingą baudos dydį. Galiausiai prokuroras nesutikdamas su teismo sprendimu gali ginčyti bausmės rūšį, bet negali ginčyti paskirtos baudos dydžio. Įstatyme yra numatyta galimybė nesumokėtą baudą keisti įkalinimu, bet jis yra toks retas, kad net nebevedama statistika. Baudos sumokėjimo terminas yra 5 m., o praėjus 3 m. teismas gali teirautis, kodėl bauda yra nemokama. Be to, 2018 m. bauda tapo pagrindine skiriama bausme valstybėje.¹⁰²

Vokietijoje nuo 1969 m. bauda užima apie 80 proc. visų skiriamų bausmių. 2006 m. šis procentas liko toks pat. Baudos neįvykdymas iš pradžių siekė tik 10 proc., bet per paskutinius 40 m. šis procentas padvigubėjo. Tačiau tai nėra reikšminga kliūtis, toliau tęsti dažną baudos skyrimą už padarytas nusikalstamas veikas. Ši šalis išsiskiria tuo, kad baudos taikymui skirta imperatyvi

¹⁰⁰ Jacob Oberg, „Day Fines in Sweden“ iš Elena Kantorowicz–Reznichenko ir Michael Faure, *Day Fines in Europe. Assessing Income-Based Sanctions in Criminal Justice Systems* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 54,60,62.

¹⁰¹ *Ibid*, 50, 56.

¹⁰² *Ibid*, 55, 59, 375.

prioriteto taisyklė: bauda turi pirmenybę prieš trumpą 6 mėn. trukmės įkalinimą. Įkalinimas skiriamas tik išimtiniais atvejais: 1) specifiniai nusikalstamos veikos faktai ir sunkinančios aplinkybės 2) yra būtinybė skirti įkalinimą 3) kai reikia labai didelių pastangų pažeidėjo reabilitacijai 4) viešas poreikis rezonansinėse bylose. Skiriant trumpą įkalinimą, teismas privalo pagrįsti kodėl skiria ne baudą.¹⁰³

Vokietijoje pažeidėjo pajamų tyrimą atlieka išskirtinai teismas, ir tik tada kai nusprendžia skirti baudą ir paskiria konkretų dienų skaičių. Toks reguliavimas nesudaro galimybių teisėjams manipuliuoti galutiniu baudos dydžiu, keisdami dienų skaičių. Teismas vertina pajamas atskaičius mokesčius ir būtinais išlaidas teismo nagrinėjimo, o ne nusikalstamos veikos padarymo momentu. Nepilnamečių vaikų išlaikymui atskaičiuojama fiksuota suma pagal civilinės teisės normas. Beje svarbu paminėti, kad teismas vertina paties pažeidėjo pateiktą informaciją. Teismui yra sudaryta galimybė patikrinti šios informacijos teisingumą, bet praktiškai jis šia teise beveik nesinaudoja.¹⁰⁴

Baudos sumokėjimo terminas kiekvieną kartą nustatomas individualiai. Jeigu baudos įmoka vėluoja 2 savaites, siunčiamas priminimas, o po to byla perduodama civiliniam procesui – išieškoti nesumokėtą baudos sumą. Jeigu tai nepavyksta, bauda keičiama įkalinimu. Taip pat yra numatytas baudos mokėjimo išskaidymas dalimis arba baudos vykdymo atidėjimas, jeigu ji neviršija 180 dienų. Baudžiamojo įstatymo 59 str. nurodyta, kad bauda atidedama, kai: 1) galima tikėtis, kad pažeidėjas daugiau nepadarys nusikaltimų 2) pagal nusikalstamos veikos ir pažeidėjo asmenybės vertinimą, išaiškėjo ypatingos aplinkybės pateisinančios asmens elgesį 3) bendros atgrasymo priežastys nereikalauja nedelsiant pradėti bausmės vykdymo.¹⁰⁵ Taigi Vokietijoje yra plati teismo diskrecija individualizuoti baudos bausmę pagal asmens elgesį ir finansines galimybes, todėl bauda turi didelę sėkmę šioje šalyje.

Čekijoje, 2006 m., bauda, deja, sudaro tik 4 proc. iš visų paskirtų bausmių. Daugiausiai yra atidėtas laisvės atėmimas, kuris sudaro 64 proc., o įkalinimas 15 proc. Pirmiausia dienos baudos pradėtos taikyti nepilnamečiams asmenims, kurie turi nuolatinių pajamų, o 2010 m. buvo panaikinta fiksuota bauda ir dienos baudos pradėtos taikyti visiems. 2012 m. atsirado juridinio asmens veiklos apribojimo bausmė, todėl baudos skyrimas dar labiau sumažėjo. Fiziniais asmenims bauda dažniausiai skiriama už vairavimą išgėrus ir viešosios tvarkos pažeidimus. Bauda taikoma jeigu: 1) kaltininkas tyčia siekė ar gavo finansinės naudos 2) specialiojoje baudžiamojo

¹⁰³ Hans-Joerg Albrecht, „Day Fines in Germany“ iš Elena Kantorowicz-Reznichenko ir Michael Faure, *Day Fines in Europe. Assessing Income-Based Sanctions in Criminal Justice Systems* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 91 – 92, 376 – 377.

¹⁰⁴ *Ibid*, 96, 99.

¹⁰⁵ *Ibid*, 100 – 101.

kodekso dalyje nurodyta baudos bausmė sankcijoje 3) už baudžiamuosius nusižengimus, jei nebūtina skirti įkalinimo. Baudą galima skirti kartu su kita bausmės rūšimi.¹⁰⁶

Čekijoje nėra jokių gairių pagal kurias skaičiuojamas paskirtų dienų skaičius. Kitose šalyse dažniausiai jis skiriamas pagal numatytą įkalinimo trukmę už konkrečią nusikalstamą veiką, bet Čekijoje į tai neatsižvelgiama. Dienos vienetas skaičiuojamas pagal esamas ir būsimas pajamas ir nekilnojamo turto vertę. Šią informaciją teismas sužino užklausimais institucijoms: bankams, registru centrums, darbdaviams, mok esčių administratoriui. Jeigu šios informacijos teismas negauna, dienos vieneto dydį jis sprendžia pats savarankiškai. Dėl juridinio asmens dienos vieneto teismas net nevertina jo pajamų, ir vėlgi sprendžia pats savarankiškai. Juridiniai asmenys. Dažniausiai baudą reikia sumokėti iškart. Retesniais atvejais galima mokėjimus išdėstyti kas mėnesį, bet jeigu praleidžiamas nors vienas mokėjimas, likusią baudą reikia sumokėti vienu kartu.¹⁰⁷

Miroslav Scheinost ir Helena Valkova tyrė dienos baudų reformą ir nustatė, kad teisėjų ir prokurorų nuomone ankstesnis reguliavimas, kai buvo įtvirtinta paprastoji bauda, buvo geresnis. Teisėsaugos institucijos vengia siūlyti ir skirti dienos baudų bausmę, nes ja nepasitiki. Pasak jų bauda turi trumpalaikį poveikį ir yra neefektyvi. Jakub Drapal taip pat tyrė teismų nuomonę apie dienos baudų bausmę ir nustatė, kad teisėjai nepasitiki gauta finansine informacija apie pažeidėją ir mano, kad dienos vienetas pagal tai yra neteisingas. Baudas teisėjai labiau skiria pagal pažeidėjo elgesį negu pagal faktinę turtinę padėtį. Šis mokslininkas tyrė ne visus teismus, todėl išvada nėra vienareikšmė, bet ji pakankamai pagrįsta, nes rezultatus patvirtina baudų taikymo statistika. Teismai nesivadovauja dienos baudų apskaičiavimo mechanizmu, o vadovaujasi savo intuicija skirdami galutinį dydį: t.y. vadovaujasi paprastosios baudos principu ir konvertuoja į dienos baudas. Kitas aspektas, kuris įtakoja retą baudos taikymą yra tas, kad baudos reguliavimas nėra pagrįstas: baudos taikomos neproporcingai. Pasiturintys asmenys turi 8,8 kartus didesnes pajamas, bet jų dienos vienetas didesnis tik 1,5 karto. Tai reiškia, kad pasiturintys turi privilegijas nepasiturinčių atžvilgiu. Taigi galima daryti išvadą, kad beveik vienodo dydžio bauda skiriama tiek vargšams tiek turtingiems. Tokia praktika paneigia pačią dienos baudų esmę.¹⁰⁸ Taigi dar kartą patvirtina išvada, kad baudos taikymas labiausiai priklauso nuo viešos nuomonės, ypatingai teisėsaugos, apie šią bausmės rūšį.

¹⁰⁶ Jiri Kindl ir Jan Kupčik, „Day Fines in Czech Republic“ iš Elena Kantorowicz–Reznichenko ir Michael Faure, *Day Fines in Europe. Assessing Income-Based Sanctions in Criminal Justice Systems* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 325 – 326, 328, 355 – 337.

¹⁰⁷ Jiri Kindl ir Jan Kupčik, „Day Fines in Czech Republic“ iš Elena Kantorowicz–Reznichenko ir Michael Faure, *Day Fines in Europe. Assessing Income-Based Sanctions in Criminal Justice Systems* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 330 – 331, 333.

¹⁰⁸ *Ibid*, 339 – 341.

Kroatijoje 2006 m. visų paskirtų bausmių struktūroje bauda sudarė tik 9 proc.. 2018 m. šis procentas nukrito iki 2 proc. (reali bauda – 0,8 proc., atidėta bauda – 1,3 proc.), didžiausią dalį sudarė atidėtas laisvės atėmimas – 80 proc., nes būtent ši bausmė Kroatijoje laikoma alternatyva įkalinimui. Realus laisvės atėmimas sudarė 17 proc.. Už bausmės neįvykdymą teismas gali pratęsti mokėjimo terminą, skirti viešųjų darbų bausmę arba įkalinimą – tai trijų žingsnių sistema. 2018 m. iš 89 asmenų, neįvykdžiusių baudą, realiai įkalinti buvo tik 4, likusieji po nuosprendžio iškarto sumokėdavo visą likusią baudos sumą.¹⁰⁹

Bauda taikoma tik fiziniams asmenims. Ją galima skirti visada, kai įkalinimas neviršija 3 m. Taip pat numatyta galimybė baudą skirti kartu su įkalinimu, jeigu nusikalstama veika padaryta siekiant gauti naudos. Apskaičiuojant dienos vieneto dydį, nuo pažeidėjo pajamų ir turto atskaičiuojamos būtinosios išlaidos, tačiau jos niekur nedetalizuotos ir teisėjas turi laisvę šioje srityje. Be to, teisėjas tirdamas pažeidėjo finansinę būklę gali siųsti užklausas bankams, mokesčių administratoriui, registrų centrui ir kitoms institucijoms, kurios gali turėti reikšmingų duomenų. Jos privalo atsakyti, nebent tai būtų įslaptinta informacija. Norima sukurti vieningą e-sistemą, kurioje būtų visi duomenys iš skirtingų institucijų apie vieną asmenį, pagal jo individualų identifikacinį numerį, tačiau kol kas ši idėja dar nėra įgyvendinta.¹¹⁰

Bauda Kroatijoje nėra populiari, dėl žemo gyvenimo lygio. Prie tokios situacijos prisidėjo 1990 m. infliacija, po kurios šalis iki šiol nėra pilnai atsigavusi. Baudų skyrimui ir vykdymui trukdo didelė šešėlinė ekonomika ir neefektyvus mokesčių administratorius (nesurenka duomenų apie darbo užmokestį, gyventojai jų nepateikia). Dėl to šie duomenys nepasiekiami teismui ir nekoreliuoja tarp skirtingų institucijų. Kita problema, kad teismas save laiko teisės taikytoju, bet ne kūrėju. Jie pagrįdė vadovaujasi įtvirtintomis taisyklėmis, o nepakankamai aiškus dienos baudų reglamentavimas teisėjams kelia nerimą, todėl jie jų paprasčiausiai vengia. Jie nėra linkę interpretuoti taisyklių ir kurti jas teismų praktikoje.¹¹¹ Todėl labai svarbu nustatyti kuo smulkesnes taisykles, o dar geriau atskirą įstatymą, pagal kurį reikėtų skirti baudos bausmę.

Lenkijoje bauda 2006 m. taip pat nėra labai intensyviai taikoma: ji sudarė 19 proc. iš visų skiriamų bausmių, panašus skaičius išliko iki 2015 m.. 2016 – 2018 m. baudos taikymas išaugo virš 30 proc. visų bausmių struktūroje. Bauda taip pat gali būti skiriama kartu su įkalinimu arba atidėjus laisvės atėmimo bausmės vykdymą. Tokiu atveju pažeidėjas nelieka nenubaustas, todėl visuomenė lieka patenkinta. Kaip ir anksčiau minėtose valstybėse, dienos bauda dažniausiai taikomos už kelių eismo taisyklių ir transporto priemonių naudojimo pažeidimus, nuosavybės

¹⁰⁹ Maja Munivrana Vajda, „Day Fines in Croatia“ iš Elena Kantorowicz–Reznichenko ir Michael Faure, *Day Fines in Europe. Assessing Income-Based Sanctions in Criminal Justice Systems* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 296, 298, 301 – 302.

¹¹⁰ *Ibid*, 290, 292, 294, 299.

¹¹¹ *Ibid*, 297, 303.

nusikaltimus (vagystę, plėšimą, sukčiavimą) ir ekonomines veikas (narkotinių medžiagų turėjimą). Už mokesčius nusikaltimus bauda lyg taisyklė, skiriama apie 90 proc. visų nagrinėjamų atvejų.¹¹²

Apskaičiuojant dienos vienetą vertinama pažeidėjo šeimtinė padėtis, finansinė padėtis pagal esamas ir perspektyvias pajamas, kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą. Atskaičiuojamos privalomos socialinės ir sveikatos įmokos, privalomos paskolų įmokos ir išlaidos, pagrįstos pažeidėjo ir jo šeimos poreikiais. Taip pat vertinamas pažeidėjo amžius, išsilavinimas, kvalifikacija, šeimos išlaikytiniai. Turtinė padėtis vertinama, kuri yra pirmos instancijos teisme nagrinėjimo metu, o ne nusikalstamos veikos padarymo metu. Pirmiausia reikšmingus duomenis apie pažeidėją renka policija, prokuroras, o tada teismas patikrina. Ši informacija gaunama iš finansų ministerijos duomenų bazių ikiteisminio tyrimo metu. Deja, dažnai duomenų bazėse nėra visapusiškos išsamios informacijos ir joje nėra informacijos apie asmenis, kurie nėra mokesčių mokėtojai. Todėl faktiškai skiriami dienos vieneto dydžiai nėra dideli, nors įstatyme įtvirtintas gana plačios ribos.¹¹³

Deja, teisėsaugos nuomone finansinės informacijos paieška ir baudos apskaičiavimas yra per didelė našta. Taip pat žemas gyvenimo lygis, nedarbas, negatyvus teisėsaugos požiūris, neaiškios skaičiavimo gairės yra pagrindinės netaikymo priežastys, kurias įvardina ne tik Lenkija, bet ir daugelis kitų valstybių kaip Kroatija ir Čekija. Mažas baudos taikymas iš dalies priklauso nuo teisėjų galimybės pasiekti finansinę informaciją ir negatyvios viešos teisėsaugos ir gyventojų nuomonės.¹¹⁴

Taigi apžvelgus Europos Sąjungos valstybių, kuriose taikomos dienos baudos, tiek sėkmingą tiek nesėkmingą praktiką, galima išskirti esminius požymius, kurie galėtų paskatinti dienos baudų taikymą: 1) reikia sudaryti galimybę taikyti dienos baudą visoms baudžiamajame įstatyme įtvirtintoms veikoms, išskyrus pačius sunkiausius tarptautinio pobūdžio nusikaltimus ir nusikaltimus žmogaus gyvybei. Svarbu, kad dienos bauda būtų taikoma vientisai, t. y. neišskiriant už kurias veikas numatyta dienos bauda ir už kurias fiksuota bauda. 2) suvienodinti baudų taikymą, t. y. dienos baudas taikyti ir administracinių pažeidimų atveju (neišskiriant fiksuotos baudos). 3) dienos baudas taikyti juridiniams asmenims. Juolabiau apie juos finansinę informaciją yra gauti lengviau negu apie fizinius asmenis. Juridiniai asmenys privalo teikti deklaracijas, ataskaitas, finansinę atskaitomybę. 4) atsižvelgiant į teismų užimtumą, informacijos apie pažeidėjo finansinę padėtį paieškas galima pavesti policijai ir prokuratūrai arba teismo sekretoriams. 5) įtvirtinti aiškia

¹¹² Dawid Marko ir Sławomir Steinborn, „Day Fines in Poland“ iš Elena Kantorowicz–Reznichenko ir Michael Faure, *Day Fines in Europe. Assessing Income-Based Sanctions in Criminal Justice Systems* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 273 – 274, 278.

¹¹³ Dawid Marko ir Sławomir Steinborn, „Day Fines in Poland“ iš Elena Kantorowicz–Reznichenko ir Michael Faure, *Day Fines in Europe. Assessing Income-Based Sanctions in Criminal Justice Systems* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 268 – 270.

¹¹⁴ *Ibid*, 378.

proporciją tarp nusikaltimo sunkumo ir dienų skaičiaus, tarp finansinės padėties ir dienos vieneto. Tuo pačiu nuolat kelti teisėsaugos darbuotojų, kurie susiduria su dienos bandomis kvalifikaciją, rengti mokymus. 6) pagrindinė pasekmė už baudos nesumokėjimą turi būti priverstinis išieškojimas civilinio proceso tvarka. Tik išnaudojus visas galimybes baudai išieškoti ir nepavykus to padaryti, kaip papildomą pasekmę galima įtvirtinti viešųjų darbų bausmę. Tačiau jeigu dėl konkrečių priežasčių asmuo negali arba atsisako daryti viešuosius darbus, skirti laisvės apribojimo (kitais būdais arešto) bausmę. Įkalinimo galimybė turi likti priešiška nusiteikusių pažeidėjų atžvilgiu, kai akivaizdžiai demonstruojamas ciniškas baudos nevykdymas, nors tokią galimybę pažeidėjas turi, bet specialiai bando išvengti bausmės.

2.3. Proporcinė baudos sistema

Dalis baudžiamųjų įstatymų numato taisyklę, kad baudos dydis, tam tikrais atvejais, turi būti lygus kilusiai žalai arba gautai naudai, kuri atsirado dėl nusikalstamos veikos padarymo. Šis modelis kilo iš delikto teisės, o veikimo principas labai paprastas: kuo didesnė žala arba nauda, tuo didesnis skiriamos baudos dydis.

Teoriškai, toks baudos bausmės reguliavimas atlieka daugiausiai prevencinę funkciją, sunkių nusikaltimų atžvilgiu. Kita vertus, jeigu planuojamo nusikaltimo žala yra potencialiai nedidelė, turtingesni nusikaltėliai, apskaičiavę mažus veikos kaštus, gali lengviau pasiryžti daryti naujas nusikalstamas veikas. Na, o jeigu žala atsirado labai didelė, bet kaltininkas turi labai ribotus finansinius išteklius, tikėtina, kad bauda iš viso nebus skiriama. Atsiranda baimė, kad bauda dėl jos neįvykdymo bus pakeičiama laisvės atėmimu, o teismas numatydamas tokį scenarijų, dažnu atveju iš karto paskirs kitos rūšies bausmę – greičiausiai įkalinimą.¹¹⁵

Kol kas neteko rasti valstybės, kurioje būtų įtvirtintas tik šis vienintelis baudos dydžio apskaičiavimo mechanizmas. Proporcinė baudos sistema yra labiau išimtis negu taisyklė. Šis metodas dažniausiai derinamas su vienu iš anksčiau minėtų metodų, kurie laikomi pagrindiniais: paprastąja bauda arba dienbaudėmis. Retesniais atvejais gali pasitaikyti visų trijų modelių taikymas vienoje valstybėje. Tačiau tokio reguliavimo ES valstybių narių įstatymuose rasti neteko.

Proporcinė baudos sistema kartu su paprastąja bauda taikoma Lietuvoje, Italijoje ir Slovakijoje. Lietuvoje proporcinė bauda taikoma tik korupcinių nusikalstamų veikų atveju. Slovakijoje ši sistema pasireiškia tuo, kad teismas gali skirti baudą kartu su kitos rūšies bausme, jeigu kaltininkas iš nusikalstamos veikos padarymo siekė arba gavo turtinės naudos.¹¹⁶ Italijoje,

¹¹⁵ Elena Kantorowicz-Reznichenko, „Day-Fines: Should the Rich Pay More?“, *Review of Law and Economics* 11, 3 (2015), 490.

¹¹⁶ „Criminal Code of the Slovak Republic: Article 56“, Legislationline, žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d., https://www.legislationline.org/download/id/3763/file/Slovakia_CC_2005_en.pdf

taip pat kaip ir Slovakijoje, teismas gali papildomai prie laisvės atėmimo bausmės pridėti baudą, jeigu kaltininkas siekė pasipelnyti iš nusikalstamų veikų darymo. Kai įstatymo specialiojoje dalyje prie konkrečios nusikalstamos veikos yra nurodyta, kad baudos dydis proporcingai priklauso nuo nusikalstamos veikos dalyko vertės – maksimali baudos riba išnyksta. Pavyzdžiui už įsipareigojimų nevykdymą tiekiant tam tikrus daiktus ar paslaugas karo metu, kai sudaryta sutartis su valstybe, baudos dydis turi būti penkis kartus didesnis daiktų ar paslaugų vertei, bet ne mažesnis kaip dešimt tūkstančių lirų (dabartinė Italijos valiuta yra euras, bet baudžiamajame kodekse sumos paliktos senąja valiuta - lirais).¹¹⁷ Taigi minimali riba yra nurodyta imperatyviai, o maksimali riba, kaip jau buvo minėta – išnyko.

Kadangi daugiau ES valstybių naudoja dienbaudžių metodą, automatiškai yra ir daugiau valstybių, kurios kartu derina dienbaudžių ir proporcinę sistemas. Tokios valstybės yra Austrija, Ispanija, Kroatija ir Vokietija. Vokietijoje kaip ir Slovakijoje, naudos požymis vertinamas skiriant laisvės atėmimo bausmę. Vokietijos baudžiamojo kodekso 41 str. nurodyta, kad jeigu pažeidėjas iš nusikalstamos veikos gavo naudos, kartu su įkalinimu skiriama bauda, kurios dydis lygus gautos naudos dydžiui.¹¹⁸ Austrijoje proporcinė bauda naudojama mokestiniuose nusikaltimuose ir pasireiškia galimybe skirti baudą, dvigubą išvengtų mokesčių sumai.¹¹⁹ Kroatijoje, jeigu teismas nustatė, kad iš nusikalstamos veikos pažeidėjas gavo naudos, baudos dienų skaičius yra didesnis negu įprastai.¹²⁰ Ispanijoje teismas kiekvienu atveju gali rinktis tarp proporcinės ir dienos baudų sistemos. Praktikoje dienos baudos yra skiriamos nepasiturintiems asmenims, o pasiturintiems – proporcinė bauda. Tai gali lemti ganėtinai maži dienos vienetų dydžiai ir dienų skaičiai, kurie yra palankesni ribotų finansinių galimybių asmenims. Ekonomiškai stiprūs asmenys kaip atletai, artistai, verslininkai, politikai, kurie baudžiami už korupciją ir mokestinius nusikaltimus – jiems skiriama proporcinė bauda, lygi gautos naudos dydžiui.¹²¹

Taigi matyti, kad proporcinė bauda aptartose valstybėse daugiausiai siejama su gauta nauda. Vienintelė Lietuva įterpė žalos požymį. Žalos požymis korupcinių nusikaltimų atveju dar gali būti pateisinamas. Bet iš kitos pusės gali ir varžyti asmens, kuris patyrė realią žalą dėl

¹¹⁷ „Italian Penal Code: Article 27, 251“, Studio Cataldi, žiūrėta 2021 m. lapkričio 03 d., <https://www.studiocataldi.it/codicepenale/codicepenale.pdf>

¹¹⁸ „Criminal Code of the Federal Republic of Germany: Article 41“, Legislationline, žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d., https://www.legislationline.org/download/id/6115/file/Germany_CC_am2013_en.pdf

¹¹⁹ Christopher Kahl ir Verena Weinberger, „Day Fines in Austria“ iš Elena Kantorowicz–Reznichenko ir Michael Faure, *Day Fines in Europe. Assessing Income-Based Sanctions in Criminal Justice Systems* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 132.

¹²⁰ Maja Munivrana Vajda, „Day Fines in Croatia“ iš Elena Kantorowicz–Reznichenko ir Michael Faure, *Day Fines in Europe. Assessing Income-Based Sanctions in Criminal Justice Systems* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 290.

¹²¹ Jesus Barquin Sanz, „Day Fines in Spain“ iš Elena Kantorowicz–Reznichenko ir Michael Faure, *Day Fines in Europe. Assessing Income-Based Sanctions in Criminal Justice Systems* (Cambridge: Cambridge University Press, 2021), 239, 257.

korupcinių veiksmy, atlyginimo procesą. Todėl siūlyčiau atsisakyti žalos požymio ir neapsiriboti tik korupcinėmis veikomis. Proporcinę baudą taikyti mokestiniuose ir ekonominiuose nusikaltimuose pagal išvengtų mokesčių sumą, su galimybe ją padidinti, pavyzdžiui du kartus. Nes šiuos nusikaltimus daro intelektualūs asmenys, kurie gali paslėpti savo turtą, kad jo niekas nekonsfiskuotų, kaip gautą iš nusikalstamos veikos.

3. TEISINIS BAUDOS BAUSMĖS REGULIAVIMAS LIETUVOJE

Dabartinis LR BK įsigaliojo tik 2003 m. gegužės 1 d., iki tol galiojo 1961 m. Lietuvos tarybų socialistinės respublikos baudžiamasis kodeksas¹²² (toliau – 1961 m. BK). Senajame 1961 m. BK, bausmės buvo skirstomos į pagrindines ir papildomasias. Bauda priklausė abiem bausmių grupėms, o jos reguliavimui buvo skirtas 32 str. Šiame straipsnyje įtvirtintas paprastosios baudos apskaičiavimo modelis, kai teismas skiria konkrečią baudą minimalios ir maksimalios sumos ribose. Konkrečios ribos – apibrėžta pinigų suma nurodyta ne minėtame 32 str., o prie kiekvienos nusikalstamos veikos atskirai, pavyzdžiui: už tarptautinių skrydžių taisyklių pažeidimus (1961 m. BK 83 str.) buvo galima skirti iki 1000 rublių baudą (didžiausia numatyta suma), o už susirašinėjimo slaptumo pažeidimą (1961 m. BK 137 str.) – iki 30 rublių (mažiausia numatyta suma). Atkreiptinas dėmesys, kad nurodyta tik maksimali baudos riba ir visame BK nėra įvardyta minimali baudos suma. Lieka neaišku ar minimali riba yra 1 rublis ar tuo metu galiojusios kapeikos. Nepaisant šio netikslumo, teigiamai vertinama tai, kad teismas turėjo ganėtinai plačias ribas parenkant baudos dydį. Be to, 1961 m. BK 32 str. 2 d., imperatyviai nurodyta, kad teismas nustatydamas baudos dydį privalo atsižvelgti į: 1) nusikaltimo sunkumą ir 2) **kaltininko turtinę padėtį**. Kaip teismas turėjo atsižvelgti į kaltininko turtinę padėtį įstatyme nedetalizuota, bet galutinis baudos dydis turėjo būti susietas tiek su nusikalstamos veikos sunkumu, tiek su kaltininko finansinėmis galimybėmis. Deja, dabar galiojančiame LR BK, nebeliko nuostatos, kad skiriant baudos dydį reikia įvertinti kaltininko turtinę padėtį, todėl baudos dydis šiai dienai siejamas tik su nusikalstamos veikos sunkumu.

Senasis 1961 m. BK draudė baudą keisti laisvės atėmimu. Atsižvelgiant į įkalinimo žalą toks sprendimas buvo sveikintinas. Buvo numatyta galimybė baudą pakeisti pataisos darbais be laisvės atėmimo. Nors šiuolaikinėje visuomenėje tokia bausmės rūšis kaip pataisos darbai netoleruotina ir vertinama kaip priverstinis darbas, tuometinėje visuomenėje tai buvo viena iš alternatyvų įkalinimui. Šiuo metu galiojančiame LR BK, taip pat nėra numatytos galimybės baudą keisti laisvės atėmimo bausme.

Rengiant dabartinį baudžiamąjį kodeksą, kuris priimtas 2000 m. rugsėjo 26 d. ir įsigaliojo 2003 m. gegužės 1 d., buvo pasiūlymų baudą skaičiuoti dienbaudėmis. Tokiam baudos apskaičiavimo modeliui būtų pritaręs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.¹²³ Juolab, kad iki 2000 m. dienos baudų sistema jau buvo gana plačiai naudojama Europos šalyse: Suomijoje, Švedijoje, Danijoje, Vokietijoje, Austrijoje, Vengrijoje, Prancūzijoje, Portugalijoje, Anglijoje ir Velse,

¹²² „Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Baudžiamasis kodeksas“, e–seimas, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.20465?jfwid=-fxdp782c>

¹²³ Gintautas Šulija, „Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse“, *Jurisprudencija* 52, 44 (2004), 63.

Slovėnijoje, Ispanijoje, Lenkijoje ir Kroatijoje. Nepaisydamas šio modelio privalumų ir pagrįstų siūlymų jį taikyti, įstatymų leidėjas, Lietuvoje, visgi pasirinko paprastosios baudos modelį.

Baudos baudmė, jos dydžiai, keitimo galimybės įtvirtintos naujojo LR BK 47 str. Baudos dydis apskaičiuojamas minimalios ir maksimalios sumos ribose, pagal nusikalstamos veikos rūšį (baudžiamasis nusizengimas, nusikaltimas) ir sunkumą (nesunkus, apysunkis, sunkus, neatsargus). Pažymėtina, kad už labai sunkius nusikaltimus baudos baudmė netaikoma. Baudos dydžio ribos baudžiamajame įstatyme matuojamos ne valiuta, kaip buvo senajame 1961 m. BK, o MGL (minimalaus gyvenimo lygiais). Svarbu pažymėti, kad nuo 2008 m. ši sąvoka praktikoje nebevartojama, ją pakeitė BBND (bazinis bausmių ir nuobaudų dydis)¹²⁴. Šis rodiklis yra pakankamai stabilus, jo konkretų dydį tvirtina Vyriausybė nutarimu: iš pradžių 1 BBND (tuo metu dar MGL) buvo lygus 125 litams¹²⁵, nuo 2007 m. jis lygus 130 litų¹²⁶. 2015 m. pasikeitus valiutai Lietuvoje, BBND dydis nepasikeitė, ta pati suma buvo konvertuota iš litų į eurus: 130 litų lygu 37,66 eurams¹²⁷. O nuo 2018 m. Vyriausybės nutarimo iki dabar, jo vertė išliko 50 eurų¹²⁸. Šio rodiklio piniginės išraiškos pakitimai nepadarė įtakos skiriant ir apskaičiuojant baudos dydį, nes pakitimai buvo labai nežymūs.

Atsižvelgiant į kintančią valstybės bendrą ekonominę būklę, didėjančią ar mažėjančią BVP rodiklį, valiutos infliaciją ar defliaciją, minimalų ir vidutinį darbo užmokestį, atsirado poreikis koreguoti baudos dydžius. Nuo naujojo LR BK įsigaliojimo iki šiandien, baudą reguliuojantis, 47 straipsnis keistas net penkis kartus: keturi iš jų buvo skirti **baudos dydžiams didinti** ir vienas susijęs su baudos keitimu kita baudmės rūšimi. Toliau bus analizuojama kaip keitėsi baudos reguliavimas po kiekvieno priimto pakeitimo.

Pirminėje LR BK 47 str. redakcijoje, antroje šio straipsnio dalyje jau buvo įtvirtintas minimalus baudos dydis, ko nebuvo ankstesniame baudžiamajame įstatyme. Minimalus baudos dydis buvo 1 MGL, kuris buvo vienodas visų rūšių nusikalstamoms veikoms, tiek fiziniams tiek juridiniams asmenims. Trečioje ir ketvirtoje dalyse įtvirtinta maksimali baudos riba, kurios dydis buvo skirtingas, priklausomai nuo nusikalstamos veikos rūšies ir sunkumo: už baudžiamąjį nusizengimą buvo galima skirti iki 50 MGL dydžio baudą; už nesunkų nusikaltimą iki 100 MGL;

¹²⁴ „Lietuvos Respublikos socialinės paramos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymas“, e-seimas, žiūrėta 2021 m. spalio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.324889/asr>

¹²⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo užmokesčio, valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos ir minimalių dydžių didinimo“, e-seimas, žiūrėta 2021 m. spalio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.52979?jfwid>

¹²⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“, e-seimas, žiūrėta 2021 m. spalio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.329074?jfwid=-c12q2a18r>

¹²⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“, e-seimas, žiūrėta 2021 m. spalio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/62a40d3038fc11e4a343f25bd52b4862?jfwid=-c12q2a18r>

¹²⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“, e-seimas, žiūrėta 2021 m. spalio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.329074/asr>

už apysunkį nusikaltimą iki 200 MGL, o už sunkų nusikaltimą iki 300 MGL dydžio baudą. Juridinis asmuo maksimaliai galėjo gauti 10 000 MGL dydžio baudą. Nuo 2007 m. birželio 28 d. juridinio asmens maksimali baudos riba pakelta iki 50 000 MGL dydžio. Šiuo pakeitimu taip pat atsirado galimybė skirti baudą už neatsargius nusikaltimus: iki 75 MGL dydžio. 2011 m. balandžio 21 d. pakeitimu buvo pakelta maksimali baudos riba už nesunkų nusikaltimą – iki 500 MGL; už apysunkį – iki 1 000 MGL; už sunkų – iki 1 500 MGL. Nuo 2015 m. už baudžiamąjį nusižengimą galima skirti iki 150 MGL, o už neatsargų nusikaltimą – iki 225 MGL dydžio baudą.

Paskutinis ir reikšmingiausias LR BK 47 str. pakeitimas, susijęs su baudos dydžiais, priimtas 2017 m. rugsėjo 28 d. Šiuo pakeitimu atsisakyta bendros minimalios 1 MGL dydžio baudos ribos visoms nusikalstamosioms veikoms. Minimalus baudos dydis pradėjo priklausyti nuo nusikalstamos veikos sunkumo. Padidintas kiekvienos nusikalstamos veikos rūšies, kiekvienos nusikaltimo kategorijos, ir minimalus ir maksimalus baudos dydžiai. Kad geriau iliustruoti baudos dydžio pasikeitimą, sudaryta 3.1. pav. lentelė. Joje matomas ryškus baudos dydžių skirtumas iki 2017 m. rugsėjo 28 d. pakeitimo ir po jo. Lentelėje baudos dydžiai nurodyti MGL ir konvertuoti į eurus, pagal tuo metu galiojančią MGL (BBND) vertę. Fiziniam asmeniui minimalus baudos dydis, skaičiuojant MGL, padidėjo nuo 15 iki 150 kartų, o maksimali riba padidėjo apytiksliai 4 kartus. Didžiausias baudos dydžių šuolis matosi juridinių asmenų skiltyje. Po įstatymo pasikeitimo, minimalus baudos dydis padidėjo net 200 kartų, o maksimalus – 100 kartų. Po šių pakeitimų bausmė kaip bausmė pagriežtėjo, bet ji nuo to netapo patrauklesnė teisės taikytojui: baudos taikymo dažnumas nuo to nepasikeitė.

	LR BK 47 str. 2, 3, 4 d. redakcija iki 2017 m. rugsėjo 28 d. pakeitimo (negaliojanti redakcija)		LR BK 47 str. 2, 3, 4 d. redakcija po 2017 m. rugsėjo 28 d. pakeitimo (dabar galiojanti redakcija)	
Bauda fiziniam asmeniui už:	Dydis MGL (BBND)	Dydis eurai *1 MGL (BBND) lygus 37,66 eurų	Dydis MGL (BBND)	Dydis eurai *1 MGL (BBND) lygus 50 eurų
Baudžiamąjį nusižengimą	1 – 150	37,66 – 5 649	15 – 500	750 – 25 000
Nesunkų nusikaltimą	1 – 500	37,66 – 18 830	50 – 2 000	2 500 – 100 000
Apysunkį nusikaltimą	1 – 1 000	37,66 – 37 660	100 – 4 000	5 000 – 200 000

Sunkų nusikaltimą	1 – 1 500	37, 66 – 56 490	150 – 6 000	7 500 – 300 000
Neatsargų nusikaltimą	1 – 225	37, 66 – 8 473, 50	20 – 750	1 000 – 37 500
Bauda juridiniam asmeniui	1 – 50 000	37, 66 – 1 883 000	200 – 100 000	10 000 – 5 000 000

3.1. pav. Lentelė iliustruojanti LR BK 47 str. baudos dydžių pasikeitimą po 2017 m.

Tuo pačiu 2017 m. įstatymo pakeitimu, Lietuvoje įdiegta naujovė: proporcinė baudos dydžio nustatymo sistema. Ši nauja baudos dydžio apskaičiavimo sistema taikoma išimtinai tik korupcinių (visas BK 32 skyrius) nusikalstamų veikų atžvilgiu. Šios specialios taisyklės įtvirtintos BK 47 str. 6 d. Įstatyme nurodyta, kad maksimalus baudos dydis šios kategorijos bylose yra tiesiogiai susijęs su padarytos turtinės žalos, gautos (siektos) naudos ar nusikalstamos veikos dalyko verte. Jeigu susiduriama su visais išvardintais kriterijais, baudos dydis skaičiuojamas atsižvelgiant į didžiausią vertę. Bet galutinis baudos dydis negali būti mažesnis negu bendromis (paprastosios baudos modelio) taisyklėmis nustatytas dydis. Taigi minimalūs baudų dydžiai, įtvirtinti BK 47 str. yra vienodi visų nusikalstamų veikų atžvilgiu, bet maksimali baudos dydžio riba išnyksta, kai kalbame apie korupcines (BK 32 skyrius) nusikalstamas veikas.

Nors šioms veikoms netaikoma bendra maksimalaus baudos dydžio riba, iš apžvelgtų bylų, 2020 m. didžiausia teismo skirta bausmė už korupcines veikas, konkrečiai kyšininkavimą, buvo 480 MGL.¹²⁹ Ši suma net nesiekia bendros maksimalaus dydžio ribos, todėl ši išimtis praktiškai, kol kas yra nereikšminga.

Be to, skiriant visų rūšių bausmes, įskaitant ir baudą, turi būti taikoma vidurkio taisyklė, įtvirtinta LR BK 61 str. 2 ir 3 d. Kalbant apie baudą, vidurkis apskaičiuojamas sudedant minimalų ir maksimalų baudos dydį, įtvirtintą BK 47 str., ir gauta suma padalijama pusiau. Tada teismas atsižvelgdamas į konkrečios bylos aplinkybių visumą, individualizuoja bausmę – didina arba mažina galutinį baudos dydį nustatytose ribose, atspirties tašku laikydamas apskaičiuotą bausmės vidurkį. Atsižvelgiant į didelius baudos dydžius, toks reglamentavimas nepagrįstai apsunkina nepasiturinčių nusikalstamą veiką padariusių asmenų padėtį ir riboja teismo diskreciją individualizuoti bausmę, t.y. skirti proporcingą bausmės dydį pagal teisiama asmens galimybes ir padarytos nusikalstamos veikos sunkumą. Šiuo metu (t.y. nuo 2017 m. iki dabar) išimtis iš vidurkio taisyklės, skiriant konkretų baudos dydį, taikoma tik korupcinių (BK 32 skyriaus) nusikalstamų

¹²⁹ „Vilniaus apygardos teismo 2020 m. liepos 07 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-243-898/2020“, infoplex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1908246>

veikų atžvilgiu, nes jos dydis, kaip jau minėta anksčiau, yra siejamas su dalyko, naudos arba žalos verte. Džiugina tai, kad teismai, suprasdami vidurkio taisyklės absurdiškumą baudos kontekste, praktikoje jau seniai šios taisyklės netaiko ir tai liko tik teorinė problema. O atliktas baudžiamųjų bylų tyrimas, kuris aptartas žemiau, tai tik patvirtino.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjas – profesorius O. Fedosiukas, analizuodamas baudos bausmę Lietuvoje, kritikuoja per didelius įstatyme įtvirtintus baudų dydžius ir pirmenybę teiktų dienpinių sistemai. Bet kol Lietuva šios sistemos oficialiai neįvedė ir nėra prognozių kada tai bus įgyvendinta, laikinas problemos sprendimo variantas jo nuomone galėtų būti toks: vidurkio taisyklės netaikymas baudos bausmės kontekste.¹³⁰ Tikėtina, kad toks palyginti nesudėtingas įstatymo pakeitimas, baudos bausmę padarytų bent šiek tiek patrauklesnę teisės taikytojui. Profesorius iš savo darbo praktinės pusės pažymi, kad: „didžiajai daugumai baudžiamųjų bylų realūs yra tik baudos minimalūs dydžiai, tačiau jų paskyrimas reikalauja atsakomybę lengvinančių ir kaltinamąjį teigiamai apibūdinančių aplinkybių, kurių dažnoje byloje neįmanoma rasti“¹³¹. Beje, jau 1998 – 2001 m. G. Šulijos atliktame tyrime (apklausoje) paaiškėjo, kad respondentų nuomone, retą baudos skyrimą, labiausiai įtakoja per aukšta minimali baudos riba.¹³² Kadangi šia tema vyksta diskusijos jau nuo seno, nėra aišku, kodėl įstatymų leidėjas vis didina baudos dydžius ir ignoruoja mokslines publikacijas, kurios neigiamai vertina bausmių griežtinimą.

Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 3 d. nutarime pasisakyta, kad asmeniui galima skirti mažesnę baudos dydį (galioja visoms bausmių rūšims), negu nurodyta sankcijos minimali riba, jeigu ji akivaizdžiai per didelė kaltininko atžvilgiu: „įstatymuose nustatytos nuobaudos ir jų sistema turi būti tokios, kad teismas, skirdamas nuobaudas, galėtų įvykdyti teisingumą. Esminę reikšmę turi tai, kad įstatymų leidėjas, pasirinkęs tokį sankcijos – piniginės baudos už teisei priešingą veiką padarymą konstravimo būdą, kai pačiame teisinę atsakomybę už nurodytą teisei priešingą veiką nustatančiame straipsnyje yra nustatyta tokia piniginė bauda, kuri yra išties didelė, t. y. tokia sankcija, kuri teisės pažeidėjams yra griežta, kartu turi įstatymu nustatyti ir tokį teisinį reguliavimą, kad teismas, taikydamas sankciją už šią teisei priešingą veiką – skirdamas piniginę baudą, galėtų atsižvelgti į visas atsakomybę lengvinančias aplinkybes, taip pat ir į tas, kurios nėra *expressis verbis* nurodytos įstatyme, ir **jeigu** yra tokių atsakomybę lengvinančių ar kitų aplinkybių, dėl kurių atitinkama **piniginė bauda teisės pažeidėjui būtų akivaizdžiai per didelė, nes neproporcinga (neadekvati) padarytam teisės pažeidimui, ir dėl to neteisinga, paskirti jam mažesnę negu įstatymo nustatytoji piniginę baudą.**“¹³³ Teismas gali skirti mažesnę baudos dydį

¹³⁰ Oleg Fedosiuk, „Baudos bausmė atgrasymo iliuzijos spąstuose“, *Jurisprudencija* 2, 26 (2019), 301 – 302.

¹³¹ *Ibid.*, 298.

¹³² Gintautas Šulija, „Baudos bausmė ir jos paplitimas Europos Sąjungos valstybėse“, *Teisė* 52 (2004), 115.

¹³³ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 3 d. nutarime Dėl Tabako kontrolės įstatymo Nr. 02/03-03/03-04/03-05/03-39/03-05/04-16/04-02/05-04/05“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta247/content>

negu nurodyta minimali riba, remiantis LR BK 62 str. ir 54 str. 3 d. Pagal LAT praktiką: „BK 54 straipsnio 3 dalis taikoma tik tada, jeigu nėra pagrindų paskirti švelnesnę bausmę pagal BK 62 straipsnio 1 ar 2 dalį“¹³⁴. Bet kuriuo atveju, tokį sprendimą reikia labai gerai motyvuoti ir atidžiai įvertinti visas bylos aplinkybes.

Kalbant apie LR BK 62 str. taikymą, teoriškai – didelių problemų praktikoje turėtų nekilti, nes straipsnyje yra imperatyviai išvardintos sąlygos, kurioms esant, galima jį taikyti. Tačiau praktikoje situacija kitokia – atliekant baudžiamųjų bylų tyrimą baudos bausmės kontekste, neteko rasti šio straipsnio taikymo atvejų, todėl galima daryti išvadą, kad tai nutinka labai retai. Teisininkas – praktikas D. Pranka, atlikęs baudžiamųjų bylų, susijusių su narkotinių ir psichotropinių medžiagų disponavimu, tyrimą, nustatė, kad 2018 – 2019 m. teismas nei karto šiose bylose nesirėmė BK 62 str., o taikė BK 54 str. 3 d.¹³⁵ Panašūs rezultatai buvo gauti atliekant korupcinių bylų tyrimą 2008 – 2010 m. – BK 62 str. nebuvo taikomas.¹³⁶ Tokia situacija yra keistoka, nes būtent BK 62 str. turi pirmenybę BK 54 str. 3 d. atžvilgiu. Taigi, praktikoje BK 62 str. taikymas sutinkamas ypatingai retai, todėl peršasi išvada, kad šio straipsnio taikymo sąlygas atėjo laikas koreguoti, tačiau tai nėra šio darbo pagrindinė tema, todėl šį klausimą paliksime nenagrinėtą.

Sudėtingesnė situacija turėtų būti su BK 54 str. 3 d. taikymu, nes ši įstatyme įtvirtinta taisyklė skamba labai abstrakčiai: „Jeigu straipsnio sankcijoje numatytos **bausmės paskyrimas aiškiai prieštarautų teisingumo principui, teismas, vadovaudamasis bausmės paskirtimi, gali motyvuotai paskirti švelnesnę bausmę**“¹³⁷. Dėl teisingumo principo neapibrėžtumo, gali susidaryti situacija, kai teismai skirtingai interpretuoja šį principą ir formuoja nenuoseklią teismų praktiką, kas nėra gerai. Šio straipsnio taikymas teismų praktikoje yra siejamas su „išimtinių aplinkybių“ buvimu, deja, jos niekur nėra detalizuotos, todėl įneša daug neaiškumų. R. Drakšas neigiamai vertina tokį savarankišką teismų praktikos kūrinių: „nekonkrečios formuluotės leidžia išvengti vienos ar kitos nutarties, paremtos išimtinių aplinkybių nebuvimu, kritikos, juolab kad niekas (net ir pats Lietuvos Aukščiausiasis Teismas) negali paaiškinti, kokios yra tos „išimtinės aplinkybės“.“¹³⁸. Šio straipsnio taikymas baudos bausmės kontekste sutinkamas taip pat retai.

¹³⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-96/2012“, liteko, žiūrėta 2021 m. spalio 10 d.,

<http://liteko.teismai.lt/viesaspredimupaiseska/tekstas.aspx?id=ec079fd0-085f-4d43-81b2-d00980b0168c>

¹³⁵ Darius Pranka, „Teisingos bausmės beieškant: švelnesnės bausmės skyrimas už neteisėtą disponavimą dideliu ar labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu“, *Teisės problemos (online)* 1, 99 (2020), 62.

¹³⁶ „Teismų praktikos skiriant bausmes už nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (baudžiamojo kodekso 225, 226, 227 ir 228 straipsniai) tyrimas“, Teisės tyrimų ir apibendrinimo departamentas, 2011.

¹³⁷ „Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas“, TAR, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr>

¹³⁸ Romualdas Drakšas, „Teisingumo principas skiriant bausmę“ *Teisės apžvalga* 2, 14 (2016): 92.

Naujasis LR BK nuo pat priėmimo numatė galimybę teismo paskirtą baudos bausmę pakeisti kitomis bausmių rūšimis: viešaisiais darbais arba areštu. Baudos keitimo sąlygos ir tvarka buvo reglamentuota BK 47 str. 6 ir 7 d., o baudos vykdymo procesas LR Bausmių vykdymo kodekso (toliau – BVK) 16, 22 – 25 str. Kuri bausmės rūšis bus skiriama vietoj baudos, priklauso nuo kaltininko valios išraiškos ir galimybių. Viešieji darbai skiriami, jeigu kaltininkui objektyviai nėra galimybių įvykdyti bausmę ir jis sutinka vietoj baudos atlikti viešųjų darbų bausmę. Šį procesą turi inicijuoti pats nuteistasis kartu su antstoliu, teikdami teismui prašymą dėl baudos keitimo viešaisiais darbais. Kai pažeidėjas yra nesuinteresuotas, piktybiškai vengia atlikti bausmę, o antstoliui nepavyksta priverstinai jos išieškoti, teismas antstolio teikimu, baudą gali pakeisti areštu. Reikia pabrėžti šių taisyklių formuluotę. Išskiriamas žodis „gali“, kuris reiškia, kad teismas neprivalo aklaivai tvirtinti kiekvieną antstolio teikimą. Teismas įvertina svarbias aplinkybes, antstolio pastangas išieškant baudą ar atliekant kitus veiksmus ir priima sprendimą savo nuožiūra.

Iš esmės baudos bausmės keitimo tvarka ir sąlygos nuo LR BK priėmimo iki dabar beveik nepasikeitė. Naujovė šioje srityje tik ta, kad nuo 2019 m. baudos bausmė gali būti keičiama laisvės apribojimu, vietoj anksčiau taikyto arešto. Visos kitos taisyklės liko tokios pačios. Dabartinėje baudžiamųjų įstatymų redakcijoje nėra numatyto baudos mokėjimo sustabdymo ar baudos bausmės vykdymo atidėjimo instituto. Užtat BVK 22 str. įtvirtinta teismo teisė – visiškai nevaržomai nustatyti baudos įvykdymo terminą, kas iš dalies yra labai artima minėtiems institutams.

Taigi apžvelgus visus LR BK 47 str. pakeitimus, **įstatyme nei karto neužsiminta, kad skiriant baudos dydį reikia atsižvelgti į kaltininko turtinę padėtį, o nustatyti baudos dydžiai buvo tik didinami.** Teisės srities mokslininkai teigia, kad: „moksliu – kriminologiniu požiūriu bausmių griežtinimas daugeliu atvejų neturi jokio praktinio efektyvumo, o neretai – ir neigiamą efektą: taikant griežtas bausmes asmuo yra sužlugdomas tiek socialiai, tiek ekonomiškai, arba, kitaip tariant, yra sunaikinami asmens nusikalstamo elgesio apsauginiai veiksniai (pvz., asmens socialinis statusas, reputacija, darbas, pozityvūs ryšiai su šeima, bendruomene ir pan.) – sužlugdytas asmuo nebeturi ko prarasti, todėl ir toliau daro nusikaltimus“¹³⁹.

Psichologo A. Banduros išskiriama „savo efektyvumo“ teorija sako, kad asmuo gali pasiekti norimą rezultatą, tik tada, kai tiki, kad jis tai gali padaryti. Kuo labiau žmogus tikės ir norės pasiekti tikslą, tuo daugiau pastangų jis į tai įdės. Remiantis šia teorija, asmeniui paskyrus neteisingą – per didelę baudą, jis pradės vengti mokėjimų: asmuo gali manyti, kad sumokėjęs baudą nukentės jo butis ir todėl negalės pasirūpinti savo kasdieniais poreikiais.¹⁴⁰ Todėl galutinis

¹³⁹ Skirmantas Bikelis ir Simonas Nikartas, „Nuomonė dėl įstatymų projektų Nr. XIIP-5148 ir XIIP-5171“, *Teisės e-aktualijos* 1, 18 (2020), 14.

¹⁴⁰ Beth A. Colgan, „Graduating Economic Sanctions According to Ability to Pay“, *Iowa Law Review* 103 (2017), 66.

baudos dydis turėtų skatinti įsitikinimą, kad bausmė yra įveikiama, ko pasekoje padidėja savęs efektyvumas ir dedamos didesnės pastangos atlikti baudos bausmę. Su asmens požiūriu į bausmės atlikimą yra glaudžiai susijusi T. Tyler ir T. Meares procesinio teisingumo teorija. Kai žmonės mano, kad su jais buvo elgiamasi sąžiningai, jie deda daugiau pastangų atliekant bausmę ir yra labiau linkę vėl laikytis įstatymų.¹⁴¹ Procesinio teisingumo teorija leistų manyti, kad teisingumo jausmas būtų kaip veiksnys, skatinantis laiku ir tinkamai įvykdyti mokėjimus – baudą. Taigi dar kartą pasitvirtino išvada, kad bausmės griežtumas neigiamai veikia bausmės įvykdymo galimybes.

Remiantis 3.1. pav. duomenimis, matyti, kad baudos dydžių pasikeitimai labiausiai sugriežtino juridinių asmenų atsakomybę, todėl verta išanalizuoti teismų praktiką skiriant baudą iki 2017 m. baudžiamojo įstatymo pakeitimų, ir po jų. Be to, D. Soloveičikas, kuris daug dėmesio skyrė juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės analizei, daro išvadą, kad bauda yra tinkamiausia bausmė įmonėms: „juridinius asmenis kaip nusikaltimo subjektus nuo fizinių asmenų, darančių nusikalstamas veikas, dažniausiai skiria ekonominė jų galia ir finansinis potencialas. Juridiniai asmenys nuodugniai vertina „nusikalstamo pelno“ gavimo galimybes, todėl baudos bausmė yra itin svarbi įgyvendinant bausmės tikslus“¹⁴².

Didžiausias dėmesys, atliekant pirmosios instancijos (apylinkės teismų) baudžiamųjų bylų tyrimą, skirtas baudos dydžio nustatymui: ar teismas laikosi minėtos vidurkio taisyklės ir kokios aplinkybės teismui atrodo svarbiausios, kai skiria galutinį bausmės dydį. Ar teismas, nors įstatyme imperatyviai nenurodyta, vertina kaltinamojo mokumą, ar baudos dydis kaip nors susijęs su asmens finansinėmis galimybėmis. Bylos, kuriose juridiniai asmenys atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės arba skiriama kita bausmės rūšis negu bauda – paliktos netirtos.

	2020	2019	2018	2017	2016
Viso nuteista JA (pagal teismų veiklos ataskaitas)	22	30	30	18	18
Pavyko rasti infolex bazėje	15	14	10	13	5
bauda	8	12	8	8	2
Byloje liko įmonės pavadinimas	2	4	1	2	-

¹⁴¹ Beth A. Colgan, „Graduating Economic Sanctions According to Ability to Pay“, *Iowa Law Review* 103 (2017), 66.

¹⁴² Deividas Soloveičikas, „Juridiniams asmenims taikomos bausmės, baudžiamojo poveikio priemonės ir jų ypatumai: analizė“, *Teisė* 59 (2006), 108.

Nusikalstama veika padaryta po 2017 m.	2	2	-	-	-
--	---	---	---	---	---

3.2. pav. Baudžiamosios bylos susijusios su juridinių asmenų atsakomybe

Iš viso pavyko rasti 57 bylas, kuriose buvo teisiami juridiniai asmenys 2016 – 2020 m., iš jų 38 bylose buvo priimtas sprendimas skirti baudą. Kaip matyti iš 3.2. pav. lentelės, deja, tik 4 bylose buvo taikoma naujoji 2017 m. baudos baudmės straipsnio redakcija. Šiose bylose baudos dydis MGL svyravo nuo 200 iki 270. Likusiose bylose, kuriose taikoma senoji baudos baudmės redakcija (iki 2017 m. pakeitimo), baudos dydis MGL svyravo nuo 35 iki 6 000, tik 8 bylose baudos siekė 400 MGL ir daugiau, o bylų, kuriose paskirta bauda nesiekė 200 MGL ribos buvo 11. Kadangi daugumoje bylų buvo taikyta senoji straipsnio redakcija, nepavyko išsamiai palyginti, kaip pasikeitė baudos dydžiai priėmus 2017 m. pakeitimą. Todėl analizė labiau koncentruota į kokias aplinkybes teismai kreipia dėmesį, paskirdami konkretų baudos dydį juridiniams asmenims. Beje, darbe įvardijami ir analizuojami pirminiai paskirti baudos dydžiai, nes kai kuriose bylose bauda buvo sumažinta, bylą išsprendus baudžiamuoju įsakymu.

Daugiausia – 28 bylos susijusios su mokestiniais nusikaltimais, 6 su dokumentų klastojimu ir sukčiavimu, 2 su korupciniais, 1 su svetimo prekės ženklo panaudojimu ir 1 su pramoninės nuosavybės teisių pažeidimu. Visose bylose buvo vertinami bendrieji baudmės skyrimo pagrindai, įtvirtinti LR BK 54 str. 2 d.: veikos pavojingumas ir stadija, kaltė, motyvai ir tikslai, kaltininko asmenybė, bendrininkavimo klausimas, lengvinančios ir sunkinančios aplinkybės, žalos dydis. Tačiau tik 15 bylų teismas, motyvuodamas baudos dydį, paminėjo ir kitas papildomas aplinkybes, kaip juridinio asmens statusas, veiklos mastas, finansiniai rezultatai, išvengtų mokesčių suma ir pan. Kadangi tirtose bylose veikos už kurias baudžiama yra skirtingos, toliau šie papildomi motyvai bus nagrinėjami atsižvelgiant į nusikalstamų veikų pobūdį. Būtent bylos, kuriose paminėtos papildomos aplinkybės, bus pakomentuotos plačiau.

Taigi už svetimo prekės ženklo panaudojimą bauda siekė 150 MGL, teismas, skirdamas šį dydį, vertino, kad: „*bendrovė veikianti, (...), juridinio asmens atstovo teigimu, juridinio asmens finansinė padėtis yra sudėtinga*“¹⁴³. Teismas pakartojo juridinio asmens atstovo teiginį, bet faktais to nepagrindė ir nedetalizavo. Bet paminėjo, kad padaryta didelė turtinė žala, nors šis požymis yra straipsnio dispozicijoje, todėl turėtų būti vertinamas kvalifikuojant veiką, o ne skiriant bausmę ir jos dydį.

¹⁴³ „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. gruodžio 21 d. įsakymas baudžiamosioje byloje Nr. 1-3624-957/2017“, infollex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1564773>

Už pramoninės nuosavybės teisių pažeidimą buvo akcentuojama papildoma aplinkybė, kad „*nuo nusikalstamų veikų padarymo praėjo pakankamai ilgas laiko tarpas*“¹⁴⁴, ir paskirta 75 MGL dydžio bauda. Veika padaryta 2012 m., o nuosprendis priimtas 2017 m., praėjo 5 m. laiko tarpas, bet mano nuomone tai nėra tokia svarbi aplinkybė, kurią reikėtų pabrėžti. Juolabiau, kad asmenų teisės, proceso metu, nebuvo suvaržytos.

Už korupcines veikas baudos skirtos palyginti didesnės. Kadangi abi veikos buvo padarytos iki 2017 m., į gautą naudą, bausmės motyvuojamojoje dalyje nebuvo atsižvelgiama. Taip pat nebuvo paminėtas ir kyšio dydis. Vienoje byloje skirta 400 MGL dydžio bauda ir joje buvo atsižvelgta tik į bendruosius bausmės skyrimo pagrindus.¹⁴⁵ Kitoje byloje skirtas dvigubai didesnis – 800 MGL dydis ir papildomai buvo atsižvelgiama į: „*byloje esančius duomenis, apibūdinančius atsakomybės patrauktų asmenų finansinę būklę*“¹⁴⁶. Byloje pateikta informacija tik apie įstatinio kapitalo dydį, kuris yra 2 896 eur., daugiau finansinės informacijos nepateikta. Jeigu teismas gilinasi į asmens finansinę būklę, neužtenka įvardinti įstatinio kapitalo dydį, kuris yra 10 kartų mažesnis už paskirtą baudą (30 128 eur.). Tampa neaišku, kokių finansinių duomenų pagrindu teismas remiasi, skirdamas būtent tokio dydžio baudą.

Už dokumentų klastojimą ir sukčiavimą paskirtų baudų dydžiai svyravo nuo 210 MGL iki 300 MGL, vienoje byloje skirtos 500 MGL ir 800 MGL baudos ir subendrinus gavosi 1000 MGL. Įdomu tai, kad byloje, kurioje paskirtas šis 1000 MGL baudos dydis, motyvuojamojoje bausmės skyrimo dalyje, neišsamiai atskleisti bendrieji pagrindai ir visiškai neužsimenama apie juridinio asmens finansinę būklę. Palyginus su kitomis šios rūšies bylomis, baudos dydis yra didelis, todėl norėtusi ir didesnio motyvavimo, nei: „*įmonė „(duomenys neskelbtini)“ teisiama pirmą kartą, todėl manytina, kad bausmės tikslai ir paskirtis bus pasiekti šiam juridiniam asmeniui paskyrus baudą – 1 000 MGL (37660 Eur) dydžio baudą.*“¹⁴⁷. Kitoje byloje skirta 300 MGL bauda ir paminėta, kad: „*juridinis asmuo anksčiau neteistas, veikia apie 12 metų, dirba pelningai*“¹⁴⁸. Bet tokia frazė labai abstrakti – apie pelno dydį neužsimenama. 2 bylose buvo vertinami tik bendrieji bausmės skyrimo pagrindai, ir 2 bylose vėlgi abstrakčiai, be jokio paaiškinimo pažymėta, kad: „*atsižvelgiama į bendrovės veiklos mastą*“¹⁴⁹. Ši frazė pažodžiui turėtų reikšti, kad teismas

¹⁴⁴ „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. lapkričio 09 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-3175-935/2017“, infollex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1564773>

¹⁴⁵ „Telšių apylinkės teismo Mažeikių rūmų 2020 m. sausio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2-215/2020“, infollex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1899410>

¹⁴⁶ „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. rugsėjo 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-29-1058/2020“, infollex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1977137>

¹⁴⁷ „Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2017 m. lapkričio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-31-659/2017“, infollex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1694967>

¹⁴⁸ „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. vasario 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-333-1053/2018“, infollex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1627250>

¹⁴⁹ „Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2020 m. sausio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-28-526/2020“, infollex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1955767>

vertina įmonių vykdomos veiklos pobūdį, mastą, finansinę padėtį. Jeigu teismas vertintų, kiek įmonės prisidėjo prie nusikalstamos veikos padarymo ir kokius veiksmus atliko, formuluotė būtų „atsižvelgiama į bendrovės veikos mastą“. Todėl daryta išvada, kad teismas norėjo pabrėžti, būtent įmonių vykdomos veiklos mastą, kuris turi finansinę išraišką.

Vienoje byloje (bylos nr. 1-30-526/2020)¹⁵⁰, buvo akcentuotas bendrovių veiklos mastas, todėl šią bylą verta išanalizuoti plačiau. Byloje nepateikti jokie finansiniai duomenys, kuriais grindžiamas sprendimas, todėl paskirtus baudų dydžius palyginau su viešai prieinama informacija apie šių įmonių finansus internetinėje svetainėje „rekvizitai.lt“, kuri remiasi VĮ Registrų centro duomenimis. Teismas šioje byloje taip pat atkreipė dėmesį, kad UAB „A“ savanoriškai atlygino visą padarytą žalą, o UAB „N“ dalį žalos. Taigi įmonės nusikalstamas veikas darė 2015 – 2017 m., ir pagal tuo metu galiojančias redakcijas, buvo paskirtos baudos: UAB „T“ 230 MGL (8661 Eur), UAB „K“ 230 MGL (8661 Eur), UAB „A“ 210 MGL (7908 Eur), UAB „R“ 230 MGL (8661 Eur), UAB „N“ 150 MGL (5 649 Eur).

Metai	2016	2017	2018	2019	2020
Ilgalaikis turtas	292 775 €	130 679 €	82 876 €	58 298 €	39 464 €
Trumpalaikis turtas	432 499 €	313 699 €	381 728 €	477 531 €	445 745 €
Nuosavas kapitalas	329 974 €	348 993 €	363 237 €	385 562 €	389 729 €
Mokėtinos sumos ir įsipareigojimai	395 300 €	95 385 €	101 367 €	150 267 €	95 480 €
Pardavimo pajamos	846 613 €	465 954 €	356 425 €	518 230 €	409 989 €
Pelnas (nuostoliai) prieš mokesčius	48 331 €	23 797 €	16 463 €	26 215 €	4 933 €
Pelningumas prieš mokesčius	5,71 %	5,11 %	4,62 %	5,06 %	1,20 %
Grynasis pelnas (nuostoliai)	41 166 €	19 019 €	14 244 €	22 324 €	4 167 €
Grynasis pelningumas	4,86 %	4,08 %	4,00 %	4,31 %	1,02 %

3.3. pav. UAB „T“ apyvarta¹⁵¹

Metai	2016	2017	2018	2019	2020
Ilgalaikis turtas	156 826 €	176 193 €	180 055 €	115 566 €	156 943 €
Trumpalaikis turtas	173 427 €	178 524 €	222 327 €	237 902 €	239 626 €
Nuosavas kapitalas	288 405 €	291 436 €	302 496 €	296 894 €	318 075 €
Mokėtinos sumos ir įsipareigojimai	45 096 €	63 754 €	99 886 €	56 574 €	78 494 €
Pardavimo pajamos	467 573 €	525 751 €	570 909 €	569 726 €	638 612 €
Pelnas (nuostoliai) prieš mokesčius	63 666 €				

¹⁵⁰ „Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2020 m. kovo 09 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-30-526/2020“, infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 25 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1944090>

¹⁵¹ „UAB „T“ apyvarta“, Rekvizitai.lt, žiūrėta 2021 m. gruodžio 15 d., https://rekvizitai.vz.lt/imone/uab_t_a_ideja/apyvarta/

Pelningumas prieš mokesčius	13,62 %				
Grynasis pelnas (nuostoliai)	53 873 €	26 561 €	11 060 €	-5 602 €	21 181 €
Grynasis pelningumas	11,52 %	5,05 %	1,94 %	-0,98 %	3,32 %

3.4. pav. UAB „K“ apyvarta ¹⁵²

Metai	2016	2017	2018	2019	2020
Ilgalaikis turtas	208 283 €	245 578 €	293 792 €	354 095 €	318 030 €
Trumpalaikis turtas	336 841 €	337 644 €	339 706 €	362 349 €	327 135 €
Nuosavas kapitalas	160 222 €	216 337 €	256 542 €	257 703 €	259 009 €
Mokėtinos sumos ir įsipareigojimai	384 902 €	366 885 €	376 956 €	458 741 €	386 156 €
Pardavimo pajamos	1 221 564 €	1 377 890 €	1 517 978 €	1 640 223 €	1 300 691 €
Pelnas (nuostoliai) prieš mokesčius	52 581 €	65 244 €	47 821 €	6 252 €	1 789 €
Pelningumas prieš mokesčius	4,30 %	4,74 %	3,15 %	0,38 %	0,14 %
Grynasis pelnas (nuostoliai)	49 684 €	56 115 €	40 205 €	1 161 €	1 306 €
Grynasis pelningumas	4,07 %	4,07 %	2,65 %	0,07 %	0,10 %

3.5. pav. UAB „A“ apyvarta ¹⁵³

Metai	2016	2017	2018	2019	2020
Ilgalaikis turtas	90 300 €	258 925 €	311 433 €	345 933 €	389 603 €
Trumpalaikis turtas	457 195 €	647 728 €	753 523 €	835 638 €	1 081 641 €
Nuosavas kapitalas	24 935 €	29 148 €	141 741 €	117 669 €	115 970 €
Mokėtinos sumos ir įsipareigojimai	524 242 €	877 505 €	923 215 €	1 063 902 €	1 355 274 €
Pardavimo pajamos	1 626 333 €	2 241 970 €	2 464 164 €	2 805 223 €	3 908 917 €
Pelnas (nuostoliai) prieš mokesčius	1 575 €	5 481 €	134 804 €	35 423 €	2 173 €
Pelningumas prieš mokesčius	0,10 %	0,24 %	5,47 %	1,26 %	0,06 %
Grynasis pelnas (nuostoliai)	-618 €	4 213 €	112 593 €	26 691 €	-1 699 €
Grynasis pelningumas	-0,04 %	0,19 %	4,57 %	0,95 %	-0,04 %

3.6. pav. UAB „R“ apyvarta ¹⁵⁴

Metai	2016	2017	2018	2019	2020
Ilgalaikis turtas	6 987 €	5 763 €	3 875 €	2 903 €	1 951 €
Trumpalaikis turtas	30 303 €	60 478 €	49 398 €	46 925 €	37 299 €
Nuosavas kapitalas	-261 €	26 455 €	17 851 €	18 342 €	19 051 €

¹⁵² „UAB „K“ apyvarta“, Rekvizitai.lt, žiūrėta 2021 m. gruodžio 15 d., https://rekvizitai.vz.lt/imone/uab_krantona/apyvarta/

¹⁵³ „UAB „A“ apyvarta“, Rekvizitai.lt, žiūrėta 2021 m. gruodžio 15 d., https://rekvizitai.vz.lt/imone/uab_adukesta/apyvarta/

¹⁵⁴ „UAB „R“ apyvarta“, Rekvizitai.lt, žiūrėta 2021 m. gruodžio 15 d., https://rekvizitai.vz.lt/imone/redus_lt/apyvarta/

Mokėtinos sumos ir įsipareigojimai	37 551 €	39 786 €	35 422 €	31 486 €	20 199 €
Pardavimo pajamos	72 683 €	86 578 €	14 441 €	6 243 €	6 720 €
Pelnas (nuostoliai) prieš mokesčius					
Pelningumas prieš mokesčius					
Grynasis pelnas (nuostoliai)	11 638 €	26 716 €	-8 604 €	774 €	709 €
Grynasis pelningumas	16,01 %	30,86 %	-59,58 %	12,40 %	10,55 %

3.7. pav. UAB „N“ apyvarta ¹⁵⁵

Taigi apžvelgus „rekvizitai.lt“ pateiktus duomenis, kurie atsispindi 3.3. pav. – 3.7. pav. lentelėse, yra visiškai neaišku į ką atsižvelgė teismas skirdamas baudos dydžius nurodytoms įmonėms. Visų įmonių bendrųjų baudmės skyrimo pagrindų aplinkybės yra vienodos, išskyrus tai, kad dvi iš penkių atlygino padarytą žalą ir joms skirtos baudos yra mažesnės. Nesąžininga yra tai, kad ta įmonė, kuri pilnai atlygino žalą gavo didesnę baudą (UAB „A“), negu ta, kuri atlygino dalį žalos (UAB „N“). Iš dalies tai galėtų būti aiškinama tuo, kad UAB „N“ turi mažiausiai turto ir nuosavo kapitalo, pardavimo pajamų ir pelno, o nuostoliai, lyginant su kitomis nuostolius patyrusiomis įmonėmis, buvo didžiausi. Tačiau byloje nei vienas iš šių aspektų nebuvo paminėtas.

Trys įmonės (UAB „T“, UAB „K“, UAB „R“) gavo vienodo dydžio baudas, nors jų finansiniai duomenys yra skirtingi. Kadangi teismas sprendimą priėmė 2020 m., jis turėtų atsižvelgti į 2019 m. duomenis. 2019 m. viena iš jų patyrė nuostolius, todėl dar labiau neaišku, kodėl UAB „K“ gavo tokią pačią baudą kaip ir įmonės, kurios metus baigė pelningai. UAB „T“ gavo baudą, kuri sudaro apie 39 proc. 2019 m. pajamų, UAB „R“ apie 32 proc. Kadangi UAB „K“ tais metais patyrė nuostolius, galima būtų atsižvelgti į jos turimą turtą ar kapitalą, bet tokiu atveju suma būtų ženkliai didesnė ir nesąžininga kitų įmonių atžvilgiu. Taigi, kai teismo sprendimas toks abstraktus, interpretavimui lieka labai daug vietos. Teismas baudmės motyvavimo dalyje nurodęs tokią aplinkybę turėtų ją atskleisti, kadangi teismai yra saistomi tiek aukštesnių teismų sprendimų, tiek tos pačios instancijos sprendimų, analogiškose bylose. O ši formuluo­­tė yra pakankamai nauja ir teismų praktikoje dar nėra atskleista. Jeigu teismas naudoja formuluo­­tę ir negali jos paaiškinti, nereikia jos vartoti, nes gali susidaryti teisinė spraga, kuria pasinaudos asmenys, siekiantys išvengti arba žymiai sumažinti gresiančią atsakomybę.

Liko mokestinių bylų blokas, kuriame baudos dydis pagrįdė svyravo nuo 120 MGL iki 300 MGL. 3 bylose buvo paskirta itin maža bauda 60 – 90 MGL dydžio, 4 bylose itin didelė: 570 – 6 000 MGL. Keista, kad tik vienoje byloje teismas, motyvuodamas baudos dydį, pasisakė dėl išvengtų mokesčių sumos: „*siekė išvengti 6302,00 Eur mokesčių ir įmoky, kas nedaug viršija ribą*

¹⁵⁵ „UAB „N“ apyvarta“, Rekvizitai.lt, žiūrėta 2021 m. gruodžio 15 d., https://rekvizitai.vz.lt/imone/neringos_inzineriniai_tinklai/apyvarta/

(5000 Eur), nuo kurios šiuo metu už tokius nusikaltimus taikoma baudžiamoji atsakomybė¹⁵⁶. Šioje byloje nustatyta viena lengvinanti aplinkybė ir paskirtos baudos dydis 300 MGL.

Pirmiausia bus analizuojamos bylos, kuriose paskirti mažiausi baudų dydžiai. Taigi byloje, kurioje teismas skyrė 60 MGL baudą, išvengtų mokesčių suma beveik dvigubai didesnė nei minėtoje aukščiau – 11 737, 81 eur., bet teismas to nepabrėžė, pažymėjo, kad nustatyta viena lengvinanti aplinkybė ir įmonė „*pripažinta bankrutuojančia*“¹⁵⁷. 72 MGL paskirti byloje, kurioje išvengta 9 056 eur. pelno mokesčio, nustatytos dvi lengvinančios aplinkybės, o juridinis asmuo „*šiuo metu veikiantis ir vykdamas ūkinę veiklą*“¹⁵⁸. Neaišku, kodėl bankrutuojantieji ir veikiančiai įmonėms skirta labai panaši bauda. Dar labiau stebina, kad 90 MGL bauda paskirta įmonei, dėl kurios nusikalstamų veiksmų, valstybė patyrė 73 792, 85 eur. žalą (išvengtų mokesčių suma). Pažymėta, kad nustatyta viena lengvinanti aplinkybė ir įmonė „*nėra bankrutuojanti*“¹⁵⁹. Darytina išvada, kad šioms įmonėms, kurioms paskirti mažiausi baudų dydžiai, jie paskirti nepagrįstai. Maža bauda galėtų būti pateisinama nebent bankrutuojančiai įmonei, bet yra bylų pavyzdžių, kai net bankrutavusioms įmonėms (vykstant likvidavimo procedūrai) skiriami didesni baudų dydžiai – 180 MGL: „*Šiuo metu vykdoma šio juridinio asmens likvidavimo procedūra. Įvertinęs visas bylos aplinkybes, juridinio asmens finansinę padėtį, teismas daro išvadą, jog juridiniam asmeniui skirtina bausmė – bauda, kurios dydis artimas minimaliam*“¹⁶⁰.

Taip pat pažymėtina, kad įmonei, kuri išvengė žymiai didesnės mokesčių sumos (73 792, 85 eur.) ir įmonei, kuri nežymiai peržengė ribą nuo kurios taikoma baudžiamoji atsakomybė (6 302 eur.), baudos dydis mažesnis 3, 3 kartus. Tokia situacija yra nesąžininga, nes abi veikos buvo padarytos iki 2017 m. (iki sugriežtinančio baudos bausmės straipsnio pakeitimo) ir bendrųjų bausmės skyrimo pagrindų aplinkybės buvo labai panašios. Nei vienoje byloje neįvardinti jokie duomenys apie įmonių finansinę būklę, kurie galėtų įtakoti baudos dydį.

Toliau apžvelgsime didžiausias paskirtas baudas. Bet vėlgi pasikartojo situacija, kai paskyrus didžiausią baudą – 6 000 MGL, bausmės motyvavimas buvo trumpiausias. Tik kelios eilutės skirtos bendrųjų bausmės skyrimo pagrindų aplinkybėms: „*teisiamas taip pat pirmą kartą, žalą visiškai atlygino, todėl baustinas skiriant pinginę baudą, kurios dydis parinktinai mažesnis*

¹⁵⁶ „Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2018 m. gegužės 18 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-434-903/2018“, infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 25 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1608983>

¹⁵⁷ „Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. vasario 12 d. įsakymas baudžiamojame byloje Nr. 1-852-573/2019“, infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 25 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1731047>

¹⁵⁸ „Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2018 m. balandžio 27 d. įsakymas baudžiamojame byloje Nr. 1-781-389/2018“, infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 25 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1843264>

¹⁵⁹ „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. kovo 21 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-294-806/2017“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1502588>

¹⁶⁰ „Marijampolės apylinkės teismo Marijampolės rūmų 2018 m. kovo 02 d. nuosprendis baudžiamojame byloje Nr. 1-121-416/2018“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1831713>

nei įstatymų sankcijoje už inkriminuojamas veikas numatytų baudų vidurkis“¹⁶¹. Tik prie kaltinimo paminėta, kad įmonė vykdanči veiklą ir nustatyta, jog 2013 – 2014 m., dėl įmonės veiksmų, valstybei padarytas 1 991 024,31 Lt (576 640, 50 Eur) nuostolis. Deja šios, mano nuomone, svarbios aplinkybės nepaminėtos individualizuojant baudos dydį.

Kitose bylose padėtis identiška: trumpai aptarti bendrieji pagrindai, bet net nepaminėtas juridinio asmens statusas – ar sėkmingai veiklą vykdančias ar bankrutavęs. Kadangi bendrųjų baudmės skyrimo pagrindų aplinkybės iš esmės visose bylose vienodos (neteistos, dažniausiai nustatyta viena arba dvi lengvinančios aplinkybės be sunkinančių), todėl pažymėjau išvengtų mokesčių sumas ir pagal tai pabandydysime palyginti kuo skiriasi baudų dydžiai. 2 400 MGL paskirti už 2011 – 2013 m. laikotarpį padarytą 220 828, 59 eur. žalą valstybei¹⁶², 570 MGL už 2015 – 2016 m. laikotarpį nesumokėtą 259 914, 56 eur. sumą į valstybės biudžetą¹⁶³, o 1 000 MGL paskirtas juridiniam asmeniui UAB „S“ už tai, kad 2011 – 2013 m. išvengė 59 125, 64 eur. mokesčių¹⁶⁴. Taip pat pateiksiu „rekvizitai.lt“ duomenis apie minėtą bendrovę 3.8. pav.

Metai	2016	2017	2018	2019	2020
Ilgalaikis turtas	973 €	693 €	667 €	384 €	2 037 €
Trumpalaikis turtas	89 032 €	62 764 €	35 924 €	33 215 €	14 726 €
Nuosavas kapitalas	-68 €	-37 €	1 369 €	2 006 €	-66 231 €
Mokėtinos sumos ir įsipareigojimai	90 073 €	63 494 €	35 222 €	31 593 €	82 994 €
Pardavimo pajamos	190 876 €	145 666 €	144 566 €	202 221 €	178 691 €
Pelnas (nuostoliai) prieš mokesčius	-6 890 €	-49 269 €	-48 858 €	-38 363 €	-68 237 €
Pelningumas prieš mokesčius	-3,61 %	-33,82 %	-33,80 %	-18,97 %	-38,19 %
Grynasis pelnas (nuostoliai)	-6 890 €	-49 269 €	-48 858 €	-38 363 €	-68 237 €
Grynasis pelningumas	-3,61 %	-33,82 %	-33,80 %	-18,97 %	-38,19 %

3.8. pav. UAB „S“ apyvarta¹⁶⁵

¹⁶¹ „Plungės apylinkės teismo Kretingos rūmų 2017 m. balandžio 07 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-5-206/2017(1-88-206/2017)“, infollex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1541720>

¹⁶² „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. gruodžio 30 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-3711-1057/2019“, infollex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1802228>

¹⁶³ „Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2017 m. gruodžio 21 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-1075-963/2017“, infollex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1587909>

¹⁶⁴ „Vilniaus regiono apylinkės teismo Vilniaus rajono rūmų 2017 m. gruodžio 01 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-57-834/2017“, infollex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1576777>

¹⁶⁵ „UAB „S“ apyvarta“, Rekvizitai.lt, žiūrėta 2021 m. gruodžio 15 d., https://rekvizitai.vz.lt/imone/sadovskaja_ir_ko/apyvarta/

Taigi aiškiai matyti, kad UAB „S“ paskirta bauda yra nesusijusi su jos finansine padėtimi, nes paskutinius 5 m. ji patyrė nuostolius. Galima daryti išvadą, kad teismas visiškai nesigilino į juridinio asmens mokumą. Taip pat neaišku, kodėl jai paskirta bauda yra didesnė už įmonės, kuri išvengė daugiau negu 4 kartus didesnę mokesčių sumą. Visos šios aplinkybės kelia abejonių dėl teismo kompetencijos individualizuojant bausmę, nes ši dalis byloje užima vos kelias eilutes, sprendimas nepagrįstas faktais, o tiesiog nurašomos BK 54 str. 2 d. išvardintos aplinkybės. Dėl labai didelio skirtumo tarp paskirtų baudų dydžių, galima tik spėlioti, kas teismui daro didžiausią įtaką priimant sprendimą, nes tai byloje visiškai neatsispindi.

Toliau aptartose bylose išvengtų mokesčių sumos yra panašios, bet skiriasi aplinkybės, juridinių asmenų statusas, teismo motyvai ir paskirtų baudų dydžiai. Vienoje byloje paskirta 220 MGL bauda už 2009 – 2013 m. laikotarpiu nesumokėtus 27 194, 60 eur. mokesčius. Teismas atsižvelgė į daugiau papildomų aplinkybių: „*padarytos žalos dydį bei mastą, į juridinio asmens turtinę padėtį, juridinio asmens statusą (būklę) (...) ir tai, kad įmonė šiuo metu veiklos nevykdo, tačiau jos atstovo advokato V. Bužinsko teigimu, ateityje dirbs, nustatytinas mažesnis už straipsnių sankcijoje numatytą vidurkį*“¹⁶⁶. Kitoje byloje trumpai ir neišsamiai paminėti bendrieji bausmės skyrimo pagrindai ir UAB „M“ paskirta 120 MGL bauda už 2016 – 2017 m. nesumokėtus 30 525, 62 eur. mokesčius¹⁶⁷.

Metai	2016	2017	2018
Ilgalaikis turtas	0 €	324 €	4 676 €
Trumpalaikis turtas	28 011 €	34 660 €	36 021 €
Nuosavas kapitalas	3 660 €	30 865 €	35 393 €
Mokėtinos sumos ir įsipareigojimai	24 351 €	4 119 €	5 349 €
Pardavimo pajamos	19 062 €	90 133 €	114 246 €
Pelnas (nuostoliai) prieš mokesčius	1 221 €	1 847 €	4 832 €
Pelningumas prieš mokesčius	6,41 %	2,05 %	4,23 %
Grynasis pelnas (nuostoliai)	1 160 €	1 705 €	4 528 €
Grynasis pelningumas	6,09 %	1,89 %	3,96 %

3.9. pav. UAB „M“ apyvarta¹⁶⁸

¹⁶⁶ „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. lapkričio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-145-908/2019“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1932740>

¹⁶⁷ „Telšių apylinkės teismo Mažeikių rūmų 2019 m. spalio 08 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-686-715/2019“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1802828>

¹⁶⁸ „UAB „M“ apyvarta“, Rekvizitai.lt, žiūrėta 2021 m. gruodžio 15 d., <https://rekvizitai.vz.lt/imone/menlita/apyvarta/>

Kitoje byloje lygiai taip pat kaip ir UAB „M“ nustatytos lengvinančios aplinkybės, bet paskirtos didesnės, po 270 MGL baudos už mažesnes, panašiu laikotarpiu (2015 – 2017 m.) išvengtas mokesčių sumas: UAB nesumokėjo 9 729 eur. mokesčių, o IĮ 11 113 eur. Tik motyvacija skyrėsi, teismas trumpai pažymėjo, kad juridiniai asmenys UAB ir IĮ: „šiuo metu veikiantys ir vykdančios ūkinę veiklą“¹⁶⁹. Tačiau UAB „M“ gavo dvigubai mažesnę baudą, negu minėti juridiniai asmenys. Jeigu teismas būtų paminėjęs UAB „M“ finansinę būklę, kurią matome 3.9. pav., bauda atrodytų teisingesnė, nes ji maždaug tokio dydžio, kaip 2018 m. grynasis pelnas.

Dabar pateiksiu naujausius teismo sprendimus ir pamatysime, kuo teismai grindžia savo pasirinkimą bausmės ir jos dydžio kontekste, konkrečiose bylose, kuriose taikoma naujoji baudos bausmės straipsnio redakcija. Už 2017 – 2019 m. vykdytas nusikalstamas veikas paskirta 204 MGL dydžio bauda dėl išvengtų 15 824 eur. mokesčių. Teismas vėlgi trumpai paminėjo bendruosius pagrindus. Bet atsirado labai svarbi naujovė, kad teismas savo iniciatyva atsižvelgė į esamą Lietuvos ir pasaulio ekonominę padėtį bei bendrovės veiklą ir mastą: „Atsižvelgdamas į tai, kad UAB „A.“ pagrindinė veikla yra prekyba naudotais automobiliais, kuriuos ši bendrovė įsigyja Italijoje, į šiuo metu dėl vis dar plintančio koronaviruso „COVID-19“ daugelio šalių, įskaitant Lietuvos ir Italijos, juridinių asmenų patirtą ekonominį sukrėtimą ir veiklos apribojimus, teismas UAB „A.“ paskirtos baudos mokėjimą išdėsto ilgesniam laikotarpiui – 12 mėnesių.“¹⁷⁰. Taigi paskirtas, galima sakyti, minimalus baudos dydis, atsižvelgus į bendrovės veiklos mastą ir kas svarbiausia, šis sprendimas pagrįstas konkrečiais faktais.

Metai	2016	2017	2018	2019	2020
Ilgalaikis turtas	36 675 €	29 106 €	14 685 €	9 857 €	10 175 €
Trumpalaikis turtas	47 953 €	50 037 €	55 283 €	54 982 €	102 695 €
Nuosavas kapitalas	53 214 €	43 031 €	50 021 €	41 315 €	88 702 €
Mokėtinos sumos ir įsipareigojimai	35 044 €	40 304 €	28 173 €	28 098 €	30 268 €
Pardavimo pajamos	318 594 €	341 619 €	353 409 €	428 391 €	432 311 €
Pelnas (nuostoliai) prieš mokesčius					
Pelningumas prieš mokesčius					
Grynasis pelnas (nuostoliai)	20 053 €	37 583 €	42 285 €	64 012 €	145 857 €
Grynasis pelningumas	6,29 %	11,00 %	11,96 %	14,94 %	33,74 %

3.10. pav. UAB „T“ apyvarta¹⁷¹

¹⁶⁹ „Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2018 m. sausio 09 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-218-389/2018“, infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 25 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1841493>

¹⁷⁰ „Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2020 m. balandžio 10 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-516-1083/2020“, infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 25 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1879808>

¹⁷¹ „UAB „T“ apyvarta“, Rekvizitai.lt, žiūrėta 2021 m. gruodžio 15 d., https://rekvizitai.vz.lt/imone/teisingas_pasirinkimas_ir_ko/apyvarta/

Kitoje byloje UAB „T“ paskirta 210 MGL bauda už 2016 – 2019 m. laikotarpiu nesumokėtus 11 263 eur. mokesčius. Bendrovės atstovas prašo skirti kuo mažesnę baudą, nes: „karantino metu įmonės apyvarta sumažėjo 6 kartus, o ir ilgalaikio turto įmonė turi mažai“¹⁷². O teismas be visų įprastų šiose bylose aplinkybių, atsižvelgė ir į minėtą atstovo prašymą: „*Ivertinus UAB (duomenys neskelbtini) finansinius veiklos rezultatus, pelningumą, taip pat karantino pasekmes verslui, nustatyta, kad paskirtą baudą bendrovė turi sumokėti per 2 metus nuo teismo baudžiamojo įsakymo įsiteisėjimo.*“¹⁷³. Patys galėdami įvertinti šios bendrovės viešai prieinamus finansinius rezultatus, pavaizduotus 3.10 pav., matome, kad bendrovė netgi labai sėkmingai vykdo veiklą, o grynasis pelnas kiekvienais metais didėja. Taigi nei bendrovės atstovas nei teismas nepateikė realybę atspindinčios informacijos. Atstovas yra suinteresuotas gynyboje todėl gali pateikti ir klaidingus duomenis, bet teismas turėjo juos išsamiai patikrinti, jeigu jais remiasi priimdamas sprendimą. O paskirta bauda beveik lygi išvengtų mokesčių sumai, bet tesudaro 16 proc. 2019 m. uždirbto grynojo pelno, ką akcentuoja teismas.

Aiškiai matyti, kad labai skirtinga pirmosios instancijos teismų praktika tos pačios rūšies bylose, net ir tose, kurių nusikalstamos veikos aplinkybės yra labai panašios. Paskirti baudų dydžiai, daugumoje bylų, neatspindi nei išvengtų mokesčių nei kyšio dydžių. Nors kai kuriose bylose teismai bandė atsižvelgti ir vertinti juridinių asmenų veiklos mastą ir finansinius rezultatus, iš viešai prieinamos informacijos matyti, kad galutinis baudos dydis neatspindi šios informacijos. Paminėtos frazės yra labai abstrakčios, lakoniškos, kurios nedetalizuotos faktais. Paskirti baudų dydžiai daugiausia artimi minimaliai, dabartinėje redakcijoje, įtvirtintai baudos ribai. Nei vienoje byloje nebuvo skirtas baudos vidurkis: nei dabartinės redakcijos (50 100 MGL), nei ankstesnės (25 000, 5 MGL).

Atlikus baudžiamųjų bylų tyrimą, išryškėjo fiksuotos baudos trūkumas: ji neatspindi nei valstybės, nei kaltininko ekonominės būklės. Įtvirtintus baudos dydžius nuolat reikia koreguoti, atsižvelgiant į kintančius ekonominius rodiklius, o dienos bauda yra tiesiogiai susijusi su kaltininko turtine padėtimi, todėl dažnų įstatymo korekcijų nereikalauja. Jeigu įstatymų leidėjas, priimant naują LR BK, iškart būtų įtvirtinęs dienos baudų sistemą, nebūtų reikėję tiek kartų keisti baudos straipsnio. 4 iš 5 pakeitimai skirti baudos dydžiui didinti, o tai vertinama neigiamai. Visi šie pakeitimai įneša sumaištį ir papildomo darbo teismams, nes reikia ne tik išsiaiškinti bylos esmę ir baudžiamosios atsakomybės klausimą, bet ir rasti tinkamą redakciją, kad nuosprendis ir paskirta bausmė būtų teisėti.

¹⁷² „Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2020 m. birželio 12 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-692-1095/2020“, infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 25 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1929081>

¹⁷³ „Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2020 m. birželio 12 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-692-1095/2020“, infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 25 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1929081>

4. DIENBAUDŽIŲ SISTEMOS PRITAikomumas LIETUVOJE

Dienos baudų sistemą teigiamai vertina pagrindinės tarptautinės organizacijos. Tiek Jungtinių Tautų Organizacijos praktiniame vadove ¹⁷⁴ tiek Europos Sąjungos Rekomendacijos aiškinamajame rašte ¹⁷⁵ (1992 m. Europos Tarybos rekomendacija dėl nuoseklumo skiriant bausmes (92)17) pabrėžiama „dienos baudų“ sistemos vertė. Pažymėta, kad šis baudos apskaičiavimo modelis geriausiai atspindi kaltininko turtinę padėtį ir nusikaltimo pavojingumą, todėl valstybės tiesiogiai skatinamos taikyti būtent šį baudų dydžio nustatymo modelį.

E. Kantorowicz–Reznichenko daug dėmesio skyrė baudos bausmės analizei, ypač dienų baudų metodui, nes šis metodas pasak jos yra teisingiausias teisės – ekonomikos požiūriu, ir turi daugiausiai privalumų lyginant su kitomis baudų dydžio nustatymo sistemomis. Mokslininkė atlikusi daug tyrimų, išskyrė esminius požymius, kad dienos baudų sistema būtų maksimaliai veiksminga ir efektyvi. Pirma, baudžiamajame įstatyme turi būti įtvirtinta nuostata, kad baudos mokėjimą galima išskaidyti dalimis. Antra, teismas nustatydamas dienos vieneto dydį, turi atsižvelgti į visą pažeidėjo turtą, o ne tik į asmenines pajamas. Jei atsižvelgiama tik į pajamas, asmenys, turintys pelno iš kitų šaltinių, būtų nepakankamai nubausti. Trečia, turi nebūti maksimalios dienos vieneto ribos, nes priešingu atveju gerinama labiausiai pasiturinčių asmenų padėtis ir grįžtama prie paprastosios baudos trūkumų. Tokį drąsų sprendimą yra priėmusios tik trys valstybės: Suomija, Danija ir Estija. Šios valstybės yra tokio požiūrio, kad dienos baudų sistema šiek tiek visgi varžo teisėjų visišką laisvę, nes maksimali riba yra būtent proporcijos turtui bendrąją prasme riba. Teismas nėra absoliučiai neribojamas skiriant baudą, jis turi laikytis nustatytos proporcijos, bet ne maksimalios apibrėžtos pinigų sumos. Ketvirta, teisminėms institucijoms turėtų būti leidžiama prisijungti prie mokesčių administratoriaus fiskalinių duomenų sistemos, bankų ir nuosavybės registrų sistemų. Taip teismas galėtų gauti visą reikiamą finansinę informaciją apie kaltininką, be papildomų prašymų ar užklausų siuntimo atitinkamoms institucijoms. ¹⁷⁶

Taigi atsižvelgiant į tarptautinių organizacijų rekomendacijas, aukščiau išdėstytus požymius ir išanalizuotą užsienio šalių praktiką, pirmiausia pateiksiu, kaip turėtų atrodyti nauja BK 47 str. redakcija, kuri reglamentuotų baudos bausmę, skaičiuojamą dienos bandomis:

¹⁷⁴ „Handbook of basic principles and promising practices on alternatives to imprisonment“, United Nation, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., (30 psl.)

https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_of_Basic_Principles_and_Promising_Practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf

¹⁷⁵ Europos Tarybos Ministrų Komiteto Rekomendacijos Nr. R (92) 17 „Dėl nuoseklumo skiriant bausmes“ aiškinamasis raštas, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., [Result details \(coe.int\)](https://www.coe.int/t/e/treaties/92_17/92_17_1992_en.pdf)

¹⁷⁶ Elena Kantorowicz–Reznichenko, „Day–Fines: Should the Rich Pay More?“, *Review of Law and Economics* 11, 3 (2015), 493 – 494.

47 straipsnis. Bauda

1. Bauda yra pinigine bausmė, teismo skiriama šio kodekso specialiojoje dalyje numatytais atvejais.

2. Bauda skaičiuojama dienos vienetais.

3. Nustatomi dienų vienetai:

1) už baudžiamąjį nusižengimą – nuo 15 iki 50 dienų;

2) už nesunkų nusikaltimą – nuo 50 iki 200 dienų;

3) už apysunkį nusikaltimą – nuo 100 iki 400 dienų;

4) už sunkų nusikaltimą – nuo 150 iki 600 dienų;

5) už neatsargų nusikaltimą – nuo 20 iki 75 dienų.

4. Juridiniam asmeniui nustatoma nuo 200 iki 10 000 dienų vienetai.

5. Dienos vieneto dydis apskaičiuojamas pagal nusikalstamą veiką padariusio asmens pajamas. Minimalus dienos vienetas fiziniam asmeniui yra 3 eurai, juridiniam asmeniui – 30 eurų. Dienos vienetas apvalinamas 0, 1 eurų tikslumu.

6. Skiriant galutinę baudos dydį atsižvelgiama į asmens turtą. Nuo kiekvieno 1 000 eurų vertės turto pridedama po 10 eurų prie jau paskaičiuotos baudos, pagal dienos vienetai skaičių ir dienos vieneto dydį.

7. Jeigu asmuo neturi lėšų sumokėti teismo paskirtą baudą, teismas, vadovaudamasis šio kodekso 65 straipsnyje nustatytomis taisyklėmis, nuteistojo sutikimu šią bausmę gali pakeisti viešaisiais darbais.

8. Jeigu asmuo vengia savo noru sumokėti baudą ir nėra galimybių ją išieškoti, teismas gali pakeisti baudą laisvės apribojimu. Keisdamas baudą laisvės apribojimu, teismas vadovaujasi šio kodekso 48 ir 65 straipsniuose nustatytomis taisyklėmis.

Taigi naujo potencialaus baudos straipsnio 1 – 4 dalys yra pakankamai aiškios. Dienos vienetai skaičius nustatomas pagal nusikaltimo sunkumą – apibrėžtas dienų ribas pagal kategoriją ir LR BK 54 str. 2 d. įtvirtintus bendruosius bausmės skyrimo pagrindus.

Plačiau reikėtų aptarti 5 dalį, kurioje nustatytas dienos vieneto apskaičiavimas, pagal pažeidėjo pajamas. Šie paaiškinimai turėtų būti perkelti į LR BK komentarą arba atskirą dokumentą arba praktinio taikymo vadovą. Dienos vieneto dydis skaičiuojamas pagal paskutinių metų laikotarpio pajamas. Tiksliau teismo nagrinėjimo metu, priimant teismui sprendimą, o ne nusikalstamos veikos darymo metu. Pajamos, pagal LR gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 2 str. 14 d., apibrėžiamos, kaip: „pozityviosios pajamos, priskiriamos Europos ekonominių interesų grupės pajamos, nutraukus gyvybės draudimo sutartis ar išstojus iš pensijų fondo gražinamos

įmokos (ar jų dalis), atlygis už atliktus darbus, suteiktas paslaugas, už perduotas ar suteiktas teises, už parduotą ar kitaip perleistą, investuotą turtą ar lėšas ir (arba) kita nauda pinigais ir (arba) natūra“¹⁷⁷. Pajamomis laikoma visos asmens piniginės lėšos, gautos iš įvairių šaltinių, kurias dažniausiai galima matyti mokesčių administratoriaus (Valstybinės mokesčių inspekcijos) duomenų bazėse, nes asmenys kasmet privalo teikti deklaracijas apie pajamas ir turtą. Taip pat bankuose esančios santaupos ir įvairūs indėliai. Baudos kontekste pajamos, nuo kurių skaičiuojamas dienos vienetas yra metinė suma, teismo sprendimo priėmimo metu, kuri liko atskaičius visus privalomus mokesčius ir kitas išlaidas. Nuo likusios sumos taip pat atskaičiuojamos minimalių vartojimo poreikių dydis. Ši suma pagal LR socialinės apsaugos ir darbo ministerijos patvirtintus pagrindinius socialinius rodiklius, 2021 m. yra 260 eur. per mėnesį¹⁷⁸. Jeigu teisiamas asmuo išlaiko kitus, pavyzdžiui nepilnamečius, asmenis, atskaičiuojamos ir to asmens išlaikymui skirtos išlaidos: pirmam išlaikom asmeniui 208 eur. per mėnesį, antram, trečiam ir t. t. – 182 eur.. Taip pat atskirais atvejais gali būti atskaičiuojamos ir kitos išlaidos, kaip privalomos banko paskolos įmokos, priteisti alimentai ar specialaus gydymo išlaidos. Bet tai sprendžiama kiekvienu individualiu atveju pagrindžiant šias išlaidas reikalingais dokumentais. Taigi likusi suma atskaičius visus mokesčius ir būtinas išlaidas yra dalijama iš 12 (nes metus sudaro 12 mėnesių), tada gauta suma padalijama iš 30 (nes mėnesį vidutiniškai sudaro 30 dienų). Gauta suma yra dienos vieneto dydis. Jis negali būti mažesnis negu nurodyta minimali 3 eurų riba.

Turtas, paminėtas baudos straipsnio 6 dalyje, pagal to paties LR gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 2 str. 28 d., apibrėžiamas, kaip: „kilnojamieji ir nekilnojamieji daiktai, finansinės priemonės, kitas nematerialus turtas.“¹⁷⁹. Mūsų nagrinėjamos baudos temoje, sunku nustatyti, kaip vertinti asmens turtą, nustatant dienos vieneto dydį, todėl atsižvelgsime į Švedijos praktiką. Dienos vieneto dydį skaičiuosime tik pagal pajamas, o prie paskaičiuotos baudos (pagal pajamas ir dienų skaičių), pridėsime sumą, proporcingą asmens turimam turtui. Nuo kiekvieno 1 000 eur. vertės turto, pridėsime po 10 eur. prie paskaičiuotos baudos. Taip gausime galutinį baudos dydį. Apie asmenų nuosavo turto informaciją, galima rasti VĮ Registrų centre. Šioje įstaigoje kaupiama ir sisteminama minėta informacija.

Pažymėtina, kad pažeidėjas gali turėti ne tik asmeninio turto, bet ir šeimos turto, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė. Atsižvelgiant į civilinės teisės normas, tiksliau bendrąją taisyklę, bendrojo turto dalis, nuo kurios skaičiuojamas baudos dydis būtų 50 proc., t. y. lygiai pusė.

¹⁷⁷ „Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas“, TAR, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C677663D2202/asr>

¹⁷⁸ „Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Pagrindiniai socialiniai rodikliai“ Mano vyriausybė, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-statistika/pagrindiniai-socialiniai-rodikliai>

¹⁷⁹ „Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas“, TAR, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C677663D2202/asr>

Nesąžininga, jeigu būtų vertinamas visas bendras turtas, nes tokiu atveju baudžiamoji atsakomybė būtų perkelta ir sutuoktiniui – nekaltam asmeniui. O vienas iš bausmės ir apskritai baudžiamosios teisės požymių yra būtent tai, kad atsakomybė kyla tik nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui. Todėl skaičiuojant baudos dydį, vertinamas tik nuosavas pažeidėjo turtas, pusė bendrojo turto ir gaunamos asmeninės pajamos.

Kad geriau suprasti aprašytą dienos baudų formulę, pateiksiu baudos skaičiavimo pavyzdžius dviems asmenims A ir B, kurie padarė tokį patį baudžiamąjį nusižengimą už kurį paskirta 15 dienų, turi po vieną išlaikomą asmenį ir turi po vieną 100 000 eur. vertės butą (nekilnojamąjį turtą). Skirtumas tas, kad asmens A pajamos yra minimali mėnesinė alga, o asmens B pajamos – vidutinis darbo užmokestis. Taigi remiantis minėtais 2021 m. pagrindiniais socialiniais rodikliais, minimalus darbo užmokestis atskaičius mokesčius, yra 467 eur. per mėnesį, o vidutinis 1 012, 04 eur.. Pridedama suma, atsižvelgiant į turto vertę bus 1 000 eur..

Taigi A pajamos yra 467 eur., iš kurių atskaičiuojamas 260 eur. minimalių vartojimo poreikių dydis ir 208 eur. už vieną išlaikomą asmenį. Atlikus matematinius veiksmus gavosi -1, kurį turėtume dalinti iš 30, bet to daryti neverta, nes jau matyti, kad pajamų neužtenka. Iškarto taikysime nurodytą minimalų dienos vieneto dydį – 3 eur. Šiuos 3 eur. padauginsime iš 15 dienų, gausime 45 eur. ir prie jų pridėsime 1 000 eur. už turimą turtą. Galutinė suma bus 1 045 eur.. Teismas, atsižvelgdamas į finansinę padėtį, remiantis BVK 22 str., gali leisti baudą mokėti dalimis ir per ilgesnį terminą negu 2 mėn.. Todėl esant tokioms aplinkybėms, bauda šiuo atveju yra pakankamai proporcinga yra realiai įvykdoma.

Iš asmens B darbo užmokesčio, kuris yra 1 012, 04 eur., atimamos tos pačios 260 eur. ir 208 eur. išlaidos ir liko 544, 04 eur. pajamų, nuo kurių skaičiuojamas dienos vienetas. Šią sumą padaliname iš 30 ir gauname 18, 10 eur. dienos vieneto dydį, jį padauginame iš 15 dienų. Gauname 271, 5 eur. baudą prie kurios pridėsime 1 000 eur. nuo turto vertės. Galutinė bauda lygi 1 271, 5 eur.

Aukščiau pateikti pavyzdžiai apima visas svarbias aplinkybes baudos skyrimo procese, tačiau nereikia užmiršti, kad ne kiekvienas asmuo Lietuvoje, turi nuosavo turto. Todėl, jeigu neskaičiuotume to 1 000 eur. už turimą turtą, baudų dydžiai A ir B asmenims pagal gaunamas pajamas atrodytų teisingi ir proporcingi. Juolabiau, kad teismas gali paskirti ilgesnį ar trumpesnį baudos įvykdymo terminą, taip dar labiau padidindamas galimybę išmokėti paskirtą baudą.

Paaiškinsiu, kodėl turtą geriau vertinti atskirai, o ne pridėti prie dienos vieneto sumos. Pagal mano atliktus skaičiavimus, net jeigu nuo 1 000 eur. turto vertės priskaičiavus po 1 eur. prie dienos vieneto dydžio, gautūsi neproporcingai didelės baudos už mažo pavojingumo nusikalstamas veikas. Pateiksiu minėto A asmens pavyzdį, jeigu turto vertės proporciija būtų pridėdama prie dienos vieneto. Taigi 100 000 eur. vertės turtas būtų lygus 100 eur., kuris

pridedamas prie minimalaus 3 eur. dienos vieneto, viso gautęsi 103 eur. kurie dauginami iš 15 dienų. Galutinis baudos dydis gautęsi 1 545 eur. B asmens atveju galutinis baudos dydis būtų 1 771, 5 eur.. Vertinant patį mažiausių dienų skaičių, baudų dydžiai gaunasi ganėtinai panašūs.

Tačiau 15 dienų pakeitus 50 dienų. Skirtumas išryškėja jau gana didelis. Jeigu laikomės pirminės nuostatos ir pridedame 1 000 eur. prie paskaičiuotos sumos, o ne prie dienos vieneto, A asmuo gautų 1 150 eur. galutinį dydį, o asmuo B – 1 905 eur.. Jeigu pridėsime po 100 eur. prie dienos vieneto, galutinis baudos dydis už baudžiamąjį nusižengimą asmeniui A būtų 5 150 eur., o asmeniui B – 5 905 eur. Asmeniui A, kuris gauna minimalų darbo užmokestį, tokia baudos suma būtų per didelė našta, nes ji sudarytų 11 mėnesių darbo užmokestį. Asmuo, kad sumokėtų paskirtą baudą, beveik metus turėtų atiduoti absoliučiai visą uždarbį. Jam neliktų nei cento būtinosioms išlaidoms, o skurdas Lietuvoje, dar labiau didėtų.

Pagrindžiant savo nuomonę, verta paminėti, kad Lietuvoje, oficialiosios statistikos portalo duomenimis, absoliutaus skurdo lygis (asmenys, disponuojantys mažesne suma negu nustatytas minimalių vartojimo poreikių dydis) 2019 m. buvo 7, 7 proc.¹⁸⁰, o skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje gyveno 26, 3 proc. šalies gyventojų¹⁸¹. Todėl baudos dydžius reikia nustatyti įgyvendinamus visiems gyventojams, nes kaip jau minėta ankstesniuose skyriuose, dideli baudų dydžiai neatgraso asmenis nuo nusikalstamų veikų darymo. Kitu atveju, bauda neturės jokio poveikio.

Juridinio asmens dienos vienetas būtų skaičiuojamas nuo grynojo pelno, bet ne mažesnis kaip 30 eur.. Reikėtų atsižvelgti į praėjusių metų pelną, teismo sprendimo priėmimo metu. Turto proporcija liktų tokia pati kaip ir fiziniams asmenims.

Remiantis tokių šalių kaip Vokietija, Švedija, JAV praktika, Lietuvoje pažeidėjas taip pat turėtų pateikti informaciją apie savo finansinę būklę jau ikiteisminio tyrimo metu, kad sutaupyti teisėsaugos institucijų laiką ir finansinius resursus informacijos paieškoms. Už klaidingos informacijos pateikimą, asmeniui turėtų grėsti baudžiamoji atsakomybė. Suomijoje taip pat yra numatyta tokia galimybė, o minėta veika, vadinasi „baudos apgaulė“. Tokią nusikalstamą veiką, Lietuvoje, galima būtų įtraukti į LR BK 231 str. 1 d., papildant ją fraze: „*arba šioms institucijoms pateikė žinomai klaidingus duomenis*“. Arba papildyti LR BK 235 – 1 str., kuris vadintųsi „*Melagingų duomenų pateikimas teismui, prokurorui ir ikiteisminio tyrimo institucijoms*“, o dispozicija ir sankcija skambėtų taip: „*Tas, kas pateikė melagingą, žinomai klaidingą informaciją apie savo finansinę ir turtinę padėtį, turėdamas tikslą sumažinti jam skirtą*

¹⁸⁰ „Lietuvos gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos. Absoliutaus skurdo lygis“, Oficialiosios statistikos portalas, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://osp.stat.gov.lt/lietuvas-gyventoju-pajamos-ir-gyvenimo-salygos-2020/absoliutus-skurdas/absoliutaus-skurdo-lygis>

¹⁸¹ „Lietuvos gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos. Asmenys, gyvenantys skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje“, Oficialiosios statistikos portalas, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://osp.stat.gov.lt/lietuvas-gyventoju-pajamos-ir-gyvenimo-salygos-2020/absoliutus-skurdas/absoliutaus-skurdo-lygis>

baudą, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų“. Taip pat pridėti nuostatą, kad „*už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo*“. Taigi nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų suinteresuotas pateikti tikslią ir teisingą informaciją, nes priešingu atveju jis pats dar labiau apsunkintų savo teisinę padėtį.

Taip pat teisėsaugos institucijoms turėtų būti suteikta prieiga prie valstybinės mokesčių inspekcijos, bankų ir registrų centro duomenų bazių. Šiuo metu teisėsaugos institucijos gali kreiptis į minėtas institucijas, kad jos suteiktų reikiamą informaciją, bet tiesioginės prieigos neturi. Taigi galima būtų sudaryti sąlygas, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokurorai ir teisėjai patys galėtų prisijungti elektroniniu būdu ir matyti atitinkamo asmens finansinius ir turtinius duomenis. Tokiu atveju galima būtų pigiai ir greitai patikrinti asmens savarankiškai pateiktos informacijos teisingumą.

Pažymėtina, kad reikėtų tikrinti ne tik paskutinių metų informaciją, bet ir metų, prieš nusikalstamos veikos darymą. Patikrinti ar asmuo neperleido turto ar finansinių išteklių kitiems asmenims. Tokia situacija gali būti, jei asmuo ruošėsi, planavo atlikti nusikalstamus veiksmus, ir galvodamas apie galimas pasekmes kaip baudą, siekdamas sumažinti jos dydį specialiai neperdavė savo turto.

Šiuolaikinėje visuomenėje duomenys kaupiami ir saugomi skaitmeniniu/elektroniniu būdu. Prie to prisidėjo ir covid-19 pandemija, kuri privertė tobulinti elektronines duomenų sistemas. Todėl tikrai įmanoma sukurti sistemą, kuri leistų lengvai pasiekti reikalingus duomenis. Juolabiau mokesčių administratorius turi platų finansinės informacijos asortimentą: pajamos, turtas, dividendai ir t.t. Turint aiškia formulę kaip panaudoti gautą informaciją (kokia proporcija skaičiuoti dienos vieneta), ši procedūra taptų daug paprastesnė ir patrauklesnė. Pasitelkus informacinių technologijų specialistus būtų galima netgi sukurti kompiuterinę sistemą – algoritmą, kuris pats automatiškai surinktų duomenis ir paskaičiuotų tikėtiną baudos dydį.

Taip pat išlieka svarbus aspektas, kad teismui įvertinus juridinių asmenų veiklos mastą bei pobūdį ar fizinio asmens finansinę būklę, jeigu bauda būtų akivaizdžiai neteisingo dydžio ir neįveikiama, t. y. per didelė, teismas galėtų ją mažinti remiantis LR BK 54 str. 3 d. arba 62 str. nuostatomis. Atsižvelgiant į tai, kad minimalus dienos vieneto dydis fiziniam asmeniui yra 3 eurai, o asmuo gali turėti mažesnes pajamas negu minimalių vartojimo poreikių dydis (260 eur.), ši teismo teisė, bet ne pareiga, yra reikalinga. Pavyzdžiui, šalpos senatvės pensiją 2021 m. sudarė 143 eurai¹⁸², todėl netgi pati mažiausia 45 eurų bauda už baudžiamąjį nusižengimą, tokiam asmeniui galimai bus per didelė našta. Panaši situacija gali būti ir, pavyzdžiui, ties bankroto riba

¹⁸² „Pensijos ir išmokos. Šalpos senatvės pensija“, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, žiūrėta 2021 m. gruodžio 16 d., <https://www.sodra.lt/lt/situacijos/informacija-gyventojams/noriu-gauti-salpos-ismoka/salpos-senatves-pensija>

esančiam juridiniam asmeniui, kuris be paskirtos baudos turi ir kitų įsipareigojimų, o turimo turto nepakanka finansiniams įsipareigojimams padengti. Taigi paliekama teismui galimybė koreguoti bausmės rūšį bei dydį kaip ir buvo galima daryti iki šiol.

Nesumokėjus teismo paskirtos baudos savanoriškai, pradedamas priverstinis baudos išieškojimas, remiantis LR BVK 24 str. Ši norma efektyvi, kai asmuo turi galimybę sumokėti baudą, bet jos sąmoningai nemoka. Tai pagrindinė pasekmė baudos neįvykdymo atveju.

Tačiau visiškai kitokia situacija yra tada, kai asmuo neturi finansinių išteklių sumokėti baudai ir nėra objektyvios galimybės jos išieškoti priverstinai. Tokiu atveju taikoma pateiktojo baudos straipsnio 7 dalyje įtvirtinta norma, kuri numato galimybę baudos bausmę pakeisti viešųjų darbų bausme. Ji turėtų būti taikoma išimtinai tiems asmenims, kurie neturi jokių pajamų ir turto iš kurių galėtų gauti pajamų baudai sumokėti. Ši norma pagrįdė nukreipta į bedarbius asmenis, kurie neturi turto ir negauna nedarbo išmokos. Viešieji darbai tokiems asmenims būtų puiki alternatyva, o tuo pačiu ugdytų atitinkamus įgūdžius, reikalingus darbo santykiams ir padidintų įsidarbinimo tikimybę ateityje. Toks reguliavimas reikalingas ir dėl to, kad nesusidarytų teisinė spraga, kai turtingi asmenys, vietoj didelės baudos pasirinktų viešųjų darbų bausmę, kuri jiems būtų palankesnė finansiškai. Pavyzdžiui, asmenys, kurie neturi oficialaus darbo ar kitų oficialių pajamų, bet turi didelės vertės turto, galėtų pasinaudoti minėta spraga ir pasirinkti viešųjų darbų bausmę. Todėl reikia užkirsti kelią tokioms manipuliacijoms ir baudą keisti viešųjų darbų bausme asmenims, kurie kaip minėta neturi jokių pajamų ir jokio turto.

Pateikto baudos straipsnio 7 ir 8 dalys nukreipia į kitus LR BK straipsnius: 48 ir 65. Kadangi baudžiamasis įstatymas yra vientisas teisės aktas, atsižvelgiant į dienos baudų sistemą, reikėtų koreguoti ir kitus susijusius straipsnius. Pirmiausia paminėtas LR BK 48 str., bet jo keisti nereikia, jame nėra paminėta baudos bausmė. Keitimo reikalautų LR BK 65 str. 1 d. 2 p. a papunktis, kuris turėtų atrodyti: „*dvių dienų baudos dydžiui*“, o 1 d. 3 p. b papunktis: „*vienos dienos baudos dydžiui*“, ir galiausiai 4 p.: „*vienos dienos baudos dydis prilyginamas šešioms viešųjų darbų valandoms*“. Taip pat reiktų pakoreguoti ir LR BK 71 str. nuostatas, nes jos susijusios su pinigine baudžiamojo poveikio priemone. Šiame straipsnyje reikėtų pakeisti MGL į dienų: „*(...) nuo 10 iki 250 dienų, o nepilnamečiui – nuo 3 iki 25 dienų dydžio įmoką (...)*“ „*(...) ir nuo 100 iki 2 000 MGL dydžio įmoką (...)*“. Lygiai taip pat ir LR BK 90 str. 3 d.: „*nuo 5 iki 50 dienų dydžio bauda*“. Visos šios sumos būtų skaičiuojamos pagal viršuje pateikto baudos straipsnio taisykles, tik pagal nurodytas dienų dydžius – vienetus.

Kaip matyti iš pateikto potencialaus baudos straipsnio, kuris šią bausmę reguliuoja dienos baudomis, atsisakyta proporcinės baudos dydžio sistemos, kuri iki šiol buvo taikoma korupcinių veikų atžvilgiu ir buvo siejama su turtinės naudos ir žalos požymiais. Pirmiausia, proporcinę baudą naudoja mažesnė dalis Europos Sąjungos valstybių, ir tos valstybės baudos bausmę apskritai taiko

rečiau, išskyrus Vokietiją (kurioje proporcinė bauda taikoma kartu su laisvės atėmimu – visai kitokia esmė negu įtvirtinta Lietuvoje). Bet dauguma valstybių, kuriose baudos bausmė taikoma dažnai ir sėkmingai, šios proporcinės sistemos neturi. Antra, proporcinės baudos žalos požymis gali varžyti asmens, kuris patyrė realią žalą atlyginimo procesą. O naudos požymis yra beveik visose korupcinio pobūdžio veikose ir tai labiau atspindi šių veikų esmę, o ne išskirtinį požymį, kad asmuo priimdamas kyšį gaus turtinės naudos. Tai kaip ir savaime suprantama. O turtas, pinigai ar daiktai gauti iš nusikalstamos veikos, Lietuvoje, yra bet koku atveju konfiskuojami, todėl atimti iš asmens dar kartą tokią pinigų sumą yra nereikšminga. Trečia, proporcinė bauda turi fiksuotos baudos požymių ir trūkumų. Pavyzdžiui, asmuo duodamas kyšį, kad jo artimajam trečiajam asmeniui būtų panaikinta baudžiamoji atsakomybė – įkalinimas, apskaičiuodamas, kad turtinė žala arba nauda bus maža, bet asmeninė nauda bus labai didelė, o ji nevertinama, lengviau pasiryš atlikti šį nusikaltimą. Kitas pavyzdys gali būti toks, kad asmuo gauna labai didelį kyšį – 1 000 000 eur., ši suma iš jo konfiskuojama ir paskiriama tokio dydžio bauda. Asmuo turėdamas vidutines pajamas objektyviai net negali sumokėti tokios baudos, todėl ji liks neįvykdyta, bus keičiama kitos rūšies bausme ir bauda nepasieks jokių jai keliamų tikslų. Taigi nėra poreikio Lietuvoje įtvirtinti proporcinės baudos modelio, o į minėtus naudos ir žalos požymius reikia atsižvelgti skiriant dienų skaičių. Beje į šiuos požymius reikia atsižvelgti ne tik korupcinių veikų atveju, bet ir mokesnių, turtinių ir visų kitų veikų atveju, kurių dispozicijose šie požymiai nėra įtvirtinti kaip veikos sudėtis.

Taigi įvedant, Lietuvoje, naują dienos baudų apskaičiavimo modelį, būtina, pirmiausia, informuoti ir įtikinti teisėjus, prokurorus ir ikiteisminio tyrimo institucijas apie šio modelio privalumus. Kaip matyti, iš ankstesniuose skyriuose pateiktos užsienio šalių praktikos, baudų taikymo sėkmė labiausiai priklauso nuo teisės taikytojų nuomonės ir kvalifikacijos šiuo klausimu. Todėl reikėtų, palyginti, nedidelių investicijų, kad parengti tinkamus apmokymus. Manau dauguma teisės srities mokslininkų, tame tarpe ir dėstytojų universitetuose ar netgi studentų, sutiktų paruošti šių mokymų programą, nes tai būtų svarbus žingsnis Lietuvos teisinės sistemos tobulėjimo link.

Tikėtina, kad teisininkų bendruomenė šį modelį priims ir pradės vertinti teigiamai daug greičiau negu gyventojai. Kadangi Lietuvos visuomenė yra konservatyvių pažiūrų ir iki šiol reikalauja griežto nusikaltėlių baudimo, reiktų pasitelkti žiniasklaidos priemones, kad pateikti teigiamą užsienio šalių praktiką ir parodyti jos veiksmingumą. Svarbu, kad bauda būtų įgyvendinama, nes kaip žinome iš kriminologinių tyrimų, asmuo darydamas nusikalstamą veiką, tikrai negalvoja, kokio dydžio bauda yra nustatyta už daromą nusikaltimą.

Ir galiausiai, reikėtų pradėti vesti statistiką, susijusią su baudos įvykdymu. Šiuo metu Lietuvoje tokios statistikos, deja, nėra. Reiktų sisteminti duomenis atsižvelgiant į tai ar bauda buvo sumokėta savanoriškai, ar ją pavyko išieškoti nesumokėjimo atveju, ar ji buvo pakeista kitos rūšies

bausme ir kokia, būtų galima spręsti ar Lietuvoje ši nauja dienos baudų sistema yra efektyvi ir veiksminga ar reikėtų grįžti prie senosios fiksuotos baudos sistemos. Šis rimtas sprendimas būtų pagrįstas faktais, praktika, statistine informacija, o ne tik teorinėmis žiniomis. Todėl kiltų mažiau visuomenės nepasitenkinimo ir atitinkamų klausimų.

IŠVADOS

1. Bauda yra piniginė bausmė, kuri skiriama neatsižvelgiant į nusikalstamą veiką padariusio asmens valią. Ji laikoma švelniausia bausmės rūšimi ir geriausia alternatyva trumpalaikiui įkalinimui. Ši bausmė išnaudoja mažiausiai žmogiškųjų ir finansinių resursų – įneša piniginių lėšų į valstybės biudžetą.
2. Praktikoje galima sutikti tris baudos dydžio apskaičiavimo modelius: paprastoji bauda, dienos baudos ir proporcinė bauda. Teisės – ekonomikos požiūriu teisingiausias yra dienos baudų metodas, nes jis tiesiogiai ir proporcingai yra susijęs su nusikalstamos veikos sunkumu ir pažeidėjo mokumu.
3. Lietuvoje įtvirtintas paprastosios baudos modelis. Senajame 1961 m. BK buvo įtvirtinta, kad skiriant baudos dydį, teismas turėjo atsižvelgti ne tik į nusikaltimo sunkumą, bet ir į asmens turtingumą. Dabartiniame 2003 m. LR BK liko tik nusikaltimo sunkumo vertinimas, o baudos dydžiai buvo didinami keturis kartus. Nei vienas iš pakeitimų nebuvo susijęs su šalies ekonominės būklės pokyčiais.
4. Teismų praktikoje, baudos dydžiai už tapačias nusikalstamas veikas, kurios padarytos panašiomis aplinkybėmis, labai skiriasi. Teismas analizuoja bendruosius bausmės skyrimo pagrindus ir tik keliose bylose atsižvelgiama į teiamo asmens finansinę būklę. Sprendime neatsispindi jokie konkretūs duomenys ir faktai apie asmens minėtą finansinę būklę – mokumą.
5. Bauda turėtų didesnę poveikį, jeigu jos dydis būtų susietas su pažeidėjo mokumu, todėl efektyviausia būtų pakeisti dabartinį paprastosios baudos modelį dienos baudų sistema. Įrodyta, kad toks reguliavimas padidina savanorišką baudos įvykdymą.

PASIŪLYMAI

1. Siūloma pakeisti visą LR BK 47 str. ir išdėstyti taip: „1. Bauda yra pinigine bausmė, teismo skiriama šio kodekso specialiojoje dalyje numatytais atvejais.
2. Bauda skaičiuojama dienos vienetais.
3. Nustatomi dienų vienetai:
1) už baudžiamąjį nusižengimą – nuo 15 iki 50 dienų;
2) už nesunkų nusikaltimą – nuo 50 iki 200 dienų;
3) už apysunkį nusikaltimą – nuo 100 iki 400 dienų;
4) už sunkų nusikaltimą – nuo 150 iki 600 dienų;
5) už neatsargų nusikaltimą – nuo 20 iki 75 dienų.
4. Juridiniam asmeniui nustatoma nuo 200 iki 10 000 dienų vienetai.
5. Dienos vieneto dydis apskaičiuojamas pagal nusikalstamą veiką padariusio asmens pajamas. Minimalus dienos vienetas fiziniam asmeniui yra 3 eurai, juridiniam asmeniui – 30 eurų. Dienos vienetas apvalinamas 0, 1 eurų tikslumu.
6. Skiriant galutinį baudos dydį atsižvelgiama į asmens turtą. Nuo kiekvieno 1 000 eurų vertės turto pridedama po 10 eurų prie jau paskaičiuotos baudos pagal dienų skaičių ir dienos vienetai.
7. Jeigu asmuo neturi lėšų sumokėti teismo paskirtą baudą, teismas, vadovaudamasis šio kodekso 65 straipsnyje nustatytais taisyklėmis, nuteistojo sutikimu šią bausmę gali pakeisti viešaisiais darbais.
8. Jeigu asmuo vengia savo noru sumokėti baudą ir nėra galimybių ją išieškoti, teismas gali pakeisti baudą laisvės apribojimu. Keisdamas baudą laisvės apribojimu, teismas vadovaujasi šio kodekso 48 ir 65 straipsniuose nustatytais taisyklėmis.“
2. Atitinkamai pakeisti LR BK 65 str. 1 d. 2 p. a papunktį, ir išdėstyti taip: „*dviejų dienų baudos dydžiui*“, 1 d. 3 p. b papunktį: „*vienos dienos baudos dydžiui*“, ir 4 p.: „*vienos dienos baudos dydis prilyginamas šešioms viešųjų darbų valandoms*“.
3. Atitinkamai pakeisti LR BK 71 str. 1 d.: „*Teismas asmeniui gali paskirti nuo 10 iki 250 dienų, o nepilnamečiui – nuo 3 iki 25 dienų dydžio įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą. Nepilnamečiui įmoka į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą skiriama tik tuo atveju, kai nepilnametis dirba ar turi savo turto.*“
Ir 2 d.: „*Juridiniam asmeniui teismas gali paskirti nuo 100 iki 2 000 dienų dydžio įmoką į nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą.*“.

4. Pakeisti LR BK 90 str. 3 d.: „*Bauda gali būti skiriama tik dirbančiam ar savo turto turinčiam nepilnamečiui. Nepilnamečiui gali būti skiriama nuo 5 iki 50 **dienų** dydžio bauda.*“.
5. Atsižvelgiant į tai, kad finansinę ir turtinę informaciją teismui turėtų pateikti pats pažeidėjas, siūloma LR BK papildyti LR BK 235 – 1 str., kuris vadintųsi „*Melagingų duomenų pateikimas teismui, prokurorui ir ikiteisminio tyrimo institucijoms*“, o patį straipsnį išdėstyti taip: „*1. Tas, kas pateikė melagingą, žinomai klaidingą informaciją apie savo finansinę ir turtinę padėtį, turėdamas tikslą sumažinti jam skirtą baudą, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų. 2. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo*“.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Knygos:

1. Babachinaitė, Genovaitė, Jūratė Galinaitytė, Gitana Jurgelaitienė, Alfredas Kiškis, Aistė Kuolaitė, Brigita Palavinskienė, Arūnas Paukštė, Artūnas Petkus, Aida Raudonienė, Tomas Rudzkiš, ir Rokas Uscila. *Kriminologija vadovėlis*. Vilnius: MRU, 2010.
2. Blaževičius, Jonas, Julius Dermontas, Pranas Stalioraitis, ir Dmitrij Usik. *Penitencinė (bausmių vykdymo) teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
3. Dünkel, Frieder, Wolfgang Heinz, Ilona Michailovič, Ineke Pruin, Gintautas Sakalauskas, Rūta Vaičiūnienė, Andželika Vosyliūtė, ir Harald Wagner. *Bausmių taikymo ir vykdymo tarptautinis palyginimas, tendencijos ir perspektyvos Lietuvoje. Recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Mokslinis redaktorius Gintautas Sakalauskas*. Vilnius: „Žara“, 2012.
4. Graebisch, Christine M., ir Sven-U. Burkhardt. *Alternatyvios baudžiamosios sankcijos Europos Sąjungoje*. Vilnius: „Eugrimas“, 2015.
5. Jehle, Jörg-Martin. *Criminal Justice in Germany Facts and Figures*. Berlin: Federal Ministry of Justice and Consumer Protection, 2015.
6. Justickis, Viktoras. *Kriminologija. Vadovėlis. 1 dalis*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2001.
7. Kantorowicz–Reznichenko, Elena, ir Michael Faure. *Day Fines in Europe. Assessing Income-Based Sanctions in Criminal Justice Systems*. Cambridge: Cambridge University Press, 2021.
8. Pradel, Jean. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
9. Pranka, Darius, ir Virginija Gelžinytė. *Baudos bausmės keitimo į kitas bausmes tvarka ir jos tobulinimo galimybės*. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2018.
10. Turvey, Brent E., ir Wayne Petherick. *Forensic Victimology: Examining Violent Crime Victims in Investigative and Legal Contexts*. London: Academic Press, 2009.
11. Zedlewski, Edwin W. *Alternatives to Custodial Supervision: The Day Fine*. Washington: U.S. Department of Justice/ National Institut of Justice, 2010.

Straipsniai moksliniuose žurnaluose:

12. Arlauskas, Saulius. „Kriminalinės bausmės tikslų aporija ir baudžiamoji politika Lietuvoje“. *Jurisprudencija* 5, 95 (2007): 14 – 24.
<https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2721/2525>

13. Bikelis, Skirmantas, ir Simonas Nikartas. „Nuomonė dėl įstatymų projektų Nr. XIII-5148 ir XIII-5171“. *Teisės e-aktualijos* 1, 18 (2020): 13 – 14. https://teise.org/wp-content/uploads/2021/03/aktualijos_20_1_Nr18.pdf
14. Colgan, Beth A. „Graduating Economic Sanctions According to Ability to Pay“. *Iowa Law Review* 103 (2017): 53 – 112. <https://ilr.law.uiowa.edu/assets/Uploads/ILR-103-1-Colgan.pdf>
15. Drakšas, Romualdas. „Teisingumo principas skiriant bausmę“. *Teisės apžvalga* 2, 14 (2016): 75 – 97. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32513/1/ISSN2029-4239_2016_N_2_14.PG_75-97.pdf
16. Fedosiuk, Oleg. „Baudos bausmė atgrasymo iliuzijos spąstuose“. *Jurisprudencija* 2, 26 (2019): 292 – 307. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/5280/4665>
17. Jobson, K. B. „Fine“. *McGill Law Journal* 16, 4 (1970): 633 – 675. [+Fine, Jobson, K. B. 1970 arba 2015.pdf](#)
18. Kantorowicz–Reznichenko, Elena, ir Maximilian Kerk. „Day Fines: asymmetric information and the secondary enforcement system“. *European Journal of Law and Economics* 49, 1 (2020): 339 – 360. https://www.researchgate.net/publication/341643966_Day_fines_asymmetric_information_and_the_secondary_enforcement_system
19. Kantorowicz–Reznichenko, Elena. „Day–Fines: Should the Rich Pay More?“. *Review of Law and Economics* 11, 3 (2015): 481 – 501. https://www.researchgate.net/publication/279276936_Day-Fines_Should_the_Rich_Pay_More
20. Mackevičius, Tomas, ir Marius Rakštelis. „Laisvės apribojimo bausmės įgyvendinimas“. *Jurisprudencija* 4, 122 (2010): 261 – 277. https://intranet.mruni.eu/upload/iblock/90e/14_Mackevicius_Rakstelis.pdf
21. Mackevičius, Tomas. „Realization of the Public Works Penalty in Lithuania“. *Jurisprudencija* 18, 2 (2011): 755 – 768. <file:///C:/Users/cesnu/Downloads/618-1103-1-SM.pdf>
22. Piesliakas, Vytautas. „Baudžiamoji atsakomybė kaip nusikalstamos veikos padarymo teisinis padarinys“. *Jurisprudencija* 8, 98 (2007): 7 – 12. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2685/2489>
23. Piesliakas, Vytautas. „Bausmės individualizavimas ir teisingumo principo įgyvendinimas skiriant bausmes“. *Jurisprudencija* 11, 113 (2008): 7 – 15. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367162826552/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
24. Pranka, Darius. „Teisingos bausmės beiėškant: švelnesnės bausmės skyrimas už neteisėtą disponavimą dideliu ar labai dideliu narkotinių ar psichotropinių medžiagų kiekiu“.

Teisės problemos (online) 1, 99 (2020): 57 – 83. https://teise.org/wp-content/uploads/2021/02/Pranka_2020_1.pdf

25. Soloveičikas, Deividas. „Juridiniams asmenims taikomos baudmės, baudžiamąjį poveikio priemonės ir jų ypatumai: analizė“. *Teisė* 59 (2006): 107 – 127. [http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-](http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367154877826/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content)

[0001:J.04~2006~1367154877826/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content](http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2006~1367154877826/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content)

26. Šulija, Gintautas. „Baudos baudmė ir jos paplitimas Europos Sąjungos valstybėse“. *Teisė* 52 (2004): 108 – 120. [http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-](http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367151941743/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content)

27. Šulija, Gintautas. „Turtinių bausmių reforma naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse“. *Jurisprudencija* 52, 44 (2004): 58 – 69. [http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-](http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367154478640/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content)

[0001:J.04~2004~1367154478640/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content](http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367154478640/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content)

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

28. „Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas“, TAR, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr>

29. „Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas“, TAR, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.C677663D2202/asr>

30. „Lietuvos Respublikos socialinės paramos išmokų atskaitos rodiklių ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio nustatymo įstatymas“, e–seimas, žiūrėta 2021 m. spalio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.324889/asr>

31. „Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Baudžiamasis kodeksas“, e–seimas, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.20465?jfwid=-fxdp782c>

Kiti teisiniai dokumentai:

32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“, e–seimas, žiūrėta 2021 m. spalio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.329074?jfwid=-c12q2a18r>

33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“, e–seimas, žiūrėta 2021 m. spalio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/62a40d3038fc11e4a343f25bd52b4862?jfwid=-c12q2a18r>

34. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“, e-seimas, žiūrėta 2021 m. spalio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.329074/asr>

35. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl biudžetinių įstaigų ir organizacijų darbuotojų darbo užmokesčio, valstybinės socialinio draudimo bazinės pensijos ir minimalių dydžių didinimo“, e-seimas, žiūrėta 2021 m. spalio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.52979?jfwid>

Užsienio teisės aktai ir teisiniai dokumentai:

36. „Criminal Code of the Federal Republic of Germany“, Legislationline, žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d., https://www.legislationline.org/download/id/6115/file/Germany_CC_am2013_en.pdf

37. „Criminal Code of the Grand-Duchy of Luxembourg“, Legislationline, žiūrėta 2021 m. lapkričio 03 d., https://www.legislationline.org/download/id/8273/file/Luxembourg_Criminal_Code_am2018_fr.pdf

38. „Criminal Code of the Kingdom of Belgium“, Legislationline, žiūrėta 2021 m. lapkričio 03 d., https://www.legislationline.org/download/id/9628/file/BELG_CC_fr.pdf

39. „Criminal Code of the Kingdom of Netherlands“, Legislationline, žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d., https://www.legislationline.org/download/id/6415/file/Netherlands_CC_am2012_en.pdf

40. „Criminal Code of Latvia“, Legislationline, žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d., https://www.legislationline.org/download/id/9122/file/Latvia_Criminal%20Code%20as%20of%202020.pdf

41. „Criminal Code of the Republic of Bulgaria“, Legislationline, žiūrėta 2021 m. lapkričio 03 d., https://www.legislationline.org/download/id/8395/file/Bulgaria_Criminal_Code_1968_am2017_ENG.pdf

42. „Criminal Code of the Republic of Malta“, Legislationline, žiūrėta 2021 m. lapkričio 03 d., https://www.legislationline.org/download/id/9619/file/Malta_CC.pdf

43. „Criminal Code of the Slovak Republic“, Legislationline, žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d., https://www.legislationline.org/download/id/3763/file/Slovakia_CC_2005_en.pdf

44. „Cyprus Criminal Code“, Cyprus Bar Association: CyLaw, žiūrėta 2021 m. lapkričio 03 d., http://www.cylaw.org/nomoi/enop/non-ind/0_154/full.html

45. „Italian Penal Code“, Studio Cataldi, žiūrėta 2021 m. lapkričio 03 d., <https://www.studiocataldi.it/codicepenale/codicepenale.pdf>

46. „Penal Code of the Republic of Estonia“, Legislationline, žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d., https://www.legislationline.org/download/id/9098/file/EST_CC_as%20of%20May%202021.pdf

47. „United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules)“, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., <https://www.ohchr.org/documents/professionalinterest/tokyorules.pdf>

48. Europos Tarybos Ministrų Komiteto Rekomendacija Nr. R (92) 16 „Dėl Europos bendruomenės sankcijų ir priemonių taisyklių“, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., [Search: \(coe.int\)](#) ([09000016804d5ec6 \(coe.int\)](#))

49. Europos Tarybos Ministrų Komiteto Rekomendacija Rec (2000) 22 „Dėl Europos bendruomeninių sankcijų ir priemonių taisyklių taikymo tobulinimo“, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., <file:///C:/Users/cesnu/Downloads/rec200022communitysanctions-eng.pdf>

50. Europos Tarybos Ministrų Komiteto Rekomendacija Nr. R (92) 17 „Dėl nuoseklumo skiriant bausmes“, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., [16804d6ac8 \(coe.int\)](#)

51. Europos Tarybos Ministrų Komiteto Rekomendacijos Nr. R (92) 17 „Dėl nuoseklumo skiriant bausmes“ aiškinamasis raštas, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., [Result details \(coe.int\)](#)

52. Europos Tarybos Ministrų Komiteto Rekomendacija Nr. R (99) 22 „Dėl kalėjimų perpildymo ir kalėjimų populiacijos padidėjimo“, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., <https://rm.coe.int/168070c8ad>

Bylos:

53. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimas Dėl baudžiamosios atsakomybės už kontrabandą Nr. 13/02–22/02“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta286/content>

54. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas Dėl nepilnamečių asmenų grupės padaryto nusikaltimo Nr. 4/97“, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta400/content>

55. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 3 d. nutarimas Dėl Tabako kontrolės įstatymo Nr. 02/03-03/03-04/03-05/03-39/03-05/04-16/04-02/05-04/05“,

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. lapkričio 10 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta247/content>

56. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. birželio 02 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-143-1073/2020“, infolex, žiūrėta 2021 m. spalio 10 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1890061>

57. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-576/2006“, infolex, žiūrėta 2021 m. spalio 10 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/74432>

58. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-96/2012“, liteko, žiūrėta 2021 m. spalio 10 d., <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ec079fd0-085f-4d43-81b2-d00980b0168c>

59. „Vilniaus apygardos teismo 2020 m. liepos 07 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-243-898/2020“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1908246>

60. „Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2021 m. rugsėjo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1166-1029/2021“, infolex, žiūrėta 2021 m. spalio 10 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2032238>

Internetiniai tinklalapiai:

61. Kiškis, Alfredas. „Lietuva tampa kalėjimų valstybe“. infolex, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/portal/start.asp?act=news&Tema=54&str=67207>

62. „Lietuvos gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos. Absoliutaus skurdo lygis“, Oficialiosios statistikos portalas, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventoju-pajamos-ir-gyvenimo-salygos-2020/absoliutus-skurdas/absoliutaus-skurdo-lygis>

63. „Lietuvos gyventojų pajamos ir gyvenimo sąlygos. Asmenys, gyvenantys skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje“, Oficialiosios statistikos portalas, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventoju-pajamos-ir-gyvenimo-salygos-2020/absoliutus-skurdas/absoliutaus-skurdo-lygis>

64. „Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Pagrindiniai socialiniai rodikliai“ Mano vyriausybė, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-statistika/pagrindiniai-socialiniai-rodikliai>

65. „Pensijos ir išmokos. Šalpos senatvės pensija“, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, žiūrėta 2021 m. gruodžio 16 d.,

<https://www.sodra.lt/lt/situacijos/informacija-gyventojams/noriu-gauti-salpos-ismoka/salpos-senatves-pensija>

66. „Teismų praktikos skiriant bausmes už nusikalstamas veikas valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (baudžiamojo kodekso 225, 226, 227 ir 228 straipsniai) tyrimas“, Teisės tyrimų ir apibendrinimo departamentas, 2011. <https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/audziamuju-bylu-apzvalgos/68>

67. „Teismų veiklos apžvalga 2010 – 2020“, Lietuvos teismai, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 10 d., <https://www.teismai.lt/lt/teismu-savivalda/teismu-ir-teismu-savivaldos-instituciju-veiklos-ataskaitos/198>

68. „Vieno asmens išlaikymui vidutiniškai per dieną panaudotų lėšų laisvės atėmimo įstaigose 2020 m. ataskaita“, Kalėjimų departamentas prie LR teisingumo ministerijos, žiūrėta 2021 m. spalio 05 d., http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html

69. „Handbook of basic principles and promising practices on alternatives to imprisonment“, United Nation New York, 2007, žiūrėta 2021 m. spalio 03 d., (29psl.) https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_of_Basic_Principles_and_Promising_Practices_on_Alternatives_to_Imprisonment.pdf

70. „New Criminal Code and New Code of Criminal Proceedings to come into force as of 01.07.2019 in Greece“, Lambadarios Law Firm, žiūrėta 2021 m. lapkričio 15 d., [New Criminal Code and New Code of Criminal Proceedings to come into force as of 01.07.2019 in Greece - Lambadarios \(lambadarioslaw.gr\)](http://www.lambadarioslaw.gr)

71. „World Prison Population List“, World Prison Brief, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 10 d., https://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/wppl_12.pdf

Baudžiamųjų bylų tyrime naudotos bylos:

1. „Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2020 m. sausio 14 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-28-526/2020“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1955767>

2. „Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2020 m. kovo 09 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-30-526/2020“, infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 25 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1944090>

3. „Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2020 m. liepos 31 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-802-903/2020“, infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 25 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1918437>

4. „Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2020 m. balandžio 10 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-516-1083/2020“, infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 25 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1879808>
5. „Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2020 m. birželio 12 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-692-1095/2020“, infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 25 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1929081>
6. „Tauragės apylinkės teismo Tauragės miesto rūmų 2020 m. birželio 03 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. e1-299-607/2020“, infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 25 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1899908>
7. „Telšių apylinkės teismo Mažeikių rūmų 2020 m. sausio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2-215/2020“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1899410>
8. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2020 m. rugsėjo 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-29-1058/2020“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1977137>
9. „Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2019 m. vasario 12 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-852-573/2019“, infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 25 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1731047>
10. „Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2019 m. gegužės 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-168-718/2019“, infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 25 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1770102>
11. „Tauragės apylinkės teismo Tauragės rūmų 2019 m. birželio 27 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-278-439/2019“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1772500>
12. „Telšių apylinkės teismo Mažeikių rūmų 2019 m. spalio 08 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-686-715/2019“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1802828>
13. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. gegužės 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1405-271/2019“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1737126>
14. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. balandžio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-1044-908/2019“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1735936>

15. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. gruodžio 06 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-3524-908/2019“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1792061>
16. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. spalio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-455-1053/2019“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1997836>
17. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. rugpjūčio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2098-929/2019“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1758655>
18. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. liepos 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-60-1057/2019“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2034145>
19. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. gruodžio 30 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-3711-1057/2019“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1802228>
20. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2019 m. lapkričio 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-145-908/2019“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1932740>
21. „Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2018 m. gegužės 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-434-903/2018“, infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 25 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1608983>
22. „Marijampolės apylinkės teismo Marijampolės rūmų 2018 m. kovo 02 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-121-416/2018“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1831713>
23. „Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2018 m. balandžio 27 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-781-389/2018“, infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 25 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1843264>
24. „Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2018 m. sausio 09 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-218-389/2018“, infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 25 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1841493>
25. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. vasario 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-333-1053/2018“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1627250>

26. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. rugpjūčio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-132-1035/2018“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1706496>

27. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. liepos 05 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-141-1017/2018“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1705871>

28. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. kovo 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-197-935/2018“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1627197>

29. „Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2017 m. lapkričio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-31-659/2017“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1694967>

30. „Klaipėdos apylinkės teismo Klaipėdos miesto rūmų 2017 m. gruodžio 21 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-1075-963/2017“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1587909>

31. „Plungės apylinkės teismo Kretingos rūmų 2017 m. balandžio 07 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-5-206/2017(1-88-206/2017)“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1541720>

32. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. gruodžio 21 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-3624-957/2017“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1564773>

33. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. lapkričio 09 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-3175-935/2017“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1564773>

34. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. kovo 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-294-806/2017“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1502588>

35. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2017 m. gegužės 04 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-60-806/2017“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1624929>

36. „Vilniaus regiono apylinkės teismo Vilniaus rajono rūmų 2017 m. gruodžio 01 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-57-834/2017“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1576777>

37. „Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2016 m. gegužės 06 d. įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-421-389/2016“, infolex, žiūrėta 2021 m. lapkričio 25 d., [https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1305277](https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1305277)

38. „Vilniaus miesto apylinkės teismo 2016 m. gruodžio 09 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-578-818/2016“, infolex, žiūrėta 2021 m. gruodžio 03 d., [https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1468036](https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1468036)

ANOTACIJA

Šiame baigiamajame magistro darbe analizuojamas baudos bausmės reguliavimas Lietuvoje ir jo pakeitimai. Pateikiama baudos skyrimo praktika 2010 – 2020 m., remiantis Lietuvos teismų veiklos ataskaitomis. Pateikiama baudos dydžio nustatymo praktika, remiantis baudžiamųjų bylų tyrimo rezultatais.

Tiriami skirtingi baudos bausmės apskaičiavimo mechanizmai, taikomi baudžiamojoje teisėje Europos Sąjungos valstybėse. Akcentuojamas vienas iš jų – dienos baudų apskaičiavimo modelis, dėl tiesioginės sąsajos su asmens mokumu. Pateikiama teigiama ir neigiama šalių praktika taikant šį modelį. Atsakoma į klausimus kaip šį modelį būtų galima pritaikyti Lietuvoje, kad bauda būtų efektyvesnė.

Reikšmingi žodžiai: bausmė, bauda, poveikis, dienbaudžių sistema, mokumas.

ANNOTATION

This final master's work analyses the regulation of the fine penalty in Lithuania and its amendments. The practice of imposing fines for the period 2010 – 2020 is presented on the basis of the activity reports of the Lithuanian courts. The practice of determining the amount of the fine is presented on the basis of the results of criminal investigations.

Different mechanisms for calculating the penalty are being investigated in criminal law in the Member States of the European Union. One of them is the model for calculating day fines, due to the direct link to the individual's solvency. The positive and negative practices of the countries in this model are presented. Questions on how this model could be applied in Lithuania are answered to make the fine more effective.

Significant words: punishment, fine, effect, day fine system, solvency.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe analizuojamas baudos bausmės reguliavimas baudžiamojoje teisėje Lietuvoje ir užsienio šalyse. Bauda, mokslinėje literatūroje, vertinama teigiamai, nes nevaržo asmens fizinės laisvės, valstybei kainuoja mažiausiai, netgi atneša finansinės naudos. Ji laikoma švelniausia bausmės rūšimi. Tiriama baudžiamieji įstatymai ir literatūra, susijusi su baudos bausmės apskaičiavimo modeliais baudžiamojoje teisėje tarp Europos Sąjungos valstybių narių. Skirtingų valstybių praktikoje taikomi skirtingi modeliai: paprastoji bauda, dienos bauda arba proporcinė baudos. Kartais derinami keli baudos modeliai vienoje valstybėje. Daugiausia Europos Sąjungos valstybių taiko dienos baudų modelį. Atsižvelgiant ir į tai, kad bauda yra piniginė bausmė, daugiausiai dėmesio skirta dienos baudų modelio analizei. Nes būtent šis modelis yra labiausiai susijęs su nusikalstamą veiką padariusio asmens mokumu. Lietuvos istorijoje, praktiškai buvo taikomas tik paprastosios baudos modelis. Priėmus dabartinį 2003 m. LR BK buvo atsisakyta nuostatos, kad individualizuojant baudos dydį reikia atsižvelgti į asmens turtinę padėtį, liko tik nusikaltimo sunkumo vertinimas. Nepaisant mokslininkų nuomonės, kad Lietuvoje baudos dydžiai yra per dideli, įstatymų leidėjas juos didino keturis kartus, neatsižvelgdamas į didelį skurdo lygį ir šalies ekonominės būklės pokyčius. Jau seniai mokslinė bendruomenė yra padariusi išvadą, kad apskritai bausmių griežtumas nesulaiko asmenų nuo nusikaltimų darymo. Iš baudžiamųjų bylų tyrimo matyti, kad teismų praktika nustatant baudos dydį Lietuvoje yra nevienoda. Panašiose bylose pagal nusikalstamos veikos rūšį, aplinkybes, padarytą žalą, bausmių dydžiai kažkodėl skirtingi. Retais atvejais sprendime užsimenama apie pažeidėjo finansinę būklę, bet motyvuojant konkretų baudos dydį šis aspektas lieka neišnagrinėtas ir nepateikiami jokie asmens mokumo įrodymai. Dėl šios priežasties reikia atsisakyti paprastosios baudos modelio ir įdiegti dienos baudų metodą. Žinoma, šis metodas, vien todėl, kad jis bus įdiegtas negarantuoja sėkmės ir didesnio baudos bausmės taikymo. Tam reikia teisėsaugos ir teisminių institucijų pritarimo, nes būtent jos naudos šias normas. Kaip parodė užsienio šalių praktika, reikia aiškių, detalių dienos baudų skyrimo taisyklių ir papildomų mokymų, kad teismai sugebėtų tinkamai taikyti šias normas.

SUMMARY

The master's final work analyses the regulation of the fine penalty in criminal law in Lithuania and foreign countries. The fine, in scientific literature, is considered positive, because it does not restrict the physical freedom of a person, costs the state the least, even brings financial benefits. It is considered the softest kind of punishment. Criminal laws and literature are being investigated on models for the calculation of the fine penalty in criminal law between the Member States of the European Union. Different models are used in practice in different countries: a fixed fine, a day fine or a proportionate fine. Sometimes several penalty models are combined in one country. The most European Union countries use the day fine model. Given that the fine is also a pecuniary penalty, the focus is on the analysis of the day fine model. Because it is this model that is most relevant to the solvency of the offender. In the history of Lithuania, only the simple penalty model was applied in practice. With the adoption of the current 2003 Criminal Code, the provision that the individual's financial situation should be taken into account when individualising the amount of the fine was abandoned, only the assessment of the seriousness of the crime remained. Despite the opinion of scientists that the fines in Lithuania are too high, the legislator has increased them four times, without taking into account the high level of poverty and changes in the country's economic situation. The scientific community has long come to the conclusion that, in general, the severity of penalties does not deter individuals from committing crimes. The investigation of criminal cases shows that the case – law on the determination of the amount of the fine is not uniform in Lithuania. In similar cases, depending on the type of offence, the circumstances of the damage caused, and the level of penalties, the level of penalties is somewhat different. In rare cases, the decision mentions the financial situation of the infringer, but the reasoning for the specific amount of the fine leaves this aspect open and does not provide any evidence of the person's solvency. For this reason, it is necessary to abandon the simple model of fines and introduce a day fine method. Of course, this method, simply because it will be put in place, does not guarantee success and greater application of the penalty. This requires the approval of law enforcement and judicial authorities, because it is they who will use these rules. As the practice of foreign countries has shown, clear, detailed day fine rules and additional training are needed to enable the courts to apply these rules correctly.

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2021 – 12 – 22

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Mykolo Romerio teisės mokyklos, baudžiamosios teisės ir proceso instituto, baudžiamosios teisės ir kriminologijos studijų programos

(fakulteto / mokyklos/akademijos, programos pavadinimas)

studentė, Monika Česnulevičiūtė

(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas

„Baudos baudmės reguliavimas baudžiamojoje teisėje Lietuvoje ir užsienio šalyse“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Žinau, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už šiurkštų akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

Monika Česnulevičiūtė
(vardas, pavardė)